

İDARE

Dahiliye Vekâletinin Aylık Mecmuası

Yıl: 11

29 Birinci Teşrin 1938

Sayı:127

CÜMHURİYETİN ON BEŞİNCİ YIL DÖNÜMÜ MÜNASEBETİLE FEVKALÂDE NÜSHA

Vekâletin Umum Müdürlük ve müstakil müdürlüklerinde 15
Yıl içinde yapılan ve gelecek yıllarda da yapılacak olan işlere dair
Raporlardır.

**Vekâletin Cümhuriyet
devresinde yapmış olduğu işlere dair raporlar,
Vekâlet dairelerinin alfabetik tertip
ile isimlerine göre, sıralanmıştır.**

- 1 — Emniyet İşleri
- 2 — Evrak işleri
- 3 — Jandarma işleri
- 4 — Mahallî İşler
- 5 — Matbuat İşleri
- 6 — Nüfus İşleri
- 7 — Seferberlik İşleri
- 8 — Teftiş İşleri
- 9 — Vilâyetlerin Umumî İşleri

Emniyet işleri

**ON BEŞ YIL ZARFINDA
CUMHURİYET ZABITASININ
ÇALIŞMALARI HAKKINDA
RAPOR**

Hülâsa

Cumhuriyetin ilânından bugüne kadar geçen 15. yıl zarfında Emniyet İşlerine ait çalışmaların ana hatlarını gösteren bu rapor, aŗağıdaki esaslar dahilinde tanzim olunmuŗtur:

- 1 — İcraat,
 - 2 — Teŗkil t,
 - 3 — Mevzuat.
-

I

İCRAAT

1 — Cumhuriyet devrinden evvelki asayiş durumuna umumî bir bakış.

2 — Cumhuriyet devrinde asayişin düzeltilmesi yolunda cumhuriyet zabıtasının çalışmaları.

I — Eşkiya çetelenle müsademe,

II — Suç ve suçlularla mücadele.

III — Siyasî ve irticaî hadiselerle mücadele.

Tarikatı salâhiye cemiyeti.

Şark isyanı.

Komünizm.

Şapka aleyhinde hareketler.

İzmir suikastı.

Menemen hadisesi.

Arapça ezan hadiseleri.

Sason harekâtı.

Dersim harekâtı.

3 — Kanunların muvaffakiyetle tatbiki bakımından zabitanın çalışmaları.

4 — Netice.

MEMLEKET ASAYİŞİNİN CUMHURİYET DEVRİNDEN EVVELKİ HALİNE UMUMÎ BİR BAKIŞ

Harbî umumî bitmişti. Osmanlı devleti muharebeden mağlup, Türk milleti de yorgun ve fakir bir halde çıktı. Memleketin her tarafı birer yangın yeri idi. Ağır şartlı bir mütarekename imzalanmış, itilâf devletleri Anadolu'nun mühim mevkiilerini işgal eylemişlerdi. Birbirini takip eden harplerin, itiyadı hale getirdiği eşkiya çeteleri, eli silahlı kaçaklar her tarafta faaliyet gösteriyorlardı. Memlekette dâhilî asayiş, yok denecek bir vaziyette idi; yollar geçilmez olmuştu. Köylerde ve dağlarda değil, şehirlerde bile emniyet yoktu. Anadolu'da azaları mühim bir yekûn tutan çeteler, çekirge gibi vatanın dört bucağını istilâ etmiş rahat nefes almanın imkânı kalmamıştı.

Zabıta, bu hava içinde halkı değil elindeki silâhı bile muhafazada müşkülât çekiyordu.

İşte Türkün en büyüğünün, milleti ölüm döşeginden bir mucize kudretile kaldırıp dimdik ayaklandırdığı gün, önüne serilen: memleket manzarası bu idi.

II

ASAYİŞ DURUMUNUN İSLAHI YOLUNDA CUMHURİYET ZABITASININ ÇALIŞMALARI

**Eşkiya
çetelerile
müsademe**

Türk milletini cumhuriyet idaresine kavuşturan kanun, 29/Teşrinievvel/923 günü kabul edildi. Bu tarih, aynı zamanda (izalei şekavet kanunu) nun çıktığı gündür. Bu iki mühim kanunun aynı günde isdarı bir tesadüf eseri değildir. Cumhuriyet hükümeti, ilk iş olarak memleketin dâhilî emniyetinin düzeltilmesini ele aldığını bu suretle ispat etmiştir. Filhakika bu tarihten itibaren zabıta, anayurdun bilhassa Şark taraflarında mekân tutan ve azası 1840, sayısı 80 ni bulan muhtelif eşkiya çetelerde amansız ve sistemli bir mücadeleye girişmiştir. Bunun neticesi olarak Van, Ağrı, Bitlis, Muş, Siirt, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Erzurum, Erzincan, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Tokat, Cebelibereket, Kırşehir, Aksaray, Konya, Kayseri, Ankara, Burdur, Denizli, Muğla, Antalya, Isparta, Afyonkarahisar havalisini kasıp kavuran bu çeteler şimdi kâmilten tenkil edilmiş bulun maktadır. Gerek cumhuriyetin ilânından evvel gerek cumhuriyetin ilânından sonra ortaya çıkan çetelerin hangi mıntakalarda faaliyete geçtiklerini ve hangi tarihlerde tenkil edildiklerini gösteren bir cetvel bu rapora eklenmiştir. (1. No.)

**Suç ve suçlularla
mücadele :**

Cumhuriyet zabıtası, memlekette büyük bir emniyet-sizlik havası yaratan bu asayiş bozukluğunu düzeltmeği aslî bir vazife olarak ele almakla beraber kendisine mevdu diğer işlerde ve suçların önlenmesi ve suçluların takibi gibi İdarî ve adlî sahalarda da büyük bir çalışma göstermiştir. İlk on seneliği jandarma mıntakasına ve beş seneliği yalnız jandarma ve polis mıntakalarına şâmil olmak üzere tertip edilip bu rapora eklenen grafiğin (No. 2, 3) ; tetkiki bu çalışmaların hayırkâr neticelerini ve muhtelif mahiyetteki suç ve suçlular üzerinde zabıtanın ne kadar yüklü bir vazifeyi ne derece bir muvaffakiyetle başardığını vuzuhla göstermektedir.

Seneler üzerinde mukayeseli bir şekilde tertip edilen bu rakamların, polis kadrosu ile müştereken tetkikini teminen tertip edilen ve aşağıya derç edilen tablo, son beş sene zarfında cumhuriyet polisinin adlî işlerde ne kadar şümüllü bir mesai sarfına mecbur olduğunu gösterir.

J a n d a r m a					P o l i s					
Yılı	Suç	Tutulan suçlu	Fırar	Yekûn	Suç	Tutulan suçlu	Fırar	Yekûn	0 senenin Polis kadrosu	Nisbet (+)
1934	36248	53155	3259	56414	45893	71161	1739	72900	3809	11.
1935	34160	49630	3761	53391	45760	55685	1382	67067	4124	11
1936	32491	46951	2218	49169	45614	55723	1309	57032	4260	10,7
1937	30972	44560	1517	46077	48332	60022	863	60885	4682	10,3
1938 6. Aylık	13074	18929	293	32296	21355	26853	536	48564	4882	5,3

• (+) Bir Memura isabet eden suç miktarı.

Siyasî ve irticaî hadiselerle mücadele.

Bir taraftan eşkiya çetelerile, diğer taraftan suç ve suçlularla şiddetli bir mücadeleye girişen cumhuriyet zabıtası, zaman zaman siyasî ve irticaî sahalarda da müteferrik vakalarla çarpışmak ızdırarında kalmıştı. Çünkü, rejimin ana prensip olarak ortaya koyduğu yenilikler, İctimaî hayatta vücuda getirdiği büyük inkılâplar, Layisizmin vaz'ı milletin masum bir zümresinin manevî ve dinî hislerini istismar ile geçinen bir takım yobaz ve softaların menfaatlerini baltalamıştı.

İnkılâp ilerledikçe, o devre kadar parazit ve tembel bir halde yaşayanlar, mevki ve ikballerinin birer birer ellerinden alındığını gördüler. Bu zümrenin itiyat, kanaat ve menfaatlerine muhalif olan mevzuatın hayat ve hakikat sahasında yer bulması pek tabîî olarak bir aksülâmel yaratacaktı. İşte bu aksülâmelin bir neticesi olarak muhtelif senelerde ve ekseriya anî olarak zuhur eden ve bazıları devletin başına bir gaile açacak mahiyette olan hadiselerin başlıcaları aşağıda gösterilmiştir.

Tarikatı salâhiye Cemiyeti:

1920 senesinde İstanbul'da işgal kuvvetlerine mensup siyasî mahfillerce verilen müsaade ile (Tarikatı Salâhiye) veya (Müdafaai Hukuku Hilâfeti Kübra) namile bir cemiyet teşkil edilmişti. Cumhuriyet teessüs ettikten sonra bu fesat ve irtica cemiyetine mensup bazı kimselerin millî mücadele aleyhinde bulunmak için halkın dinî hislerini vasıta ittihaz ettik-

leri ve rejime ihanetleri filen sabit olmuş ve elebaşları derhal yakalanarak 924 senesinde tevkif ve tecziye edilmiştir.

Şark İsyanı:

Suriye ve Irakta oturan ve yurdumuzun Şark taraflarında meskûn halk ile alâkası bulunan bir takım reisler, haricî düşmanların tahrik ve himayesile 924 senesinde Bağdatta bir toplantı yaptılar, gayeleri, hudutlarımız içinde irticâî hedeflerle bir isyan yaratmaktır.

13/2/924 tarihinde Hınıstan kalkarak Erganinin Pûran köyüne gelen ve orada isyan bayrağını kaldıran Şeyh Said, bu kararın icra vasıtası idi.

Alınan tedbirlerle isyan kısa bir zamanda bertaraf edildi. Hadiseyi hazırlayanlardan birçokları yakalanıp Şark İstiklâl mahkemesine tevdi olundular.

İsyan bastırıldıktan sonra bu hadiseyi tevlit eden anasırın izalesine çalışıldı. Ve bu kabil zararlı faaliyetlerin tekrar canlanmaması için esaslı ve devamlı tedbirler alındı .

Komünizm:

Çarlık hükümetinin Rusyada inkıraza başlaması ve Bolşevik inkılâbının zuhuru üzerine yer yer bütün Avrupaya sıçrayan komünizm cereyanlarının 1919 senesinden itibaren memleketimiz de de bazı muhit ve zümreler arasında yer tutmağa başladığı görülmekte idi. Matbuat sahasında komünist akidelerini açıkça neşreden mecmua ve risalelere tesadüf olunuyor, kanunî yollardan istifade ede-

rek muhtelif namlar altında fakat komünist bir gaye ile amele cemiyetleri kuruluyor ve ayrıca gizli hücreler tesis edilerek şümullü ve teşkilâtlı bir hareket yaratılmak isteniyordu. Komünist propagandaları pek mahsûs bir hal almıştı. Cumhuriyet zabıtası lâzım gelen kanunî ve idarî tedbirleri alarak bu cereyanları tamamen önledi. Üçüncü Enterasyonal ile irtibat tesis etmeğe çalışan bazı elebaşları tespit ve tevkif ederek adaletin pençesine verdi.

Memleketimizde günden güne inkişaf eden sanayi hayatımızın icapları olarak yer yer tekâsüf etmekte bulunan amele kütleleri arasına bu muzır ve fesatçı unsurların girmemesi için icap eden bütün tedbirler alınmış bulunmaktadır.

Aynı zamanda memleket dâhil ve haricinde komünist gayeler günden küçük, büyük bütün elemanlar tespit edilmiş ve herhangi bir harekete meydan vermeyecek tarzda murakabe altına alınmışlardır.

Esasen Komünist akideler, millî bünyemize ve İçtimaî hayatımıza çok aykırı temellere dayandığı cihetle milletin bu nazariyelere intibak etmesine mani olan dafî kuvvet zabitanın bu sahadaki

mücadelelerine kuvvetle müzahir olmuştur.

Şapka aleyhinde hareketler.

1925 senesinde memleketin üç muhtelif yerinde şapka aleyhinde bazı irticaî hareketler görüldü. Bu hâdiseler, sırası ile şunlardır:

1 — Erzurum halkının bir kısmı dinî tesirlerle şapka aleyhinde harekete geçtiler. Nümayişçiler silahlı olduğu için üzerlerine kuvvet tahriki icabetti. Neticede, bu teşekkül dağıtıldı, muharrik ve müşevvikleri divanı harbe tevdi olundu. Ve hâdisе civara sirayete imkân bırakılmaksızın mahallinde bastırıldı.

2 — Rizede bazı batıl itikatlara bağlı köylülerin bu hâleti ruhiyesinden istifade ederek Kur'anın kaldırılacağı ve şapka giydirileceği propagandasile hükümet merkezi üzerine müteveccih silahlı bir isyan çıkarılmak istenildi. Fakat, alınan tedbirlerle hâdisе, bir isyan mahiyetini almadan mahallinde bastırılmış ve müsebbipleri yakalanarak Ankara İstiklâl mahkemesince cezaya çarptırılmıştır.

3 — Maraşta şapka aleyhine cami avlusuna bir beyanname yapıştırıldı. Aynı zamanda imamla müezzinin de bu tahrikâta iştirakleri üzerine silahlı bir halk kütlesi hükümet konağına tecavüze teşebbüs etti. Neticede zabıta kuvvetile nümayişçiler dağıtıldı ve bütün irtica vakıalarında olduğu gibi bu hâdiseyi tertip edenler de adalet pençesinde lâıyk oldukları cezayı gördüler.

İzmir Suikastı :

1926 senesinde, İzmirde Reisicumhur hazretlerine karşı bir suikast yapılacağı haber alındı. Zabıtaca derhal tetkikata girişilerek bu işle alâkadar oldukları anlaşılanlar yakalandılar. Ve İzmirde giden Ankara İstiklâl mahkemesince muhtelif cezalara çarptırıldılar.

Menemen hadisesi:

1930 senesinde, Menemende bazı serseri ve esrarkeşler tarafından dervişlik, şeyhlik, tarikatçılık gibi batıl 'itikatlara dayanan bir irtica hâdisesi vaki olmuş ve failleri derhal yakalanarak mahallinde teşekkül eden bir divaniharbe verilmiş ve muhtelif cezalara çarptırılmışlardır.

Arapça Ezan hadiseleri:

1933 senesinde, Bursadaki bir camiye birkaç mürteci toplanarak Arapça ezan okumak suretile irticaî bir hâdiseye teşebbüs ettiler. Başlarına topladıkları adamlarla bir nümayiş şeklini alan bu vaziyet üzerine polis müdahalesile hâdisi bastırılmıştır. Ve müsebbipleri yakalanarak adliyeyle teslim edilmişlerdir.

Bazı vilâyetlerimizde de aynı mevzu üzerinde muhtelif faaliyetler görülmüşse de ittihaz olunan tedbirler sayesinde bu hâdiseler tamamen bertaraf edilmiş ve mütecasirleri tecziye olunmuşlardır.

Sason Harekâtı

Muş vilâyetinin Mutki ve Sason kazalarında devlet nüfuzu uzun zamanlardan beri teessüs etmemişti. Bu havalide yaşayan ve tamamen iptidâî, âdeta vahşi

bir hayat geçiren (Beleği) aşireti halkile bir kısım Ermeniler, diğer vatandaşlara tahmil edilen mükellefiyetlerden hiç birini ifa etmemekte idiler. Hatta 935 yılında, bir heyeti nâsiha halinde kendilerine gönderilen Sason kazası kaymakam vekili ile Tayyare Cemiyetinin kâtibini vahşiyane bir surette şehit edecek kadar cür'et ve küstahlık gösterdiler.

1932 senesinden beri kendilerine karşı yapılan askerî hareketlerin katî bir neticeye varmaması da bunları şımartıyordu.

Nihayet, gittikçe vahamet peyda eden bu durumu cezri bir şekilde düzeltmek için 935 yılından itibaren iki safha halinde tertip edilen harekât neticesi olarak bu bölge çetelerden tamamen temizlendi. Azılı bir şaki olan Ali Yunus oğlu Abdürrahman bütün ailesi efradile cenuba kaçmak mecburiyetinde kaldı.

Şimdi bu havali, yasak bölge olarak ilân edilmiş ve mutlak bir emniyet altına alınmıştır.

Dersim harekâtı

Dersimliler, tarihin uzun devirlerinden beri devlete karşı menfi bir durum alarak yaz mevsimlerinde civar mıntakalara sarmak suretile halkın birçok eşya ve hayvanlarını gasp eyleme ve çapulculukla geçinmeyi itiyat edinmişlerdi.

Bilhassa 933 - 934 yılında bu havali halkının çapulculukları daha geniş bir sahaya yayılmak istidadını göstermeğe başladı.

Gün geçtikçe tecavüzlerini arttırmakta, vatandaşların mal ve canlarına kasdetmekte bulunan Dersimlilerin bu vaziyeti karşısında davayı esaslı bir surette halletmeği düşünen Cumhuriyet Hükümeti, 936 yılında, Dersim mıntakasında; Tunceli, Bingöl, Elâzığ vilâyetlerinden müteşekkil olmak üzere bir umumî müfettişlik ihdasına karar vermiş ve General Alpdoğanı Tunceli vilâyeti vali ve kumandanı ve dördüncü umumî müfettişi olarak tayin eylemiştir.

Aynı zamanda Dersimlilerin öteden beri ifa etmedikleri mükellefiyetlerden ve işledikleri suçlardan mütevellit her türlü cezai hükümlerin tekerrür etmemek şartile tecil edilmesine dair kanunlar neşr eylemiştir. Bu kanunların hükümlerine göre askerlik, vergi, nüfus işlerde tapuya kaydettirilmemiş emlak ve arazi meseleleri halledilmiş bulunacaktır.

Dördüncü U. Müfettişliğin işe başlamasından sonra Dersimliler, yavaş yavaş bu kanunlara inkiyad eder gibi bir vaziyet aldılar. Her yaz mevsiminde gerek Dersim dahilinde gerekse civar vilâyetler bölgesine yapılması mutad olan çapulculukların önü alınmış ve 936 yılı içerisinde hemen hemen hiç bir çapulculuk vakası kaydedilmemişti.

Fakat, alınan tedbirlerden pek de hoşlanmayan Dersim ağaları, Seyit Rıza ve Körhan'ın başkanlığı altında bir toplantı yaparak hükümete silâhla muhalefete karar vermişler ve menfi propagan-

dalarla halkı da bu karara iştirak ettirmeğe çalışmışlardı. Bu vaziyeti vaktinde haber alan 4 cü Umumî Müfettişlik, ittihaz ettiği idarî tedbirlerle ve mukabil propagandalarla bu hareketin önüne geçmiş ve 11-3-936 tarihinden itibaren Dersimlilerden muhtelif aşiret reislerde tevabiinin hükümete dehalet etmeğe başladıkları görülmüştür.

Fakat, Dersimli, İmparatorluk zamanından beri itiyadî bir halde ruhuna sinen çapulculuk emellerinden bir türlü vazgeçmiyor, bütün ıslahat tedbirlerine karşı daimî bir intizar vaziyetinde kalıyor ve tam bir mutavaat göstermiyordu.

Nihayet, 4 cü Umumî Müfettişlikçe nahiye ve karakol binaları inşasına başlanınca hükümet kuvvetlerinin aralarında yer tutmasını gütmekte oldukları menfaat hisleriyle te'lif etmeyen ve bu hareketlerden kuşkulanan Yusufan Demene, Haydaran ve kısmen Kureyşan aşiretleri fikir birliği ederek 937 martının 20 ci günü Pah ve Kahmut nahiyelerini birleştiren Kahmut köprüsünü yıkmışlar ve telefon hattını keserek 20 nisan 937 den itibaren fiilî bir isyan vaziyetine geçmişlerdir.

Bunun üzerine 30 nisan 937 de başlayıp 10 birinciteşrin 937 de biten bir tedip hareketine girişildi. Neticede, kuvvetlerimiz isyan mıntakasını tamamen taradılar. Elebaşılardan ve âsilerden birçoğu dehalet etti. Seyit Rıza pusuya düşürülerek yakalandı. Bahtiyar aşireti reisi

Şahin ile dayısı da ölü olarak elde edildi.

Son safhası adalet huzurunda tamamlanan bu davada suçlulardan 58 kişinin 11 i idama mahkûm olmuş, 14 ü hakkında beraat kararı verilmiş ve mütebaki 35 kişi de muhtelif cezalara çarptırılmıştır. Dersim işi hakkında alınan müteakip tedbirlerle senelerden beri huzur ve rahatları bozulmuş bulunan bu muhite civar halk geniş bir nefes aldı. Dersim davası artık tarihe intikal etmek üzeredir.

— III —

KANUNLARIN MUVAFFAKİYETLE TATBİKÎ BAKIMINDAN ZABITANIN ÇALIŞMASI

Muhtelif suçlarla ve rejim düşmanlarile olan bu çetin mücadelelerden maada Cumhuriyet zabıtası 15 yıl içinde neşr olunan kanunların tatbikatında da şerefli bir vazife görmüştür. Bu cümleden olarak 936 senesinde kabul edilen (Meşhut Suçlar Kanunu) nun tatbikatında cumhuriyet polis, büyük bir kabiliyet göstermiştir. Bu sayededir ki, bütün şehir ve kasabalarımızda (Meşhut suçlar kanunu) nun şümülüne dahil suçların miktarında az zamanda büyük bir tenakus görülmüş ve kanunun içtimâî hayatımızda istihdaf ettiği gaye takdire şayan bir sürat ve mikyasla hakikat sahasına getirilmiştir.

Netice

Suç ve suçlulara ait grafiklerin ve ancak pek mühimleri zikredilmek suretile yukarda sıralanan vakaların tetkiki, 15 Cumhuriyet yılı zarfında, zabıtanın ne verimli bir çalışma yaptığı hakkında kâfi derecede bir fikir verebilecektir.

Cumhuriyet, bu müddet zarfında haricin ihtirasları ve dahilin irticâî fikirlerde zaman zaman çarpışmak ızdırarında kaldı. Bazen rejim için ciddi bir tehlike arz eden bu hâdiseler, netice itibarile kâmilten bastırılmış ve bu muvaffakiyetlerin istihsalinde Cumhuriyet zabıtası, kendisine düşen vazifeyi hakkile başarmıştır.

II TEŞKİLÂT

1 — Türk polisinin tarihçesi

1 — Zaptiye nezaretinin teşekkülü

II — İstanbulda ilk polis teşkilâtı

III — İstanbul, Beyoğlu, Üsküdar polis müdürlüklerinin ihdası

IV — Süvari polisin teşekkülü

V — Sivil polisin teşekkülü

VI — Vilâyetlerde ilk polis teşkilâtı

VII — Emniyet umum müdürlüğünün ilk teşekkülü

VIII — İstiklâl harbi esnasında emniyeti umumiyenin teşekkülü, polisin keyfiyet bakımından tekâmülü.

2 — Polis teşkilâtında fennî ve ilmî sahada vücuda getirilen yenilikler:

I — Teşkilât sahasında yapılan ıslahat,

II — Tedrisat sahasında yapılan ıslahat.

TÜRK POLİSİNİN TARİHÇESİ

Zaptiye nezaretinin teşekkülü:

1839 tarihine kadar İstanbulun asayişi yeniçerilerden müteşekkil bir hassa ordusile, eyaletlerin asayişi de milis askerlerle temin olunuyordu.

Gülhane hattı hümayunu ile vücade getirilen yeni teşkilât meyanında heyeti vükelâya bir de zaptiye nazırı alındı. Bu yeni nezaret yalnız İstanbul ve tevabii emniyet ve asayişle meşgul olacaktı. Askerî bir teşekkül mahiyetindeydi. Ferik rütbesine kadar olan başlara (Zaptiye nazırı) müşir rütbesinde olanlara da (Zaptiye müşiri) ünvanı veriliyordu. Nezaretin ilk teşekkül ettiği zamanlarda teşkilâtı, mektubî kalemi, muhasebe kalemi, idare komisyonu ve evrak kaleminden ibaret olmak üzere dört kısımdan müteşekkildi. Fakat bu kadar basit bir teşkilâtın maksadı tatmine kâfi gelmediği görülünce, 1865 tarihinde emniyet ve asayiş işleriyle meşgul ve Zaptiye nezaretine merbut olmak üzere beş sınıftan ibaret bir (Teftiş Memurluğu) kısmı ihdas olundu.

Bu vaziyet, 1879 senesine kadar devam etti. Bu tarihten sonra zaptiye nazırları vükelâ meclisinden ayrıldılar. Artık zaptiye nezareti münhasıran hükû-

met merkezinin asayişile meşgul bir teşkilât haline girdi.

İstanbul'da ilk polis teşkilatı

1 Mart 1879 tarihinde İstanbulda ilk polis teşkilâtı yapıldı. O zamanki polis 8 bölükten ibaret olmak üzere kurulmuştu. Bir bölükte bir serkomiser, bir ikinci komiser, iki üçüncü komiser, sekiz polis çavuşu ve kırk polis neferi vardı. Mevcut sekiz bölüğün beşi İstanbulda, ikisi Beyoğlunda ve biri Üsküdar'da vazife görmekte idi.

İstanbul, Beyoğlu, Üsküdar Polis Müdürlüklerinin ihdası

1872 tarihinde İstanbul, Beyoğlu ve Üsküdar mutasarrıflıklarında birer polis müdürlüğü ihdas olunmuştur. Fakat ayrı polis müdürleri tayin olunmayıp bu vazife ilâve olarak o zamanın mutasarrıflarına verilmişti. Aynı zamanda bu mutasarrıflıklarda bir serkomiser reisliği altında bir ikinci, ikisi üçüncü komiserden müteşekkil olmak üzere üç azadan ibaret birer polis meclisi de kuruldu.

Polis teşkilâtı 1872 senesinde 10. bölüğe, 1894 senesinde de 16. bölüğe çıkarılmıştır. 1894 senesindeki teşkilâtta bölük mevcutları da arttırılmış bir bölük, bir serkomiser, bir ikinci komiser, iki üçüncü komiser, 14. polis çavuşu ve 70 polis neferinden tereküp etmek üzere tertip olunmuştu. Bu miktara 1896 senesinde İstanbul tarafı için 313, Beyoğlu ve Üsküdar için de 200 polis neferi zammedilmiş, komiser ve çavuş sayısı da aynı nisbetler dâhilinde arttırılmıştır.

1/3/1898 tarihinde yeni bir teşkilât yapıldı. Ve polis bölükleri bir serkomiser, bir ikinci komiser, iki üçüncü komiser, yedi polis çavuşu ve 42 polis neferinden ibaret olmak üzere tertip olundu. Aynı zamanda polis kadrosu 39 bölüğe çıkarılmıştı. Bu bölüklerin vazife mıntakaları şu suretle ayrılmıştı:

İstanbul :	21
Beşiktaş :	3
Beyoğlu :	9
Üsküdar :	<u>6</u>
	39

1903 senesi eylülünde kadroya İstanbul ilâve bölüğü namıyla 80 er polisten mürekkep olmak üzere üç bölük daha zam yapıldı.

1905 senesinde Beşiktaş kadrosuna 40 ar mevcuttan ibaret iki bölük daha ilâve edildi.

Aynı sene zarfında deniz ilâve komiserleri ünvanıyla kadroya 50 üçüncü komiser daha zammolunmuştur.

1909 senesinde hareket ordusunun İstanbul'a girmesi üzerine 854 polis ve komiser açığa çıkarılmış, fakat teşkilâtın bozulmamasını teminen aynı miktarda genç eleman alınarak kadro vaziyeti muhafaza edilmiştir.

Meşrutiyet idaresinin teessüsünden sonra dairelerde yapılan umumî tensikat sırasında polis teşkilâtının hüviyeti de değiştirildi.

15 i İstanbul, 13 ü Beyoğlu, 8 i Üsküdar polis müdürlükleri emrinde olmak üzere 36 polis merkez memurluğu ihdas olundu. Kadro mevcudu 900 ü İstanbul'a, 775 i Beyoğluna, 375 i Üsküdar'a tahsis edilmek üzere 2050 kişi olarak tespit edildi.

Balkan harbi ve umumî harp dolayısıyla istilâya uğrayan vilâyetler kadrosundan elde kalan mevcutlar diğer vilâyetlerle birlikte İstanbul'a da ilâve olunduğu için umumî harp sonunda İstanbul kadrosu biraz daha genişlemiş bir halde idi. Cumhuriyet idaresinin teessüsünden sonra diğer vilâyet kadrolarındaki ihtiyaçları önlemek üzere İstanbul kadrosundaki miktar indirilmiştir.

Süvari polisin teşekkülü

İstanbulda ilk süvari polis teşkilâtı 1897 senesinin teşrinisanisinde yapılmıştır. O zaman süvari polislerin miktarı üç serkomiser, altı ikinci komiser, altı üçüncü komiser, on polis çavuşu ve 130 nefer olmak üzere kurulmuştu.

Sivil polisin teşekkülü

1898 senesine kadar polis kadrosu arasında sivil memurlar yoktu. Bu sene içinde (eşhası muzirre takibi) ünvanı altında sivil polis müfettişlikleri ve komiserlikleri ihdas olundu. İlk önce basit bir teşkilât ve mahdut bir kadro ile işe baş-

lıyan bu kısım 1902 ve 1905 senelerinde ıslah edilerek sivil müfettişlik, sivil serkomiserlik ve sivil komiserlik sınıflarına tefrik ve sayıları yüze iblâğ olundu.

Vilâyetlerde ilk polis teşkilâtı

Vilâyetlerde ilk polis teşkilâtı ancak 1 mart 1909 tarihinde yapılabilmıştır. O zaman Aydın (İzmir) Selânik, Suriye gibi mühim vilâyetlerde yüzer polislikten mürekkep kuvvetler ve diğer tali vilâyetlerde de bir ikinci, bir üçüncü komiserler, beşer polisten mürekkep basit birer teşkilât vardı.

Vilâyetlerdeki polis teşkilâtı mülkî taksimatta vukua gelen tebeddüllere ve vilâyetlerin zamanla tahavvül eden İktisadî ve İçtimaî ehemmiyetlerine ve nüfus tekâsüfüne göre tedricen taazzuv ve inkişaf eylemiştir.

Gerek meşrutiyet devrinde gerek cumhuriyet hükümetinin ilk devrelerinde pek mahdud vilâyetlerde polis müdürleri bulunuyor, diğer mıntakalarda polis işleri serkomiserler ve komiserlerle idare olunuyordu. Devletin umumî emniyetine taallük eden işlerde icap eden faaliyet ve hassasiyeti lâyikeyle temin edebilecek bir teşkilâtın vilâyetlerde mevcut olmaması büyük bir noksanlıktı. Bu mahzurun izalesi için vilâyet teşkilâtı tevsi edilmeğe başlandı.

926senesinde Emniyet işleri, 20 vilâyette polis müdürleri, 5 vilâyette mer-

kez memurları, 23 vilâyette serkomiserler, 8 vilâyette ikinci komiserler ve yedi vilâyette komiser muavinleri tarafından görülmekte idi.

1931 senesinde polis müdürlerinin bulunacağı vilâyetler 25 e, merkez memurlarının bulunacağı vilâyetler 21 e iblâğ edildi. 16 vilâyette bir komiserlik ve bir vilâyette de komiser muavinliği ile idare ediliyordu.

1932 senesinde polis teşkilât karnimle 30 vilâyette emniyet müdürlüğü ve 32 vilâyette emniyet memurluğu ihdas edildi.

Nihayet 1937 senesinde emniyet teşkilâtı kanunile bütün vilâyetlerde emniyet müdürleri ve kazalarda emniyet âmirleri bulunması ve polis teşkilâtının nahiyele kadar teşmil olunması esası kabul edildi. Bugün 36 vilâyette emniyet müdürlüğü, 26 vilâyette, 17 kazada da emniyet amirliği teşkilâtı yapılmıştır.

Seneden seneye yeni bir safhası tatbik mevkiine konulan bir program mucibince yakında bütün vilâyetlerimizde emniyet ve asayiş işleri, emniyet müdürleri ve kazalarımızda da emniyet âmirleri tarafından ifa edilecektir. Emniyeti umumiye kadrosunun son on beş yılı zarfındaki temevvücatını gösteren bir grafik bu rapora dercedilmiştir.

No. (4)

Emniyet U. Müdürlüğünün ilk teşekkülü

1909 senesinin Ağustos ayında zaptiye nezareti ilga edilmiş ve 1 ağustos 1909 tarihli bir kanunla emniyet umumi müdürlüğü ihdas olunmuştur.

Emniyeti umumiyenin o zamanki teşkilâtı; muhasebe, tahrirat, evrak, sicil, tercüme kalemleriyle müdüriyeti umumiye muavinliği ve istihbarat müdürlüğünden ibaretti. Aynı zamanda doğrudan doğruya emniyet umum müdürlüğüne merbut bir deniz merkez memurluğu vardı.

1910 senesinde istihbarat müdürlüğü lâğvolunarak doğrudan doğruya Emniyet U. Müdürlüğüne bağlı bir büro haline ifrağ edildi. Yine bu sene zarfında emniyeti umumiyede şube teşkilâtı yapılarak siyâsî işlerle meşgul olmak üzere birinci, adlî vazifelere bakmak üzere de ikinci şube müdürleri teşkil olundu.

1914 senesinde emniyeti umumiye teşkilâtı tevsi olundu. Şube adedi dokuza çıkarıldı. Her şubeye bir müdür muavini verildi. Ayrıca, evrak kalemi, muhasebe müdürlüğü, kalemi hususî, kalemi umumî, levazım müdürlüğü, memurin müdürlüğü, polis mecmuası müdürlüğü, evrak memurluğu, teşkilâtı yapıldı. Bundan maada ücretli bir teşkilât olmak, üzere bir tulumba müdürlüğü ihdas olundu.

1915 senesinde yeni bir teşkilât yapıldı. Emniyeti umumiyyede biri idarî, diğeri siyasi işlerle meşgul olmak üzere iki müdürü umumî muavinliği ihdas edildi. Şube adedi yediye indirildi. Fakat ayrıca müstakil mahiyette olarak, seyrüsefer, ecanip, tatbikatı adliye ve istatistik müdürlükleri teşkil olundu.

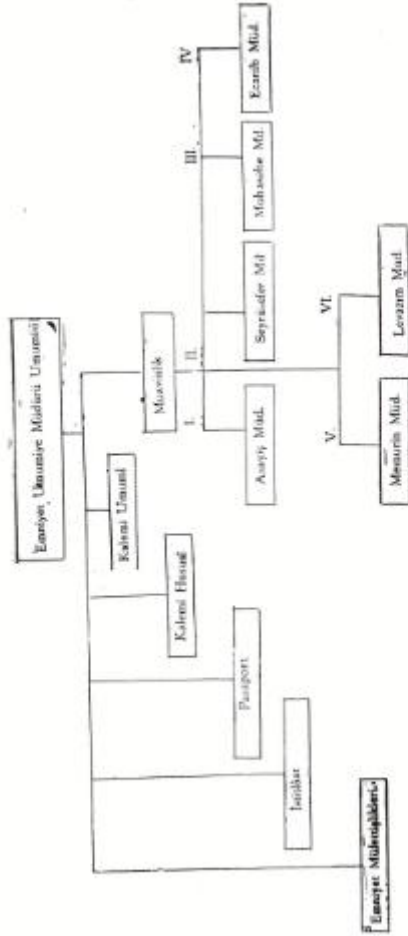
Bu sene zarfında muhtelif mıntakalara ayrılmak üzere müfettişlik teşkilâtı da vücuda getirilmiştir. Müfettişlik mıntakaları şunlardı:

- 1 — İstanbul
- 2 — İzmir
- 3 — Cidde
- 4 — Hayfa
- 5 — Yemen
- 6 — Mersin
- 7 — Berut
- 8 — Yafa
- 9 — Hanakin
- 10 — İskenderun
- 11 — Trabzon
- 12 — Ulukışla

1916 senesinde pasaport işleri de emniyeti umumiyyeye devredildiği için muhtelif şehirlerimizde pasaport memurlukları teşkilâtı yapıldı.

1917 senesinde emniyeti umumiye teşkilâtı arasındaki şube müdürlükleri altıya indirilmiştir.

1919 senesindeki teşkilâtın vaziyetini gösterir şama müteakip sahifeye dercedilmiştir.

Kalemi Umumî Kalemi Hususî Pasaport İ-
tihat Emniyet Mühürhâkkesi Bâroları doğ-
rudan doğruya Müdürü Umumiyeğe bağlıdır.

İstiklâl harbi esnasında Emniyeti Umumiyenin teşekkülü;

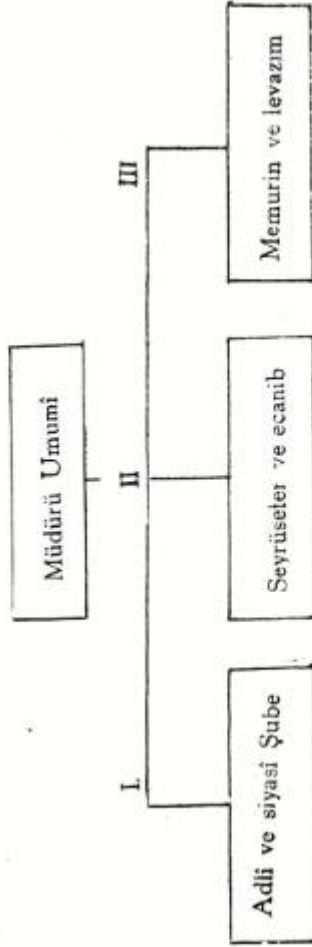
İstanbul hükümetinin ilgası tarihi olan 1 teşrinisani 1922 tarihine kadar bu vaziyet devam etmiştir.

İstiklâl savaşı başlayıp Anadolulum İstanbul hükûmetiyle olan alâkası kesildikten sonra Ankarada 1920 tarihinde ilk millî (Emniyeti Umumiye) teşkil olundu.

Bu yeni teşekkülün kadrosu o zamanki vaziyetin icabı olarak pek dardı. Şube teşkilâtı mevcut değildi. Bütün dosyalar İstanbul hükûmeti elinde kalmıştı. Hülâsa; tam bir yokluk içinde çalışılmaktaydı. Tekmil emniyeti umumiye kadrosu; bir müdürü umumî, bir mümeyyiz, dört kâtip olmak üzere altı kişiden ibaretti.

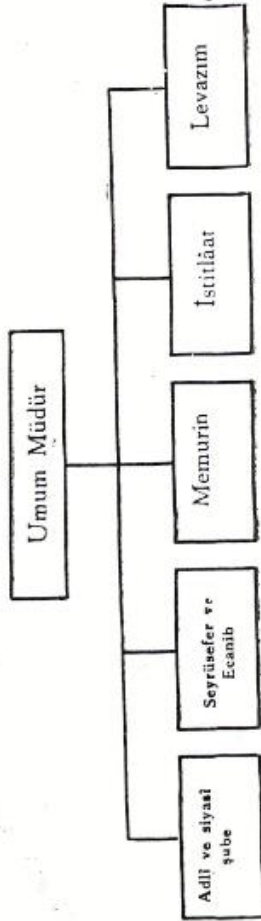
Cumhuriyet devrinde emniyeti umumiye teşkilâtının seneden seneye nasıl bir terakki seyri takip ettiğini aşağıdaki şemalar açık olarak göstermektedir:

1924 Senesi Teşkilâtı

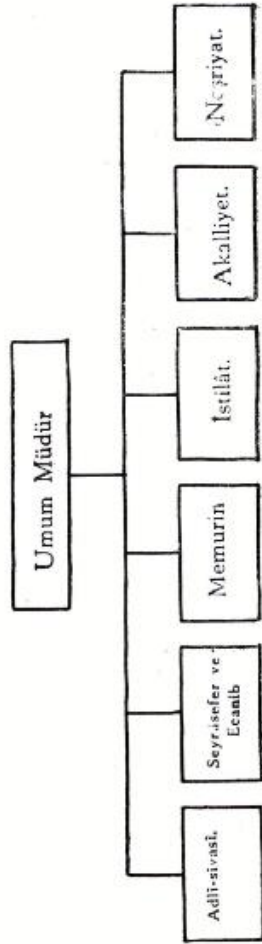

1925 senesinde yukarıki teşkilâta istihbarat işleriyle meşgul olmak üzere istitlâat mütehassısıîğı ünvaniyle bir büro ilâve edildi. Bu büro bir sene sonra bir şube haline ifrağ edilmiş ve dördüncü şube ünvaniyle istitlâat umurile meşgul olmağa başlamıştır.

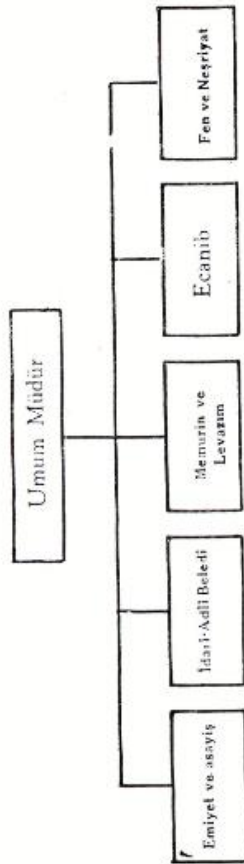
1928 Senesi Teşkilâtı

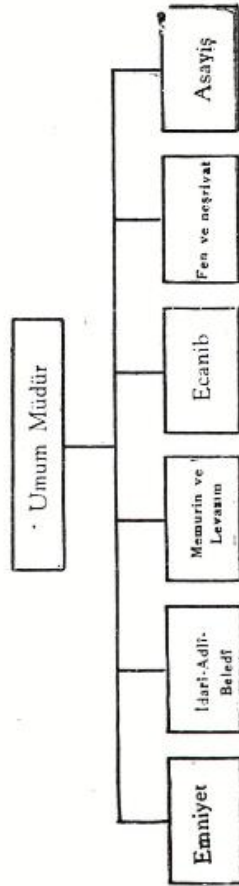
1929 Senesi Teşkilâtı

1931 Senesi Teşkilâtı

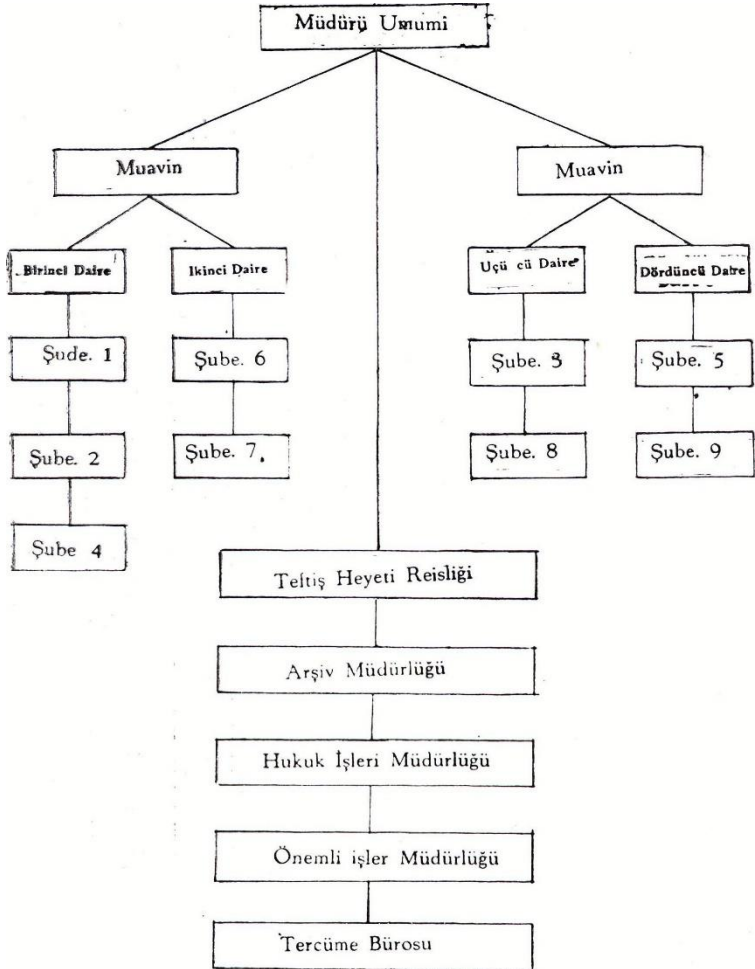

1933 Senesi Teşkilâtı

1934 senesinde yukarıki teşkilata hudut işleri ile meşgul olmak üzere yedinci şube ilâve edilmiştir.

937 SENESİ TEŞKİLATI

Polisin keyfiyet bakımından tekâmülü.

Kemmi vaziyeti bu suretle hülâsa edilen emniyet teşkilâtı keyfiyet bakımından gittikçe tekâmül etti.

İstibdat idaresinin meşrutiyete devrettiği zabıta, ilmî esaslara istinat etmeyen bir şekilde idi.

Meşrutiyet idaresi, zabıta teşkilâtı üzerinde keyfiyet bakımından cezri bir ıslahat yapmağa teşebbüs etti. Bu meyanda polis, yüksek tahsil görmüş genç ve muktedir elemanlarla takviye ediliyordu. Fakat bu ıslahat teknik icaplara uygun olmadığı ve muasır devletlerin polis teşkilâtındaki esaslar lâyikiyle tetkik edilip tatbik olunmadığı için muvakkat bir müddet payidar olabildi.

Meşrutiyet ıslahatı, şahsî gayret ve faaliyetlere bağlı bir halde kaldığı ve teknikleştirilemediği için sathî bir mahiyet arz ediyordu. Nitekim harbi umumî esnasında birçok yerlerde zabıtamızın kifayetsizliği görüldü.

Polis teşkilâtında fenni ve ilmî sahada vücuda getirilen yenilikler.

Cumhuriyet, tatbikatta büyük zararları görülen bu vaziyeti önlemek için her türlü teknik ve siyantifik teşkilâta malik bir zabıta kurmağa karar vermiştir. Bu itibarla Cumhuriyet devrinde, poliste yapılan ıslahatın azimet noktasını, bilhassa fennî ve ilmî sahalarda vaz ve kabul edilen esaslar teşkil ediyordu.

Nihayet devlet bütçesinin ilk müsait olduğu demde 1934 senesinden itibaren yapılan derin tetkikat üzerine hazırlanan

siyantifik ve teknik ıslahat programına başlandı. 1937 tarihinde kabul olunan (Emniyet teşkilâtı kanunu) bu hazırlıkların bir neticesidir. Ve bu kanunla birçok sahalarda yenilikler yapmak imkânları elde edilmiştir.

Cumhuriyet devrinde, poliste yapılan teknik ıslahatı iki zümrede toplamak mümkündür.

- 1 — Teşkilât sahasında yapılan ıslahat,
- 2 — Tedrisat sahasında yapılan ıslahat.

Teşkilât sahasında yapılan Islâhat,

Devlet teşkilâtının ve memleketteki sanayi hayatının gittikçe inkişafı dolayısıyla emniyeti umumiye de eski vaziyete göre taksim edilen vazifelere istinaden teşkil edilen şubeler bugünkü ihtiyaçlara uymuyordu. Bu itibarla emniyeti umumiye şubelerinin sayısı on ikiye çıkarılmak suretiyle teşkilât tevsi edilmiştir.

Aynı zamanda evvelce her şubede ayrı ayrı tutulmakta olan dosya usuller, tatbikatta görülen birçok mahzurları önlemek üzere tevhit ve dosya, evrak, istatistik işleri müstakil bir şubede teksif edilmiştir. Bugün emniyeti umumiye, bütün vesaiti ve ilmi usulleriyle modern bir arşive maliktir.

Diğer taraftan öteden beri büyük bir

noksanlık halinde hissedilmekte olan “Sicilli Adli,, ve “Taharri,, bürolarının yakın zamanda teşkili için icap eden hazırlıklara girişilmiştir.

Tedrisat sahasında yapılan Islahat:

Polis hususî bir meslek olduğu için bu meslekte çalışacak elemanların da ayrı bir tedris sistemine tâbi tutulmalarında zaruret vardır.

Türkiyede ilk polis mektebi 1907 senesinde Selânikte açılmıştır. Bu mektebe, Selânik, Üsküp, Manastır vilâyetleri halkından birçok talebe iştirak etti.

Bir sene sonra İstanbulda da bir polis mektebi açıldı. Bundan sonra meşrutiyet ve cumhuriyet devirlerinde Berut, Erzurum, Bağdat, Adana, Trabzon, Konya, Sivas vilâyetlerinde de polis mektepleri açıldı.

Fakat, bu mektepler, teknik icaplara uygun bir tedrisat sistemi takip edemiyorlar ve asrî ihtiyaçlara cevap veremiyorlardı.

1937 senesinde faaliyete geçen “Polis enstitüsü,, bu mahzurları önlemek maksadiyle kurulmuş tam manasiyle ilmî ve asrî bir müessesedir.

Enstitüde, ilk, orta, yüksek olmak üzere üç ayrı tahsil devresi mevcuttur.

İlk devre polis memurlarını, orta kı-

sım komiserleri ve yüksek kursta emniyet âmir ve müdürlerini yetiştirir.

Bundan başka polis mesleğine girmeye küçükten istekli bulunanların istidatlarını en iyi şekilde inkişaf ettirerek yetiştirmek üzere bir (polis koleji) teşkili de karar altına alınmıştır. Bilhassa lisan tedrisatında çok ciddî bir program tatbik edecek olan kolej, önümüzdeki seneden itibaren faaliyete geçecektir.

III

MEVZUAT

1 Polisi alâkadar eden mevzuat

- I — Cumhuriyet devrinden evvel,
- II — Cumhuriyet devrinde,
- III — 1704 No. lı kanun,
- IV — Polis ve emniyet teşkilâtı kanunları,
- V — 2007 No. lı kanun,
- VI — Polis vazife ve salâhiyet kanunu.
- VII — Tahdidisin kanunu lâyihası,
- VIII — Pasaport kanunu,
- IX — Zabıta memurlarının sülüs ücretle seyahatini temin eden kanun ,
- X — Seysüsefer kanunu,
- XI — Toplanma kanunu.

I

POLİSİ ALÂKADAR EDEN

MEVZUAT

Cumhuriyet devrinden evvel

Cümhuriyet devrinden evvel, polisi alâkadar eden mevzuat, ihtiyaçlara göre tertip ve tedvin edilmiş bir halde değildi. Polisin muayyen sahalarda vazife ve salâhiyetinin hudut ve şümulü katiyet ve sarahatle tespit edilmemiş olduğu için bu vaziyet bazen adlî ihtilâflara sebebiyet veriyor, bazı ahvalde de zabıtaca alınması zarurî bulunan bir takım idarî ve siyasî tedbirlerin ittihazına imkân bırakmıyordu. Aynı zamanda ecnebilere, askerî mıntakalara, hülâsa, emniyet teşkilâtının doğrudan doğruya alâkadar olduğu bu kabil vazife sahalarına ait mevzuatta vazıh ve ihtiyaçlara uygun bir halde değildi.

Bu itibarla, zabıta gerek kendi salâhiyetlerini tayinde, gerek memleket emniyetinin muhafazasını teminen alınan kararları tatbikte müşkül bir vaziyette kalıyordu. İdarî ve siyasî icapların birer zarureti olarak ittihazı lâzım gelen birçok tedbirler müeyyedesizlik yüzünden tatbik olunamıyordu.

Cumhuriyet devrinde.

Cumhuriyet yıllarında bu mahzurlar tamamen önlendi. Polisin vazife ve salâhiyetlerine ve teşkilâtına ait kanunlar tedvin edildi. Emniyet işlerini alâkadar eden muhtelif sahalardaki mevzuat noksanlığı da izale edildi.

Son on beş yıl zarfında bu mevzuda kabul edilen kanunların başlıcaları şunlardır:

1704 No. 11 kanun:

Umumî yerlerde oturan vatandaşların ikametlerini ihbar mecburiyetine mütedair bulunan bu kanun, suçların önlenmesi, suçluların takibi bakımından zabıtaya birçok kolaylıklar bahşetti. Aynı zamanda bu kanuna istinaden poliste hüviyet tesbitini temin eden teknik teşkilâtta vücuda getirilmiştir.

Polis ve Emniyet teşkilâtı kanunları:

1932 senesinde Polis teşkilâtı kanunu ve 1937 senesinde onun yerine kaim olmak üzere (Emniyet teşkilâtı kanunu) kabul edildi.

(Emniyet teşkilâtı kanunu); polis teşkilâtını ihtiyaçların icaplarına göre tevsi ettiği gibi meslek mensuplarına temin ettiği refahla da dikkate şayan bir hizmet ifa etmiştir.

Aynı zamanda bu kanun, zabıta mesleğinde temayüz edenlerin başka mesleklere ayrılmadan terfi edebilmeleri imkânını verecek derecede emniyet teşkilâtını genişletmiş bulunmaktadır.

2007 No. 1 Kanun:

Birçok devletler, umumî buhran neticesi olarak memlekette iktisadî refahın azalması ve işsizliğin artması karşısında bir kısım sanat ve mesleklerin ecnebiler tarafından yapılmasını menetmiştir.

Memleketimiz hakkında varit olan aynı mülâhazalar karşısında bazı sanat ve mesleklerin münhasıran Türk tabaasın lüzumu zarureti hasıl oldu. 2007 ve 2247 No. 1 kanunlar, bu ihtiyaca cevap vermek üzere tedvin olunmuş ve memleket iktisadiyatı için hayırlı neticeler tevhit etmişlerdir.

Polis vazife ve Salahiyet Kanunu:

Polise verilen bazı kanunî salâhiyetlerin, yeni çıkan adlî kanunlarla tahdit veya ref'edilmesi neticesi olarak adlî makamlarla zabıta arasında ihtilâflar tehaddüs etmesi ihtimali baş gösterdi.

Polisin pek nazik olan vazifesini lâyikiyle görebilmesi, salâhiyetleri hududunun tamamen malûm ve müsbet olmasıyla mümkün bulunacağından bu mahzuru önlemek üzere (Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu) tedvin edilmiştir.

Bu kanun, tatbikatta büyük faideler vermiş, ve zabıtanın mesai kabiliyeti ve sahası eskisine nazaran pek ziyade artmıştır.

Tahdidi sin kanunu Lâyihası:

Polis mesleği diğer mesleklere nisbetle ağır ve yıpratıcı bir meslektir. İnzibat kuvvetlerini teşkil eden bu anasırın vazifelerini lâyikeyle yapabilmesi için kâfi dimağ ve beden kuvvetini haiz olması lâzım geldiği ve bu kabiliyetlerin müvazi yürümesinde meslek için büyük faide memul bulunduğu cihetle zabıta memurlarının bir hadde kadar yaşlarının tahdidine mecburiyet hissedilmiş, ve bu mülâhazalara binaen bir (Tahdidisin kanunu) neşrolunmuştur.

Pasaport kanunu:

Gerek ecnebinin ve gerekse vatandaşların daha seri ve kolaylıkla seyahatlarını temin için pasaport kanunu, muasır devlet hukukiyle yeni rejimimize uygun olmak üzere yeniden tedvin edilmiştir.

Zabıta memurlarının sülüs ücretle seyahatini temin eden kanun:

Polis âmir ve memurlarının zabıta gibi sülüs ücretle seyahatlerini temin için, Devlet Demiryolları ve limanları işletme umum müdürlüğünün teşkilâtına dair 1042 sayılı kanunun 32 inci maddesinin değiştirilmesine dair kanun yapılmıştır.

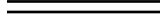
Seyrüsefer Kanunu:

Memleket dahilindeki nakil vasıtalarının intizam ve emniyet noktai nazarından cereyanını temin için seyrüsefer kanunu hazırlanmıştır.

Toplanma Kanunu:

Elde mevcut ve çok eski hükümleri muhtevi bulunan içtimaatı umumiye ve tecemmüat kanunlarını yeni rejim ve prensiplerimize hâs olacak tarzda tadil ve her ikisine de şamil olmak üzere toplanma kanunu namı altında yeni baştan kanun hazırlanmaktadır.

Bu kanunlardan başka Emniyet işlerini alâkadar eden mevzularda birçok nizamname ve talimatnameler yapılmıştır.

CETVEL VE GRAFİKLER

1 — Cumhuriyetin ilânından sonra imha edilen çetelerin faaliyet sahalarını ve hangi tarihlerde tenkil edildiklerini gösterir cetvel.

2 — Cumhuriyetin ilânından sonra on yıl zarfında jandarma mıntakasında vukubulan suçların miktarı.

3 — Son dört senede bütün vilâyetlerde vukubulan asayişe müessir ve gayri müessir suçları gösterir grafik.

4 — Emniyet U. Müdürlüğü teşkilâtında çalışan rütbesiz polis memurları sayısının seneler üzerine mukayesesini gösterir grafik.

Anadolu’da faaliyette bulunan Çetelerin hangi Sahalarda çalıştıklarını ve hangi tarihte tenkil edildiklerini gösterir cetvel

Çetenin İsmi	Faaliyet Sahası	Tenkil edildiği tarih
Palo’lu Yado Çetesi	Genup Hudutları	1928
Nusret “	Rize, Trabzon, Gümüşhane	1928
İsmail “	“ “ “	1928
Koço “	“ “ “	1928
Sürmeli Ahmed “	“ “ “	1928
Beloglu İzzet “	Tokat	1928
Kürt Fahri “	Cebelibereket	1928
Katil İlyas “	Kırşehir, Konya, Aksaray, Ankara	1928

Çetenin İsmi	Faaliyet Sahası	Tenkil edildiği tarih
Kürt Osman Çetesi	Kırşehir, Konya, Aksaray, Ankara	1928
Katil Rıza “	Burdur, Muğla, Denizli	1928
Nedim “	Konya, Afyon, Isparta	1928
Seyit, Resul ve Mahmud “	Erciş	1930
Şeyh Mustafa “	Ağrı	1931
Kırçı kırık Ali “	Kadirli	1931
Aliko ve Topal Hüseyin “	Erzurum, Erzincan	1931
Ramazan “	Urfa	1931
Şeyh Hüseyin “	Kolhas	1931
Kara Haydar Uşakları”	Ankara, Yozgat, Kırşehir	1931
Gökçe İsmail, Gedik Ahmed “	Kayseri, Maraş	1931

Çetenin İsmi	Faaliyet Sahası	Tenkil edildiği tarih
Sabri Ahmo Çetesi	D.Bakır, Bitlis, Muş	1931
Mehmed Çavuş “	“ “ “	1931
Homan “	“ “ “	1931
Reyso Ali Abdo, Reşit Tahir, Boro Çeteleri	Siirt, Hakkari	1931
Gurgur Çetesi	Siirt, Van, Muş	1931
Romanlı Emin “	Siirt	1931
Cansurlu Abdullah Çetesi	Muş	1931
Kindişli Esat Oğlu “	Van	1931
Müküslü Arif “	Van, Bayezit, Bitlis	1931
Dünya Malı “	Van	1932
Mestanlı Musa “	Diyarbakır	1932

Çetenin İsmi	Faaliyet Sahası	Tenkil edildiği tarih
Zaza Hüseyin Çetesi	D.Bakır, Muş, Erzurum	1932
Çolak Mehmed Ali “	Erzincan	1932
Kelereş’li Halil Rıza“	Erzurum	1932
Polat ve Koço “	Urfa	1932
Alo “	Kayseri, Maraş	1932
Şeyh Resul Abdülhalef Faris, Feto “	Ağrı	1932
Koço, Polat, Bero, Kello “	Urfa, D.Bakır	1932
Halil Sami “	Garzan	1932
Emin Cevahir “	D.Bakır	1932
Ahmed İskani “	D.Bakır	1932
Şeyh Tahir “	Mutki	1933

Çetenin İsmi	Faaliyet Sahası	Tenkil edildiği tarih
Bedelanlı Ali Abdo “	Liçe	1934
Kör Şemo Oğulları “	D.Bakır	1934
Keferatlı Hamit “	Garzan	1934
Hilâli “	Van	1934
Hacı Ferho Çetesi	Van	1934
Berso Oğulları “	“	1934
Feyzullah “	Muş, Ağrı	1934
Koçaklı Hasan “	Çermik	1934
Kara Şeyh “	Elazığ	1934
Reşo “	Ağrı	1934
Nuri Halil Hamo “	Mardin	1935

Çetenin İsmi	Faaliyet Sahası	Tenkil edildiği tarih
Sivrekli Ramazan Ç.	Urfa	1935
Abdürrahman Muhi “	Maraş	1935
Hanbeyli Rıza “	Erzurum	1935
İbo “	Sivas	1935
Cumaköylü Mehmed “	Samsun	1935
Efe Mehmed “	Afyon	1935
Durmuş “	Aydın	1935
Çakal Kara Mehmed “	Burdur	1935
Gedizli Mehmed “	Denizli	1935
Yakup Oğulları “	Siirt	1936
Zülkefil Hacı İbrahim “	Siirt	1936

Çetenin İsmi	Faaliyet Sahası	Tenkil edildiği tarih
Şikeftanlı Fahri “	Lice	1936
Reşanlı Aziz “	Kulp	1936
Piranlı Mehmed “	Eğil	1936
Silvanlı Abdullah “	Silvan	1936
Bosot Köylü Musa “	Silvan	1936
Şorikli Hasan “	Bingöl	1936
Hamit “	Ağrı	1936
Mülteci Ahmed “	Kars	1936
Kör Esat “	Olti	1936
Çello “	Erzurum	1936
Lazikli Nusret “	Erzurum	1936
Zeynel “	Erzurum	1936
Şeyh Misbah “	D.Bakır	1937
Çalkı oğlu Tahir “	Cenup hududu	1937
Ali Yunus oğulları “	Sasun	1937

Evrak İşleri

Evrak İşleri

Evrak Müdürlüğü teşkilâtının geçirdiği safahat

Evrak ve kayıt işleri (930) yılına kadar vekâlete bağlı müstakil evrak müdürlüğü tarafından idare edilmiş ve (930) senesinde yapılan merkez teşkilât kanunu ile evrak müdürlüğü ilga edilerek vekâletin vilâyetler idaresi umum müdürlüğüne bağlı levazım; kütüphane, neşriyat ve ayniyat muhasipliği işlerini de munzam olarak üçüncü şube namı altında ve (936) senesi haziran sonuna kadar bu suretle vazife görmüştür.

(3046) sayılı kanunda (936) yılı temmuzundan itibaren evrak işlerinin vilâyetler idaresi teşkilâtından ayrılarak müsteşarlık makamına bağlı müstakil evrak müdürlüğü teşkil edilmiştir.

Kayıt işleri sadeleştirilmiş ve makineleştirilmiştir.

Evrak kayıt işlerinin daha pratik ve daha çabuk usul ile kolaylıkla yürütülmesi için evrak işlerinde bazı ıslahat yapılmıştır. Eskiden kullanılması güç defterlere el yazıları ile günlerce kayıt işi yapılır bu da bittikten sonra evrakı dairelere teslim edebilmek üzere zimmet denilen bir deftere saatlerce mükerrer kayıt yapılmakla uğraşıldı. Dairelere

verilen evrakta ayrıca o daireden kayıt işine tabi tutulurdu. Bu gecikme nazarı dikkati celbetmekte olduğundan daha pratik bir usul kabul için tetkikat yapılarak Avrupa devletlerinin evrak sistemleri göz önünde bulundurularak bir talimatname ihzar edilmiş ve muvaffakiyetle tatbika başlanılmıştır.

Gelen Evrak:

Vekâlete gelen evrak, evrak müdürlüğünce açılarak her dairenin ismine göre tasnif masasındaki mevcut gözlerin içine konur, numaratorle umumî teselsül numarası alan bütün evrak her dairenin numaratorlü ayrıca teselsül numarasını da havi havale makinesile havalesi ikmal edilmiş olur.

Havalesi yapılan evrak kopyası çıkarılmak suretile bir fişe yazı makinesinde geldiği yerin ismi, tarihi ve numarası yazılarak kaydedilmiş olur. Fişlerin birisi evrak kalemince imza edilir. Diğer nüshası ile birlikte dairesine gönderilerek daire evrak memuru tarafından imzalı olan nüshası evrak ile birlikte alıkonularak diğer nüshası imza edilerek evrak kalemine iade edilir. Evrak kaleminde dairesinden kalan bu fişler esas kaydı teşkil eder.

Çıkan Evrak:

Giren evrak gibi çıkacak evrak da dairesince makine ile kopyalı fişe kaydı yapılarak zarflanmış olduğu halde fişin birisi evrak kaleminde imza edilmek suretile tesellüm edilir.

1

Posta Tetziat işi:

Bütün dairelerden sevkedilmek üzere defterlerine kaydedilmek suretile posta defterlerine kaydedilmek suretile evrak dağıtılırdı. Bu kayıt işinin uzun sürmesi tevziatın gecikmesine sebebiyet veriyordu. Posta tevziatının da makine ile fişlere yazılarak tevzi edilmesine başlanılmıştır. Tevziat işi de motorlu vasıta ile yapılmaktadır ki bu suretle evrak işleri tamamiyle makineleştirilmiş bulunmaktadır.

Evrakın girip çıkma işlerinin her vekâlette başka başka cereyan etmekte olması dolayısıyla evrak işlerinin bütün devlet dairelerinde aynı sistem dahilinde yürütülmesini teminen tek bir şeklin kabul ve tatbikinin lüzumlu olduğunu düşünen vekâletimiz devlet dairelerindeki evrak ve kırtasiye işlerinin tanzimi hususunda Avrupa devlet dairelerinde tatbik edilmekte olan usulleri de göz önüne almak suretile ve bütün devlet dairelerine şâmil olmak üzere bir talimatname

vücuda getirmiş ve 20/5/938 tarihinde Yüksek Baş Vekâlet makamına sunulmuştur.

Tasarlanan işler:

Halen bu talimatname üzerinde Baş Vekâlette teşekkül eden bir komisyon tarafından tetkikat yapılmaktadır.

Jandarma işleri

**Cümhuriyet idareden evvelki Jandarma
ile bugünkü Jandarmanın mukayesesi,
Cümhuriyet idarede tekâmülû ve
gördüğü işler**

**Eski devir ile bugünkü Jandarma vaziyetinin
mukayesesi ve Jandarmanın bağılılığı**

(1286) tarihine kadar Osmanlı imparatorluğunda emniyet ve asayiş işleriyle meşgul olacak müstakil bir teşekkül mevcut değildi. Bu tarihe kadar İstanbul asayiş devletinin hassa ordusu mahiyetinde olan Yeniçeri kışatından ayrılmış kuvvetler tarafından; eyaletler asayiş de valilerin hazari kuvvetlerini teşkil eden milis askerler tarafından temin olunurdu. Umumî bir komuta ve idare altına alacak bir kanun mevcut olmadığı gibi heyeti umumiyesini idare edecek bir resmi makam da yoktu.

(1286) tarihinde imparatorluğun emniyet ve asayiş işleriyle meşgul olmak üzere bir (Zabtiye nezareti) teşkil edilmiş ise de bu nezaret de eyalet valileri

üzerinde nüfuz göstermemiş ve Türkiye zabıtasını bir komuta ve idare altına almağa muvaffak olamamış ve nüfuzunu yalnız İstanbula inhisar ettirebilmişti.

(1297) tarihinde (zaptiye sınıfı) Zaptiye nezaretinden ayrılarak Harbiye nezaretinin bir şubesi haline ifrağ edilmiş ve tensikata başlanarak vilâyetlerin jandarmaları bu vilâyetlerde birer alay sancaklarda tabur ve kazalarda birer bölük haline konulmuştu. Alaya komuta edenlere (Alay beyi) tabura komuta edenlere tabur ağası ve bölüklere komuta edenlere (bölük ağası) teğmenlere (Bl. ağası muavini) Asteğmenlere (jurnal emini) unvanı verilmiş ve bölükler de muhitin icaplarına göre karakollara taksim edilmişti.

Vilâyetlerdeki alaylar vazife noktasından valilerin emrine tabi idi.

Melbusat, teslihat ve iaşe gibi şeylerden dolayı Harbiye nezaretine bağlı idi.

Jandarmaların karakolları valilerin teklifi üzerine tespit olunur, paraya taalluk eden tahsisat da Harbiye nezaretinden verilirdi. Teşkilât kısmen halkın sırtından geçindiği için kadronun azlığı ve ya çokluğu devleti alâkadar etmezdi.

(319) da Makedonyada jandarma tensikatına başlandığı güne kadar jandarma yukarıdaki şekilde idi. Makedonyada teşkilâta başlandığı zaman mevcut teşkilât esaslarına dokunulmamış cüzü-

tamlar olduğu gibi ipka edilmişti. Ancak jandarma eratı ile komuta heyetinin keyfiyet itibarile yükselmesine, vazife ve salâhiyetlerinin ne olduğunun serbestçe tayin edilmesine ve karakollar teşkilâtında daha esaslı değişiklikler yapılmasına mecburiyet görülmüş ve bu suretle ıslahata başlanılmıştı.

(324) tarihine kadar Avrupadan celbedilen ecnebi tensik heyetleri jandarmanın tensikında çalıştılar. (324) de Meşrutiyet ilân edilince hükümet Makedonyadaki jandarma teşkilâtının umum Türkiyeye teşmil edilmesini istemiş ve bazı tensik heyetleri de memleketimizi terk etmişlerdi.

(325) de bu teşkilât umum Türkiyede yapılmğa başlandı. Ve Harbiye nezaretine bağlı olmak üzere bir umumî komutanlık makamı ihdas edildi.

28/II.Kânun/327 de jandarma teşkilâtı Dahiliye nezaretine bağlandı. Jandarmanın elbiseleri maaşlarından mukassatan kesilmek üzere temin edilir, teçhizat vesairelerini de hükümet veriyordu.

Büyük harbin ilânı üzerine jandarma subaylarının mühim bir kısmı meslekî talim ve terbiyede yetişmiş esas jandarma efradile ordu sınıflarında vazife aldıklarından jandarmada mühim boşluklar hasıl oldu.

13/I.Teşrin/333 tarihinde nerşolunan kararname ile jandarma umum komutanlığı askeri hususlarda Harbiye ne-

zaretine merbut kalmak üzere Dahiliye nezaretine bağlanmıştı.

10/Mayıs/335 tarihinde neşrolunan kararname ile jandarma umum komutanlığı her türlü muamelâtile Dahiliye nezaretine bağlanmış Harbiye nezareti ile hiç alâkası kalmamıştır.

930 tarihinde neşrolunan (1706) sayılı jandarma kanunu ile jandarma memleketin emniyet ve asayişini korumakla kanun ve nizamlara ve bunlara müstenit hükümet emirlerini yapmakla mükellef askeri bir inzibat kuvveti olduğu kabul edilmiş ve jandarma vazife ve hizmet itibarile merci'i Dahiliye Vekâleti, askeri talim ve terbiye hususunda Genel Kurmay Başkanlığına, silâh mühimmat ve subay ikmali ile seferberlik ve seferde ordu emine intikal edeceklerinden maaş, iâşe, melbusat ve teçhizatı ve bilûmum masraflarının ordudakinin aynı olmak üzere temini hususlarından dolayı da Millî Müdafaa Vekâletine bağlanmış ve 938 yılma kadar bu hükümleri değiştirecek henüz bir kanun yapılmış değildir.

Jandarma teşkilât :

Türkiye Cumhuriyetinde jandarma teşkilâtının esaslı tensik ve ıslahına 928 senesinde başlanmıştır. Her sene alınan neticelere ve tecrübeler göre hükümetin icra kuvveti ve memleketin sükûn temini ve huzur vasıtası olan cumhuriyet jandarma mevcudu uhdesine mevdu vazifeyi başarabilecek miktara çıkarılmıştır.

Bugünkü jandarma teşkilâtı aşağıya sıralanmıştır:

- 1 — Jandarma Genel komutanlığı (merkezde dokuz şube, bir komutanlık kalemi, bir daire müdürü).
- 2 — 6 jandarma müfettişliği,
- 3 — 18 jandarma mıntaka komutanlığı,
- 4 — 62 vilâyet jandarma komutanlığı,
- 5 — 430 kaza jandarma komutanlığı,
- 6 — 2350 jandarma karakolu,
- 7 — Jandarma matbaası
- 8 — Satın alma komisyonları,
- 9 — Eşya ve teçhizat anbarları
- 10 — Konak komutanlıkları,
- 11 — Levazım ve silâh teftiş heyetleri
- 12 — Jandarma subay okulu
- 13 — Jandarma erbaş okulu,
- 14 — Jandarma er okulları,
- 15 — Jandarma seyyar alay ve taburları,
- 16 — Müstakil jandarma taburu,
- 17 — Jandarma bandosu.

JANDARMA SUBAYLARI MENBA LARI VE SUBAYLARIN YETİŞTİRİLMELERİ

319 tarihine kadar jandarmada istihdam edilen subayların kısmı azami okuyup yazma bilmedikleri gibi okuyup yazma bilenlerin tahsil dereceleri de pek nakıs idi.

319 da yapılan tensikatta ordu en kıymetli subaylarını jandarmaya vermiş ve bu subayların meslekî sahada yetiştirilmelerini temin için Selânikte (bir jandarma subayı okulu) açılmıştır. Bilâhare İstanbul'a nakledilen bu subay okulunda ordudan gelen subaylarla meslekte temayüz etmiş erbaşlar ile idadi tahsilini ikmal eden gençler okutturularak jandarma subayı ihtiyacı bu suretle temin ediliyordu.

930 senesinde bu mektep kaldırılmış, jandarma subayı menbaını bu tarihten itibaren askeri liseleri ve Harbiye okulunu ikmal emiş gençler temin etmeğe başlamıştır. Bunlar piyade mektebini ve orduda bir sene stajlarını bitirdikten sonra jandarmaya gelirler.

Yeni jandarma subaylarına meslek bilgisi vermek üzere Ankarada (jandarma subayı) okulu açılmış ve bu mektepte (10) ay tedrise tabi tutulan subayların birinci devresi çıkmış ve ikinci devresi çıkmak üzeredir.

Jandarmada mevcut (ihtiyatlardan alınma, meslekten yetişme) subaylar da Harbiye mektebinde piyade ve atış mekteplerinde tahsillerini ikmal etmişlerdir.

Her rütbedeki subaylardan terfi sırası gelenler ordu birliklerinde altı ay müddetle staj yaparlar. Ve terfi için her rütbenin asgarî müddetinin üçte biri kadar sabit kıtalarda bulunurlar.

Jandarmadaki subayların bilgilerin çoğaltılması için yaz ve kış devrelerine göre muntazam programlar altında askeri ve meslekî tekâmül ve inkişafına çalışılmaktadır.

Subayların yetişmek ve tekâmül etmek hususundaki mesailerini feyizlendirmek her sahaya müteallik teşvik hususundaki ihtiyaçlarını temin etmek için kütüphaneler vücuda getirilmiştir.

Meslekî ve askeri talim ve terbiyede emsallerine faik surette çalışan subaylara (1493) sayılı ikramiye kanunu her mucibince ikramiye verilmek suretile kendileri teşvik edilmektedir.

Askerlik hizmeti için olduğu kadar medenî ve içtimaî hayat için de kıymeti aşikâr olan spor hususu jandarmada layık olduğu ehemmiyetle takip edilmektedir.

Erbaşların Membaları ve yetiştirilmeleri:

319 tarihine kadar jandarmada Erbaşların yetiştirilmelerine ehemmiyet verilmiş değildi. Bir müsademede fedakâr-

lık gösteren veya mütegalloplardan birine dayanan veya bir yerden kuvvetli iltimas getirenler onbaşıllığa hatta subaylığa bile terfi ettirilirdi. Kabiliyet asla nazara alınmazdı.

319 tarihinde jandarma tensikatı yapılnca karakollarda da ciddi ıslahat yapılmış ve karakol komutanı yetiştirmek için erat okullarında birer sınıf açılmıştı. Bu sınıflarda okur yazar erat ayrıldığı gibi hatta idadi derecesinde tahsil görenlerden de gönüllü erat alınmakta idi. Bunlar okulu bitirince erlikle birliklere gönderilerek muayyen müddetle karakollarda staj gördükten sonra onbaşıllığa ve sıra ile çavuşluğa terfi ettirilirdi.

Meslekte iyi yetişenlerden İlmî ve ahlâkî vasıfları itibarile subay olmağa lâıyk olan erbaşlar jandarma subayı olmak için (jandarma subay okuluna) gönderilmekte idi.

Erbaşların iyi bir surette yetiştirilmelerine 931 tarihinde neşredilen (1861) sayılı kanunla başlanmış ve jandarmada da orduda olduğu gibi Gedikli Erbaş yetiştirilmeğe başlanmıştır. Bu tarihe kadar jandarmada yetişen erbaşlar (3) senede bir defa terki tezkere eden temditli Erbaşlardan ibaretti.

Gedikli Erbaşların jandarma için pek müstesna olan ehemmiyeti dikkatle göz önünde tutulmakta ve bu husustaki ihtiyaçların bütçe imkânının müsaadesine göre kısa bir zamanda ikmaline çalışılmaktadır.

932 yılında Ankarada açılan Gedikli Erbaş okulunun ikinci sınıfında yalnız ordudan jandarmaya nakledilen Erbaşlar okutturulmuş 933 senesinde Maltepe Gedikli Erbaş okulu yanında jandarmaya ait bir sınıf açılmış ve buraya jandarmada yetişmiş ve gedikli olmağa talip olan onbaşılarla ordudan jandarmaya geçen Erbaşlar ve jandarmada temdidini yapan sınıf Erbaşları gönderilerek muayyen müddetle okutturulmakta ve bu sınıfı muvaffakiyetle ikmal edenler Ankaradaki gedikli erbaş okulunun ikinci sınıfına, ordudan geçen gediklilerle birlikte iştirak ettirilmekte ve ikinci sınıfta da (6) ay müddetle okuduktan sonra gedikli erbaş olarak jandarma birliklerine gönderilmektedirler.

Bugün jandarmada istihdam edilen temditli ve gedikli erat nisbeti umum yekûnun yüzde 20 nisbeti kadardır. Bilhassa gedikli erbaşların jandarma için pek müstesna olan ehemmiyeti dikkatle göz önünde tutulmakta ve bu husustaki ihtiyaçların bütçe imkânının müsaadesine göre kısa bir zamanda ikmaline çalışılmaktadır.

Jandarma erlerinin yetiştirilmesi, Jandarma okulları ve jandarma seyyar birlikleri

319 tarihine kadar jandarma teşkilâtında kullanılan erat gönüllülerden ve askerlik şubelerinden verilen mükellef erattan ibaret olup bunların talim ve

terbiyeleri hiç denecek derecede az ve yetiştirilmeleri için okullar ve talimhahlarda olmadığı gibi bulundukları yerlerde de talim ve terbiye edilmemekte ve birliklere tevzii de esaslı bir program dahilinde devam etmemekte idi.

319 tarihinde yapılan tensikatta ordudan kıymetli subaylar alınmış ve memleketin en uzak yerlerinde bulunan birliklere dahi muktedir subaylar tevzi olunabilmiş ve yurdun muhtelif yerlerinden alınan jandarma namzetlerini okutmak üzere mektepler açılmış ve hakikaten jandarma memlekette vazifesini başarabilecek bir kabiliyete getirilebilmişti. Büyük harbin ilânı üzerine meslekî talim ve terbiyede yetişmiş jandarma eratinın ordu saflarında vazife almalarından jandarmada bu tarihten itibaren mühim bir boşluk hasıl olmuştu.

Millî mücadele esnasında jandarma da ciddi bir teşkilât ve varlık görülmemiştir.

338 de (3) er okulu açılmış ve 339 da okul mevcudu (7) ye çıkarılmıştır. 340 da (3) seyyar piyade (2) ester süvari jandarma taburu teşkil edilmiş ve (12) taburla bir müstakil bölükten ibaret olan hudut kıtaları da jandarma emrine verilmişti.

341 de okul sayısı (8) ze çıkarılmış ve (8) seyyar jandarma alayı teşkil edilmiş ve ayrıca (3) seyyar piyade jandarma taburu ile bir süvari (7) sahil bölüğü ilâve edilmişti.

927 de bir piyade seyyar jandarma taburu daha teşkil edilmiştir. 929 da bir okul daha teşkil edilerek er okullarının sayısı (dokuz) a çıkarılmış ve bugünkü jandarma teşkilâtının esası 930 senesi ağustosundan itibaren kurulmağa başlanmıştır.

Erat mevcudu az, birlik mevcudu fazla olan seyyar teşkilâtın kuvvetli birlikler halinde tensik ve ıslahı muvafık görülerek seyyar jandarma alayları lâğvedilmiş bunların yerine kuvvetli (7) seyyar tabur ve bir alay teşkil edilmiştir.

Her altı ayda bir umum kadronun beşte biri kadar silâh altına alınan eratın hepsini talim ve terbiyeye (9) okul yetişmediğinden bir kısım erat doğrudan doğruya kıtalara verilmekte idi. Birçok zararları mucip olan bu vaziyet ıslah edilerek okulların sayısı on bire çıkarılmıştır. Silâh altına alınan jandarma erleri (jandarma okullarına) sevkedilmekte ve orada altı ay meslekî ve askerî talim ve terbiye gördükten sonra sabit ve seyyar birliklere tevzi olunmaktadır. Seyyar birliklere gelen bu erlere tanzim olunan talimat ve programlarına göre takviye ve tekâmül talimleri ve meslekî talim ve terbiye yaptırılmaktadır.

Sabit kıtalara verilenler ise: Tanzim olunan talimat ve program mucibince vilâyetlerin talim merkezlerinde toplanmakta ve burada askerî ve bilhassa meslekî bilgileri takviye tekâmül ettirildikten sonra karakollara gönderilmekte-

dir. Karakollarda talim ve terbiyeye imkânın müsaadesi nisbetinde devam olunarak erlerin öğrendiklerini unutmamalarına ve disiplin hakkındaki hassasiyetlerini kaybetmemelerine ve bilhassa okuma ve yazma kudretlerinin artırılmasına ve hiç okuyup yazma bilmeyenlerin okuyup yazma öğrenmelerine itina edilmektedir.

Jandarma karakol komutanlarının ve erbaşların kıymetli bir yardımcısı olan onbaşların yetiştirilmesi için itina gösterilmekte ve bunlar için jandarma müfettişlik merkezlerinde (3) ay devam etmek üzere talim kursları açılmakta ve programları dahilinde okutturulan derslerden imtihanda muvaffak olanların onbaşılığa terfi edilmeleri için gereken tedbirler de alınmış bulunmaktadır.

Jandarmanın teslihatı ve teçhizatı

Jandarmanın 930 yılma kadar elindeki silâhları muhelif cins ve çaptaki tüfeklerden ibaretti. Bu tüfekler gelişi güzel bir vaziyette birliklere dağıtılmıştır. İkmali ve talim ve terbiye hakkındaki müşkülât dolayısıyla mevcut silâhlar tasfiye edilmiş ve mevcudu en fazla ve istimale elverişli yalnız (dört) cins silâh jandarma elinde kalması tespit edilmiş ve muayyen kıtalarda teksif edilmişti.

Jandarmanın elinde bulunan bu cins silâhların da ekserisi kıymeti harbiyelerini kaybedecek derecede çaptan düştüğü anlaşılmaması üzerine 936 tarihinden

itibaren jandarmanın elindeki silâhların yalnız bir cins olarak ikmali düşünülmüş ve kısmı azami değiştirilerek jandarma birliklerine yeni silâhlar verilmiş ve geri kalan kısmının da 939 senesi nihayetine kadar ikmali kararlaştırılmıştır.

Jandarmada yapılan kanun nizam, name, ve talimatname ve talimatlar

Zabtiye devrinden 930 tarihine kadar jandarma için bazı kanunlar nizamname veya kararlar yapılmış fakat bunların hiçbirisi jandarmanın temelini teşkil edecek ve jandarmanın vazife ve salâhiyetlerini açık bir surette gösterecek kıymette olmamıştır. Halbuki Türkiye cumhuriyeti jandarmasının temelini kanunlar teşkil edecektir. İstiklâl harbinden sonra jandarmanın ıslahına doğru atılan ilk adımı 930 da neşredilen (1706) numaralı jandarma kanunu teşkil eder.

Bu kanun neşredildikten sonra jandarma eratının yetiştirilmeleri ve membaları ile maaş ve işlerini tespit eden (1861) sayılı kanunda 331 de neşredilmiştir. Tatbikatta görülen bazı müşkülâtı ve anlayıştaki farkları ortadan kaldırmak için (1861) sayılı kanunun 14 ve 20 inci maddeleri 937 tarihinde (3155) sayılı kanunla değiştirilmiştir.

Jandarmanın teşkilât ve vazife ve salâhiyetleri (1706) sayılı kanunun 26 ve Dahiliye Vekâleti merkez teşkilâtı ve vazifeleri hakkındaki (1624) sayılı ka-

nunun (12) maddelerine göre nizamname ve talimatnamelerle tespit edilir, dediğine göre (jandarma teşkilât ve vazifelerini) gösteren nizamname yapılmış ve (937) tarih ve (2/7756) sayılı heyeti vekile kararla kabul edilmiş ve neşredilmiştir. Jandarmanın (iç hizmetlerini gösteren talimatname) projesi ile (sahra jandarmasının) vazife ve bağlılığını gösteren talimatname projeleri de hazırlanmıştır.

(1861) sayılı jandarma efrat kanununun tatbik suretini gösteren talimatname de İcra Vekilleri Heyetinin (937) tarih ve 2/7808 sayılı kararnamesile kabul edilmiş ve jandarma hizmetlerinin ifası için (G) namı altında (20) (H) namı altında (5) ve (T) namı altında (5) ki (30) adet talimat yapılmıştır ki jandarma birlikleri bu kanun, talimatname ve talimatlara dayanarak vazife görmektedirler.

15 senelik asayiş vaziyetinin toplu görünüşü

Cumhuriyetin ilânında memleketin asayiş vaziyeti tabîi olmaktan çok uzaktı. Harbin uzaması neticesi olarak harp kaçaklarının ve fırsat düşkünlerinin teşkil ettikleri üçer beşer kişiden mürekkep ve mecmuu (1840) kişiye baliğ olan 80) kadar çete memleketin asayiş ve emniyetini bozuyorlardı. Her türlü icraatın başarılabilmesi ancak katî bir huzur ve emniyetin tekarrürü ile mümkün ol-

duğunu takdir eden cumhuriyet hükümeti bu işe de lâîk olduğu ehemmiyeti vermiş ve cumhuriyetin ilânına müsadif 29/Teşrinievvel/339 günü izaleyi şakavet kanunu ilân edilmişti.

Cumhuriyetin kurduğu yeni ikinci esaslara uymağa ve kısmen de millî Türk varlığı aleyhine harekete yeltenen irticaî hareketlerin başında Şeyh Said isyanı gelir.

Şeyh Said gûya şeriatı korumak için 13/2/341 de faaliyete geçmiş ve hükümet kuvvetlerine karşı silâh istimaline başlamıştır. Birçok fırsat düşkûnleri menfaatlarını Şeyh Saide iltihakla gördüklerinden ve hariçten teşvik etmek ve fesat kaynağını artırmak gayesini gütmeye yeltenmişlerdir. İsyân maksadile buna mücavir olan yerlerde örfî idare ilân edilerek ordunun müdahalesile az zamanda isyân söndürülmüş ve Şeyh Said başta olmak üzere hainlerin cezası verilmiştir.

Gizli maksatlarla hedeflerine varmak isteyen mürteci ruhlu şahsiyetler faaliyetlerine yine devam etmekten vazgeçmediklerinden Maraş, Erzincan, Rizede şapka ve teceddüt aleyhine bir takım hareketler görülmüş ve Şeyh Said isyanı amillerinden İzzet ve Nuh namındaki adamlar toplandıkları bazı serserilerle Hazo nahiyesini işgal ederek hükümete karşı gelmek cüretinde bulunmuşlarsa da bu vaka da derhal bastı-

rılmış ve mürettepleri cumhuriyet kanunlarının pençesine teslim edilmişlerdir.

926 senesinde Nusaybinli Hoca, cumhuriyet ve teceddüt aleyhine isyan ederek hudut karakollarımızı basmış ve birkaç neferimizi şehit etmiş ise de kendisi Suriyeye kaçmak suretile takibattan yakasını kurtarabilmiştir. Bu suretle takibattan kurtulup Suriyeye kaçan asiler orada aleyhimize çalışan muzır teşekküllere dâhil olmaktan ve memleketimize tekrar girmek ve yeni bir hadise çıkarmak için fırsat gözlemekten hali kalmıyorlardı.

Ezcümle Eruhlu Abdürrahman idaresinde bulunan (400) zü mütecaviz asi Eruh ve Pervari kazalarını işgal ederek bu havaliye isyan tohumunu serpmeye başlamışlarsa da isyanın tevessüüne mey dan verilmeden derhal bastırılmış ve Suriyeye kaçmağa muvaffak olan Abdürrahman müsesna olmak üzere bu harekete önayak olanlar cezalarını çekmişlerdir.

Abdürrahman Suriyede boş durmayarak teşkil ettiği bir çete ile 932 senesinde tekrar hududumuzu aştığı sırada müfrezelerimiz tarafından sıkıştırılarak ilk müsademede öldürülmüş ve bu hain ortadan kaldırılmıştır.

Öteden beri itiyat edindiği soygunculuğu ilerletmeğe ve civar mıntakalara tecavüzlerini artırmağa başlayan Dersimin Koçuşağı aşiretile Muş vilâyetinin

Mutki mıntakasında bazı köyleri isyana teşvik etmek isteyen Mutkili Ali Yunus ve avaneleri tedip edilmişlerdir.

927 senesinde Aksaray, Kırşehir, Ankara vilâyetleri asayişini bozan katil İlyas ve Kürd Osman çeteleri de imha edilmiştir.

Gerek şarkta menfi ruhlu kimselerin hariçte aleyhimize çalışanların muzır propagandalarına âlet olarak harekete geçmelerine ve gerekse memleketin diğer taraflarında teceddüt aleyhtarlarının emniyet ve asayişini bozacak vaziyeti ihdas etmelerine mani olmak için muvakkat kaydile takriri sükûn kanunu neşredilmiş ve şark mıntakasında halkı nüfuz ve tesirlerine âlet edinen mütegalibeler garbe nakledilmişlerdir.

Şeyh Said isyanı amillerinden olup Suriye, İran ve Iraka kaçmağa muvaffak olan Şeyh Resûl ve İhsan Nuri gibi hainler yine hariçteki muzır teşekküllerin yardımlarile ve bir müstakil Kürdistan teşkili gayesile Ağrı dağında toplanmağa ve oradan fesat çıkarmağa yeltenmişlerse de 930 senesinde yapılan askerî harekât neticesinde bu hainler tamamen imha edilmiş ve Ağrının sarp ve yalçın kayalıkları arasında ve karanlık mağaraları içinde tek bir şaki bırakılmamış ve eski devirlerden beri şakilerin çok iyi bir yuva telâkki ettikleri Ağrı mıntakası baştan nihayete kadar temizlenmiştir.

930senesi nihayetinde Menemende

zuhur eden ve bir subayımızın feci bir surette şehit edilmesini mucip olan irticai hareket de bastırılmış ve bu harekete önyak olanlar kâmilen yakalanarak cumhuriyet kanunlarına göre lâyük oldukları cezaları verilmiştir.

931senesinde Muş ve Erzurum havalisinde türeyen ve yetmiş (70) mevcutla dolaşmağa başlayan Seyithan çetesi takip müfrezelerinin darlaşan tazyik çemberinden kurtulmak için muhtelif mahallerde kuvvetlerimize silâhla mukabelede bulunmuş ve her müsademede avanesinin bir kısmını zayi etmiş ve nihayet halâsı Suriyeye kaçmakta bulan bu şerir hududumuzu geçeceğı bir sırada peşinden ayrılmayan müfrezelerimizin icbar ettikleri son müsademede ölü olarak tutulmuştur.

Memleketimizin emniyetini ihlâl edenlerden Süphandağı civarında Şeyh Cüneyt ve Kolihan oğlu Bekir idaresindeki (100) kişilik çete ; Kadirli ve Maraş mıntakasinda faaliyetinde bulunan kıcı kırık Ali ve avanesi, Erzurum, Muş mıntakasinda şekavete başlayan Alican, Erzurum, Erzincan havalisinde çete halinde dolaşan Aliko Topal Hüseyin, Urfa mıntakasinda. Ramazan çeteleri kâmilten tedip ve imha edilmişlerdir.

Şeyh Said isyanı amillerinden olup hükümet kuvvetlerine atışla mukabeleye cüret eden Şeyh Hüseyin yine takip neticesinde sağ olarak ele geçirilmiştir.

Uzun müddetten beri Kırşehir, Yozgat, Çorum, havalisinde şakavette bulunan Kara Haydar oğulları ve Denizli, Burdur, Isparta mıntakalarında dolaşan ferik Osman çetesi de son ferdine kadar bir kısmı ölü, bir kısmı diri tutulmak suretile imha edilmiştir.

932senesinde maslûp Şeyh Saidin kardeşi Şeyh Abdürrahman birçok suçluları başına toplayarak hükümet kuvvetlerini atışla karşılamak ve şakavete başlamak istemişse de faaliyetine meydan verilmemiş ve takipten ancak Suriyeye kaçmak suretile kendi canını kurtarmıştır.

932 senesindeki kuraklığı vesile eden Suriye hudutlarındaki bazı aşiretler hayvanlarını memleketimize sokmak suretile tecavüze başlamışlarsa da alınan musip tedbirler neticesi bu tecavüzleri de menedilmiştir.

Bundan evvelki senelerde takip kuvvetlerimizin pençesinden kurtulan çeteler ve bunların elebaşları Suriyedeki Hoyboncuların âleti olarak en son kozlarını oynamak maksadile Tevfik ve Feyzullah isminde (20) kişilik bir çeteyi memleketimize sokmuşlarsa da müteyakkız bulunan hükümet kuvvetleri derhal harekete geçmişler ve birçok müsademeler yapılarak bu şerirlerin reisi bulunan Tevfik öldürülmüş ve çete imha edilmiştir.

Seyhan vilâyetinin Kadirli, Maraş vilâyetinin Andırın kazalarında (10) se-

nedenberi devam edegelmekte olan şakaveti kökünden izale etmek maksadiyle esaslı bir tedip hareketine başlanmış ve burada şakavet yapan Hacı Veli, Safiye Mehmet, Hok Mustafa çeteleri kâmilen ve reisleriyle beraber imha edilmiştir.

Dersim mıntakasında diğer aşair üzerindeki nüfuzu dolayısıyla tegallübü artmakta olan Sayit Rızanın diğer aşaire karşı tecavüzleri hükümetin bu mıntakadaki idare ve musip tedbirleri neticesi olarak menedilmiş bulunmaktadır.

933, 934, 935, 936, 937 yılları içinde memleket asayışı normal bir hale gelmiştir. 938 yılı başından bu güne kadar da güvenliği bozacak bir durum olmamıştır. Yurt içinde güvenliğin korunması bakımından gereken her türlü inzibatî tedbirler alınmıştır. 935, 936 ve 937 yılları içinde Sason ve Tunceli bölgelerinde meydana alan şakavet hareketleri alınan kuvvetli tedbirlerle önlenmiş ve ötede beride kalmış olan bazı haydutların yok edilmesi için önemli tedbirler alınmıştır.

Cumhuriyetin ilk kuruluşundan bu güne kadar memleketin huzur ve emniyetini ihlâl eden ve cumhuriyetin tekâmülüne müşküller çıkaran muzır eşhasa karşı cumhuriyet hükümetinin (15) sene zarfında yaptığı icraat katî ve müspet neticelerini göstermişlerdir. Bu gün eski bazı çetelerden arda kalan ve canının muhafazasından başka bir şey düşünmi-

yen tek tük şakiler istisna edilirse bütün çeteler kâmilten imha edilmiş ve memleketin her tarafında tam manasiyle sükûn ve emniyet teessüs etmiştir.

Silâh toplama

Uzun süren harpler dolayısıyla harp kaçaklarının elinde kalan ve memleketi istilâ eden orduların memleket dahilinde bıraktığı hayli harp tüfeği mevcuttur. Her sene muntazaman bir program dahilinde yurttan yapılan araştırmalarda bu güne kadar yekûnu hayli kabarık harp silâhı toplanmış yurttaşların güvenliğini arttıracak her türlü tedbirler alınmakta olduğundan kısa bir zaman sonra halkın elinde bu gibi silâhlar kalmayacaktır.

JANDARMANIN ZABİTAİ MANİASI MÜLKÎ, ADLÎ VE ASKERÎ ÖDEVLERİ

Jandarmanın esas vazifeleri olan zabıtaî maniasından başka önemli bir işi daha vardır ki o da mülkî ve askerî ve adlî vazifeleridir. Bu işin ne gûna başarıldığını göz önüne koyabilmek için misal olarak yalnız 936 yılındaki mesaisini ortaya koymak kâfidir. Jandarmanın her yıl aynı işleri yurttan başarmak mecburiyetindedir.

936 yılında sabit Jandarmanın birlikleri, (123, 883) hazırlık tahkikatı yapmış ve bu hazırlık tahkikatını yaparken

(540235) kişiyi bulundukları yerlere giderek bulmuş ve karakollara getirerek ifadesini almış, cumhuriyet müddeiumumîlerinin bizzat yaptıkları hazırlık tahkikatında da (73,599) kişiyi aynı suretle bularak müddeiumumîlik makamına getirmiştir. Adliyeden verilen (373759) ihzar (30340) tevkif (43364) yakalama müzekkeresini infaz etmiş ve devlete ait borçlarını vermekte temerrüt edenler hakkında mâliyeden verilen (171,927) tevkif müzekkeresiyle borçluları yakalamış, mahallî idarelerden aynı surette verilen (172,420) tevkif müzekkeresini infaz etmiştir. icra dairelerinin zoru tazammun eden (40183) müzekkeresi üzerine hacizlerde icra memuruna refakat etmiş tahsilât komisyonlarının kararıyla verilen (16787) müzekkereye müsteniden tahsildarlara yardım etmiş gayri menkullere tecavüzün define dair olan kanuna tevfiikan (42685) tahkikat evrakını tanzim etmiş ve bu tahkikatta (116170) kişiyi celbederek ifadesini almış ve bu kanuna tevfiikan mahallî mülkiye âmirinin emriyle (12092) kişinin tecavüzünü menetmiştir.

Askerlik şubelerinden orduya celbedilecek muayyen mıntakadaki eratın celp pusulalarını yeni asker olacıklara tebliğ etmiş ve (89196) askeri muhafazasında şevketmiş (9181) asker kaçığını (27259) bakaya (8360) saklı (2511) izinsiz er yakalamış adliyeden ve idarî makamlardan ve bir yerden diğer bir yere sevkedilmek üzere kendisine teslim e-

dilen (80315) kişiyi muhafazan sevk etmiştir.

Jandarma gerek güvenlik bakımından ve gerekse suç işlenmemek bakımından vaktinde tedbir almak mecburiyetindedir. Jandarma kendisine verilen programlar dahilinde muntazam devriyeler ve pusular yapmak suretiyle bu mani ödevini de bihakkin başarmağa muvaffak olmaktadır. Muhtelif kanun ve nizamların münhasıran Jandarmaya verdiği işlerin nasıl ve ne kadar yapılabildiğini yukarıda sayılan işler gibi rakama dayanarak bildirmek imkânı yoktur. Bu işleri jandarma elinden geldiği ve varlığının ve gücünün yettiği kadar yapmağa çalışmaktadır. Jandarmanın kendisine verilen işleri daha süratle yapabilmesi için hemen her vilâyette atlı jandarmalar mevcuttur. Gerekli olan yerlerde bisiklet ve motosiklet, otomobil gibi tez götüren vasıtaları da vardır.

Vilâyetlerin hususî yardımlarile jandarma karakolları gerekli merkezlere telefonla bağlıdır. Bazı vilâyetlerde telefon ağıları köylere kadar genişlemiş ve bazı seyyar birliklerimize muhabere işlerini temin için pırıldak ve telsizler de verilmiştir. At, motosiklet, otomobil gibi jandarma işini çabuk başarmağa yarayan vasıtaların da imkân içinde artırılması göz önünde tutulmaktadır.

Kıyafet

Jandarmanın kendini sevdirecek ve saydırarak işlerini yapabilmek için yetişkin ve bilgili, doğru güzel huylu olmasına bir taraftan çalışılmakla beraber diğer taraftan da jandarmanın her yerde temiz ve sağlam bilhassa kılık kıyafetlerinin düzgün olmasına da ihtimam ve itina, edilmektedir. Giyinme ve kuşanmasını daha idareli başarabilmek için bir de dikim evi kurulmuştur.

JANDARMADA BİNA VE İSKAN VAZİYETİ

Jandarma işlerini severek yapabilmesini temin için onun evvelâ yattığı, oturduğu, çalıştığı yerin iyi olması ve kendisinin rahat ettirilmesi ile kabildir. Kendisini ve devlet otoritesini halka saydırmak için oturduğu binanın da sıhhi, güzel olması lâzımdır.

Son zamanlara kadar hanların pis odalarında köylerin en harap evlerinde tesis edilen karakollarımız gün geçtikçe Nafia Vekâletince yapılan plânlara tevfikân inşa edilen karakollara nakledilmekte ve mevcut olan binalarımızdan yeni plâna uyacak şekli ve bina olmağa müsait olanların esaslı surette tamir ettirilerek jandarmanın iskân durumu bir intizama konulmağa başlanmış ve bu yoldaki faaliyete önemle devam edilmekte bulunmuştur.

JANDARMADA MURAKABE VE TEFTİŞ

Muhtelif kanunlar içinde işlerini yapmakta olan jandarma birlik ve müesseselerinin kanun ve nizamlara, dayanan talimat ve emirlere uygun çalışmasını ve çalıştırılmasını temin etmek için (6) jandarma müfettişliği ve (18) jandarma mıntaka komutanlığı kurulmuş ve bunların ödevlerini temin eden talimatlar ve programlar da verilerek 1930 yılından beri devam eden bu sıkı murakabe ve teftiş işlerinde çok faydalar temin edilmiştir.

Vali, kaymakamlar da jandarmanın emniyet ve asayişe ve kanun ve nizamlar hükümlerinin temini icrasına ait işlerini teftiş ve murakabe etmekle beraber mülkiye müfettişleri de aynı esaslar dahilinde jandarmayı teftiş etmektedirler.

Jandarmanın askerî talim ve terbiyesi ile esleha, cephane ve teçhizatları kor komutanları ve yahut bu makamların verecekleri bir program mucibince mıntakalarında bulundukları alay ve daha yukarı askerî kıta komutanları tarafından teftiş edilmektedir.

JANDARMADA NEŞRİYAT

Jandarma erat ve subaylarının meslekî, askeri, ve medenî bilgilerinin pekleştirilmeleri için ordunun neşrettiği mecmua ve eserlerden istifade edilmekle beraber jandarmada da her ayın (15) inde bir defa (jandarma emirler mecmuası), üç ayda bir defa (jandarma mecmuası), ayda bir defa (jandarma karakol dergisi) çıkarılmaktadır.

Ordu ve jandarma mensuplariyle güzide şahısların yazdıkları eserler satın alınarak jandarma kütüphanelerine ve birliklere demirbaş olarak gönderildiği gibi jandarma mensuplarının bu eserleri tedarik etmeleri de tavsiye ve temin edilmektedir.

CUMHURİYET JANDARMASININ SIHHÎ DURUMU

Cumhuriyetten evvel jandarmamızın sıhhî vaziyeti ile yakından alâkadar olacak sıhhî teşkilât olmadığı gibi cumhuriyetin ilânından 341 tarihine kadarda bu hususta bir teşkilât yapılamadı.

341 de jandarma genel komutanlığında da sıhhat işlerde iştigal etmek üzere bir şube açılmış, toplu kıtalara kadro tabipler verilmiştir.

Jandarma seyyar taburlarında onar, okullarda 20-30 zar yataklı revirler tesis edilmiştir.

Seyyar ve sabit kıtaların ve okulların ilâç ihtiyacı jandarma genel komutanlığınca temin edilmektedir.

Jandarmada zuhur eden sarı hastalıklar yüzde nispet kabul edilmeyecek derecede azdır. Tesadüf edilen hastalıklardan en ziyadesi kabakulak, Dizanteri, gibi hastalıklardır. Para tifo, trahom, çiçek, hummayı racia, sarî beyin humması, şarbon, kara humma, kızamık, kızıl, lekeli tifo, yılançık, akciğer veremi, frengi, yumuşak şengiri gibi çok az miktarda ve on beş yıl zarfında jandarmada görülen geçici hastalıklar miktarı beş bini tecavüz etmemektedir.

Mahallî işler

Vilâyet Hususî idareleri

Tarihçe:

Vilâyet hususî idareleri 13 mart 329 tarihli “idarei umumiyei vilâyat,, kanuniyle teşkil edilmiştir.

Anayasamız vilâyet işlerinde tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif esasını kabul ettiğinden müessese bu prensiplere istinat ettirilmiştir.

Vilâyet organları, umumî meclis ve vilâyet encümenidir.

Vali, vilâyet işlerini umumî meclis kararıyla ifa ve meclise riyaset eder. İcra salâhiyeti münhasıran valiye aittir. Meclis kararları valinin tasvibiyle katileşir. Vali kararlar aleyhine zabıtname tarihinden itibaren 20 gün zarfında Devlet şurasına müracaat ve itiraz hakkını haizdir.

Umumi meclis

Vilâyetin temsil heyetidir.

Müntehap azanın müddetleri 4 senedir.

Azalığa intihap edilebilmek için mebusluk evsafını haiz olmak lâzımdır.

Hâkimler, devlet ve vilâyet memurlar], bilfiil askerlik hizmetinde bulunanlar, mebuslar vilâyet dahilinde vilâyete ait işlerin mukavil ve müteahhitlerle bunların ortakları umumî meclise aza olamazlar.

Meclis senede bir defa toplanır. İctima müddeti 40 gündür. Lüzumu halinde vali müddeti 15 gün uzatabilir. Bu takdirde keyfiyeti Dahiliye Vekâletine bildirmesi lâzımdır. Devlet veya vilâyetçe görülecek lüzuma binaen zaman ve müddeti içtimai evvelden tayin edilmek şartile meclis fevkalâde içtimaa davet olunabilir.

Umumî meclis siyasiyata dair müzakerat icra ve temenniyat izharından memnudur.

Vali, lüzum görürse - Dahiliye Vekâletini haberdar etmek şartile - meclis içtimalarını bir hafta müddetle talik edebilir. Meclisin feshine katî lüzum görüldüğü takdirde keyfiyeti Dahiliye Vekâletine bildirir. Fesih icra vekilleri kararıyla ve Cumhur reisinin tasdikiyle yapılır.

Her içtima senesinin başlangıcında geçen sene zarfında ittihaz olunan kararların tatbikatına ve umumî icraata dair vali tarafından mecliste bir izahname okunur. Verilen izahat meclisin sülûsanı ekseriyeti tarafından kâfi görülmezse müzakerat zaptile birlikte keyfiyet Dahiliye Vekâletine bildirilir.

Meclis vilâyet bütçesini ve geçen se-

nenin katı hesap cetvellerini tetkik ederek karara bağlar.

Vilâyet bütçeleri merkezde müteşekkil Dahiliye, Nafia, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet, Ziraat, Maarif ve Maliye müesseselerinden mürekkep bir komisyon tarafından ihzarı şekilde tetkik edilerek İcra Vekilleri Heyetinin tasvibi ve Cumhur reisinin tasdiğiyle katileşir.

Encümen

Vilâyet bütçesinin tatbikatı meclis azası arasından seçilen 2-4 azadan mürekkep vilâyet encümeni tarafından mürakabe edilir. Memuriyetleri bir senedir.

Encümene vali veya tevkil edeceği zat riyaset eder.

Vali tarafından tevdi olunan vilâyet bütçesini tetkik, aylık varidat ve masraf cetvellerini tasdik, arttırma ve eksiltme şartlarını, gayri melhuz masrafların ciheti tahsisini tayin, bir fasıl dâhilindeki münakaleleri icra eder.

Mahallî hizmetlere müteallik projeler hakkında mütalâa beyan, müstacel hallerde ilk içtimada tasdika arz etmek şartıyla umumî meclisin salâhiyetli olduğu kararları ittihaz eder.

Her içtima senesi başında vilâyet işlerinin sureti cereyanına, meclis kararlarının tatbikatına dair meclise bir mütalâname verir.

Vilâyet işleri: Vilâyet yollarının inşa ve tamiri:

Vilâyet dahilindeki göl ve bataklıkların ıslahı ve kurutulması.

Nümune ve tecrübe çiftlik, tarla ve fidanlıkları, damızlık hayvanat ve alâti ziraiye depoları tesisi, sergi, müsabaka ve yarışlar tertibi, mahsul ve hayvan cinslerinin ıslahı, ziraat makine ve aletlerinin ihzarı.

Teşcire müsait sahaların ağaçlandırılması, yabancı ağaçların aşılattırılması, vilâyete mahsus iktisat ve itibar sandıkları teşkili.

İlk tedrisatın maarif kanunlarına göre idaresi.

Hastahane, eytamhane, bimarhane, darülâceze gibi sıhhat ve hayır müesseselerinin ve vilâyete ait emvalin idaresi.

Tramvay inşası, omnibüs otobüs arabalarının işletilmesi, elektrik veya havagazı ile tenvirat icrası, su isalesi için müddeti 40 seneyi geçmemek ve şeraiti devletçe müttehaz kaidelere uygun olmak şartıyla ruhsat itası vilâyete ait mahalli hizmetlerdendir.

Vilâyet hizmetlerine ait tesis ve inşalar merkezin tasdikine iktiran eden mesai programları dahilinde yapılır.

Vilâyet gelirleri:

Arazi vergisi

Bina „

Bina vergisine munzam iktisadî buhran vergisi.

Yol vergisi

İspirtolu içkiler satış hasılatından vilâyet hissesi.

Ferağ ve intikal harçlarından vilâyet hissesi.

Bedeli nakdilerden vilâyet hissesi

Zebhiye resminden vilâyet hissesi.

Vilâyete ait emval ve emlâkin hasılat, irat ve bedeli ferağı.

Vilayet dahilinde işleyen nakil vasıtalarından alınan resim.

Taş ocakları hasılatı.

Hibe ve yardımlar.

Vilâyet gelirleri, hususî muhasebe teşkilâtı marifetiyle tahsil ve sarf olunur.

Vilâyet hususî idarelerinin kemal devresi sayılan 929 yılında vilâyet bütçelerinin tahsilât yekûnu 41.000.000 liraya kadar yükselmişken cihan şumul mahiyet arzeden büyük krizi karşılamak maksadiyle vergilerden tenzilât yapılması, tahsilât nisbetlerinin azalması, umumî meclislerin mahallî ihtiyaçlara ve halkın te-

diye kabiliyetlerine göre vasıtasız vergilere zam yapabilmek hususunda haiz oldukları salâhiyetin kaldırılması gibi âmillerin tesiri altında vilâyet gelirlerinde 12 milyon liradan fazla bir tenakus husule geldi.

931 - 934 senelerinin tahsilâtı 29-30 milyon lira arasında temevvüç etmektedir. İktisadî vaziyetin salaha doğru gitmesi 935 yılından itibaren vilâyet gelirlerinde inkişaf husule getirmeğe başlamıştır.

Vilâyetlerin 935 yılı varidat hesabı katilerine göre muhtelif menbalardan temin ettikleri gelir müfredatiyle aşağıda gösterilmiştir:

Araziden vilâyet hissesi	1,497,656
Binadan „ „	158,634
Kazançtan „ „	549,539
Hayvanlardan „ „	612,954
Tapu harçlarından „	112,909
İspirtolu içkilerden „	471,776
Araziden maarif „	1,621,860
Binadan „ „	953,995
Kazançtan „ „	4,989,098
Hayvanlardan „ „	4,442,245
Nakdî yol vergisinden „	8,541,533
Bedenî „ „ „	2,472,221
Yol vergisi ceza tahsilatı	72,303
„ „ maarif hissesi	34,872
Mektep vergisi bakayası	108,113
Sebhiye resminden vilâyet hissesi	44,153
Taş ocakları hasılatı	115,552
Akar icar satış bedelleri	545,647
Müteferrik varidat	1,566,099
Teberru ve muavenetten	123,385
Hastahaneler hasılatı	61,934
	29,896,483

Gelirlerin azalması buna mukabil hizmetlerin artması teşkilâtın genişlemesi dolayısıyla vilâyet hususî idarelerinin maruz kaldıkları buhran ve müşkülâtı izale için alınması lâzım gelen tedbirler grup umumî heyetinin teşkil ettiği ihtisas encümenleri tarafından senelerce müzakere ve tetkik edildikten sonra tespit edildi. Encümenlerin kabul ettiği esaslar başlıca şu noktalarda hülâsa edilebilir :

1 — Mahallî ihtiyaçlara ve halkın tediye kabiliyetine göre vasıtasız vergilere zam yapabilmek hususunda umumî meclislerin haiz oldukları salâhiyetin iadesi. İspirto ve ispirotolu içkiler üzerindeki vilâyet hisselerinin çoğaltılması, tütün fiatlarına vilâyet hissesi olarak bir miktar zam yapılması,

2 — Umumî hizmetlerle vilâyet işlerinin ayrılması, vilâyetlere karşılıksız yeni hizmetler tahmil edilmemesi,

3 — Millî şoselerle büyük köprülerin vilâyetler tarafından yapılması veya bunlar için yol parasından hisse ayrılması tefriki vezaif esasını ihlâl eder bir hadise olduğundan vilâyetlere ait yol ve köprülerin tefriki ile bunların inşa, tamir ve idameleri masrafının kâmilan mahallerine terki, yol parasından Nafia hissesi olarak alınmakta olan % 15 lerin tamamen vilâyet hususî idarelerine bırakılması,

4 — Merkezden tayin edilip merkezi temsil eden Maarif, Nafia, Sıhhiye, Zi-

raat ve Baytar Müdürleri nezdinde müstahdem mümeyyiz, memur kâtip ve müstahdemlerin maaş ve ücretleriyle müteferrika, tenvir, teshin ve kırtasiye masraflarının ve müdürlerin devir ve teftiş harcırahlarının umumî müvazeneye alınması,

5 — Bütçelerin masraf kısımlarını gayri iradî şekilde tezyit eden ve muallimler için kabul edilen otomatik terfî sisteminin kaldırılarak terfilerin devlet idaresinde olduğu gibi varidat imkânları ve kadro esasî dahilinde yapılması vilâyet bütçelerine tahammülleri haricinde yük tahmil eden makam tahsisatının 3 ve daha fazla muallimi olan mekteplerdeki baş muallimlere inhisar ettirilmesi,

6 — Vilâyet memur ve müstahdemlerinden alınmakta olan buhran ve muvazene vergilerinin buhrandan daha fazla müteessir olan vilâyet hususî idarelerine terkedilmesi,

7 — Vilâyet bütçelerinin merkezce tetkik ve tasdiki sırasında tetkikatın,

A - Kanun ve salâhiyet harici vergi tarh ediliş edilmediği,

B - Mahallî idareleri alâkadar etmeyen hususata tahsisat ayrılıp ayrılmadığı,

C — Gelirlerin tahmininde isabet olup olmadığı,

D - Mecburî işler tertip sırasına alınmadıkça isteğe bağlı işlere para ayrılıp ayrılmadığı,

E - Vilâyetlerce tanzim ve merkezce tasdik edilen iş programlarına riayet edilip edilmediği,

F - Vilâyet memur ve müstahdemlerde tekaüt dul ve yetim maaşlarının, istikraz, faiz ve amortismanlarının, borçların bütçeye konulup konulmadığı,

G - Umumî meclisler tarafından tanzim ve İcra Vekilleri Heyetince tasdik edilen kadroların hududu haricine çıkılıp çıkılmadığı, noktalarına inhisar ettirilmesi,

8 — Devlet bütçesinde (hususî idarelere yardım) namı altında açılacak bir fasla her yıl kâfi miktarda tahsisat konarak sıkıntıya düşen vilâyetlere yardımda bulunulması,

Vilâyet hususî idarelerinin ıslahına müteallik çare ve tedbirler üzerinde esaslı tevekküflar yapılmış önümüzdeki sene içinde bu davanın kesin bir hal şekline bağlanması hükümetçe kararlaştırılmıştır.

Vilâyet masraf ve hizmetleri.

929 yılında vilâyet bütçelerinden yapılan tediyeeler yekûnu 39 milyon liraya kadar çıkmış 931 de 30, 935 de 29 milyon liraya kadar düşmüştür.

929 ve 935 yıllarında vilâyet bütçelerinden seneler itibariyle yapılan tediyeat aşağıda gösterilmiştir.

929 Senesi	935 Senesi	
3.523.255	3.048.155	İdare ve hesap işlerine
17.324.220	11.434.774	Maarif hizmetlerine
2.717.139	2.388.162	Sıhhat işlerine
9.291.421	8.248.120	Yol işlerine
1.819.778	838.880	Ziraat ve baytarlık işlerine
3.987.400	3.070.988	Mütenevvi işlere
38.673.173	29.029.069	Yekûn

Maarif işleri ilk tahsil müesseseleri, kadro masrafları

Bu hizmetin karşılığı 1454 sayılı küsurat kanunile nisbetleri tayin edilen bina ve arazi kazanç ve hayvanlar vergilerine munzam kesirlerden elde edilen varidattır.

929 yılında maarife muhtas gelir yekûnu 17.582.321 lirayı bulmuştu. 936 malî yılından itibaren bina, arazi ve İktisadî buhran vergileri kesirsiz olarak vilâyet hususî idarelerine terkedilerek bu menbalardan elde edilecek varidatın % 75 sinin maarif hizmetlerine muhtas sayılacağı kanunda ifade edildi.

935 yılında devlet vergilerine munzam maarif hissesi yekûnu 12.007.198 liraya düşmüştür.

936 yılında bina, arazi ve İktisadî buhran vergilerinin - banka ve tayyare hisseleri çıktıktan sonra - vilâyet hususî idarelerine kalan safi miktarı 13.037.541 liradır.

Vilâyet bütçelerinden idare edilen resmî ilk mekteplerin sayısı 924 yılında 4.770 iken 929 da bu miktar 6.340 a çıkmıştır.

924 de bu mektepler 9.201 muallim tarafından idare edilmekte iken bu rakam 13.765 e yükselmiştir.

924 de ilk mekteplere devam eden talebe miktarı 319.051 iken 671.807 ye yükselmiştir.

Halen mevcut 6.167 ilk mektebin 4.915 i köylerde 1.252 si şehir ve kasabalardadır. Şehir ve kasabalardaki mekteplerin 819 zu beş 433 üç dersanelidir.

Köylerdeki mekteplerin 4.272 si üç 667 si beş dersanelidir.

13765 muallimin 6830 zu köylerde 6935 i şehir ve kasabalardadır.

Maarife muhtas gelirlerin yekûnu 17,5 milyon lirayı bulduğu 928 yılında 6340 ilk mektep ve 12921 muallim mevcut iken 932 de bu gelir 6 milyondan fazla azaldığı halde mektep sayısı 6450 ye muallim adedi 13.851 e çıkmış bulunuyordu. Açığı vilâyetin diğer gelirlerinden bilhassa yol vergisinden ve vilâyet emvalinden kapatılmıştır.

Cumhuriyetin 10 uncu yıl dönümünden bu güne kadar muhtelif vilâyetlerde yeniden 377 ilk mektep inşa edilmiştir.

Sıhhat işleri:

Vilâyet hususî idareleri tarafından tesis ve idare edilmekte olan sıhhat müesseseleri 68 hastahane 59 dispanserdir. Bunların yatak adedi 4584 olup bu müesseselerde 267 doktor 65 eczacı 71 ka-

bile 188 hemşire 133 küçük sıhhat memuru 959 müstahdem çalışmaktadır.

Bu hizmetin karşılığı ispirotlu içkiler satış hasılatının % 9 udur. Senede temin edilen 471776 liralık varidata mukabil 935 yılında vilâyet bütçelerinden sıhhat işlerine 2.388,162 lira tahsis ve sarf edilmiştir.

Cumhuriyetin 10-15 inci yıl dönümü devresinde yeniden 14 hastahane bir doğum evi ve altı dispanser vücuda getirilmiştir.

Nafia İşleri

Geliri masrafından çok olan, karşılıksız veya karşılığı yetmeyen hizmetleri karşılayan yol vergisidir.

928 de yol vergisinin tutarı 18 milyon lirayı geçmişken (nakdî kısmı 12.568.924 lira) 935 de nakdî bedenî kısmın yekûnu 11.086.057 liraya düşmüştür. Nakdî kısmı 8.561.533 liradır.

Vilâyet yollarına en çok 929 senesinde 9.291.421 lira tahsis ve sarfedilmiş 932 de bu miktar 6.110.536 liraya kadar düşmüştür. Aradaki fark karşılığı yetmeyen veya karşılıksız olan hizmetlere tahsis edilmiştir.

Memlekette mevcut yol şebekesinin tulü kâmili 16.000 kilometredir. En az daha 17.000 kilometrelik yeni yola ihtiyaç var. 1 kilometre tulünde makadam usulü şoselerin inşa bedeli vasatî olarak 10.000 lirayı bulduğuna göre yeniden a-

çılması lâzım gelen yollar için 170 milyon liraya ihtiyaç var. Birçok kısımları esaslı tamir ve ıslaha muhtaç olan mevcut şebekeyi de hesaba katınca bu rakam 250 milyon liraya kadar yükselir. Nakdî yol vergisinin senelik tutarı 9 milyon lirayı geçmediğine ve karşılıksız, hizmetler bu gelirle temin edilmekte olduğuna göre mevcut yolların tamir ve ıslahile yeni şebekenin vücade getirilmesi keyfiyetin esaslı bir programa bağlanarak malî imkânların ihtiyaçla mütenasip şekilde teminine mütevakıf olduğunu tebarüz ettirir.

Cumhuriyetin 10 - 15 inci yılları zarfında muhtelif vilâyetlerde 1634 kilometre uzunluğunda yeni şose yapılmış mevcut şoselerin 2884 kilometrelik kısmı tamir edilmiş 4860 kilometre uzunluğunda toprak tesviyesi yapılmış muhtelif açıklıklarda 7.072 köprü ve menfez vücade getirilmiştir. Tamir edilen köprü ve menfezler sayısı 1955 dir. Yeniden yapılan kaldırımların uzunluğu 540 tamir edilen 1609 kilometredir.

Ziraat ve baytarlık işleri :

Ziraat ve baytarlık işleri muayyen gelir ve karşılığı olmayan hizmetlerdendir.

929 yılında vilâyet bütçelerinden bu işlere 1.819.778 lira tahsis ve sarf edilmişken 935 de bu miktar umumî vilâyet gelirlerinin azalması dolayısıyla 850.797 liraya düşmüştür. Son dört sene zarfın-

da yeniden 27 sıfat istasyonu 4 aygır deposu bir nümune çiftliği bir hara 2 arı 3 tavuk bir tavşan istasyonu yapılmış 15 fidanlık tesis edilmiştir.

İdare ve hesap işleri :

Vilâyetlerin idare ve hesap işleri teşkilâtının masrafları evvelce bina, kazanç ve hayvanlar vergilerine munzam vilâyet hisseleriyle karşılanmakta idi. 936 yılından itibaren bina arazi ve iktisadi buhran vergilerinin kesirsiz olarak hususî idarelere devri üzerine bu vergiler tahsilâtının % 25 i karşılık tutulmuştur. Tutarı 3.250.000 lira olup masrafı da bu hadde yakındır.

Umumî meclis ve encümen azasının muhassasatı ile hususî muhasebe teşkilâtına giren memur ve müstahdemlerin - tahsildarlar dahil - maaş ve ücretleri ve bu teşkilâtın bilûmum idare masrafları bu kısımdan tesviye ve temin olunmaktadır.

Mütenevvi hizmet ve yardımlar :

Vilâyet emlâkinin tamir, vergi, sigorta, tapu masrafları mahkeme, avukatlar masrafı, reddiyat, gayri melhuz masraflar, millî bayramlar masrafı kadro harici memurlar maaşı, hasta memurların tedavi ücreti, hizmet otomobilleri masrafı, arazi ve bina vergilerinden ayrılan hisseler, geçen senenin borçları, ihtiyat tahsisatı, Cumhuriyet Merkez Bankası müşterek tekaüt sandığı, mînta-

ka yatı mektepleri hissesi, cemiyetlere ve hayır müesseselerine, spor teşekküllerine, millî seferberlik hazırlıklarına, telefon tesisatına, belediyelere yapılan yardımlar bu kısımdan ödenmektedir. Senelik tediyelerin tutarı 4 milyon lirayı geçmektedir. Bu masrafların vilâyet umumî gelirleriyle karşılanmakta olup ayrıca karşılıkları yoktur.

Yardım ve hisseler seneden seneye artmakta, külfet çoğalmaktadır. Vilâyetlerin 936 bütçelerine mevzu yardım tahsisatının yekûnu 1.063.592 lira iken bu miktar 937 de 1.291.764 liraya, 938 de 1.849.909 liraya çıkmıştır.

Cumhuriyet Merkez Bankası müşterek tekaüt sandığı mıntaka yatı mektepleri hissesi 1.117.317 lirayı bulmuştur.

Kadro ve maaşlar :

928 senesinde vilâyet bütçelerinden maaş alan memur ve muallim adedi 17553 müstahdem sayısı 7881 ikisinin yekûnu 25536, bunlara verilen maaş ve ücretlerin senelik tutarı, 14.253.363 lira iken 937 senesinde vilâyet gelirlerinden % 25 den fazla tenakus husule gelmesine rağmen miktarları (27,415) maaş ve ücretler yekûnu 16.622.821 liraya çıkmıştır.

Tekaütlük işleri :

Vilâyet hususî idarelerinden maaş alan memur ve muallimlerin tekaüt maaşları hakkında neşredilen 23-11-933 tarih

ve 2097 sayılı kanun her sene vilâyet bütçelerinin maaş tertiplerine mevzu muhassasatın % 2 si nisbetinde tahsisat konacak kâfi gelmediği takdirde eksisinin maaş tertiplerindeki muhassasata göre İcra Vekilleri Heyeti kararıyla mütenasiben vilâyetlere tevzi olunmak suretiyle tamamlanacağı hükümlerini tesis etmiştir.

Bu kanun mucibince kurulan tekaüt sandığı için vilâyet bütçelerinden ayrılan hisse nisbeti % 2 den 6 ya kadar çıkmıştır. Teşkilât genişledikçe bu miktar artacaktır.

33 - 935 senelerinde 4960 memur ve muallimlere tekaüt maaşı olarak 1. milyon 004.260, emekliler ikramiyesine 239.471 lira tediye edilmiştir.

1683 sayılı askerî ve mülkî tekaüt kanununun 66 ncı maddesiyle mevzu hükme göre devlet memurlarının 1 haziran 930 tarihinden sonra hususî idarelerde hizmet müddetlerinin tekaütlük hesabında nazarı dikkate alınmaması esası vazedilmiştir. Divanı muhasebat aynı tarihten sonra umumî müvazenede geçen hizmetlerin mütekabiliyet esasına tevfikân hususî idarelerce kabul edilmemesine karar verdi.

Bu vaziyet vilâyet bütçelerinden maaş alan memur ve muallimlerden umumî müvazeneye geçenlerin ve mütekabilen umumî müvazeneden hususî idarelere alınan memurların mağduriyetini ve emsaline nazaran haklarında farklı muamele tatbikini icap ettirmektedir. Filhakika evvelce aynı hükümlere tabi

tutulan ziraat bankası, evkaf hudut ve sahil sıhhiyesiyle Sıhhat Vekâleti memurları hususî kanunlarla 930 dan sonraki hizmetlerin her iki tarafça mütakabilen yapılması esasını kabul etmiştir.

Hususî idare memurlarıyla ilkokul öğretmenlerinin de bu hükümlerden müstefit olmalarını temin için lâzım çelen projeler ihzar edilmiştir.

Kefalet sandığı işleri :

2 - 6 - 934 tarih ve 2489 sayılı kefalet kanununun 13 üncü maddesi hükmüne tevfikân hususî idare ve belediyelerdeki kefilli memur ve müstahdemler için vekâlete bağlı bir kefalet sandığı tesis edilmiştir.

7 - 7 - 935 tarihinde nizamnamesi kabul edilen sandık 27 - 3 - 935 tarihinde bilfiil işe başlamıştır.

Kefalete tâbi memur ve müstahdemlerden kesilen aidattan elde edilen sandık sermayesinin 937 bilânçosuna göre mevcudu - zimetler ödendikten ve reddiyat yapıldıktan sonra 201191 liradır.

Cumhuriyetin 10-15 inci yıl dönümleri arasındaki devre zarfında, yapılan, bundan sonra yapılacak olan işler.

1 — Mahallî hizmetlerin ifa edilemeyecek hale gelmesi sebeplerinin araştırılması ve alınması lâzım gelen tedbirlerin kararlaştırılması maksadiyle ilk defa 933 yılında Parti grubunun mütehasıs mebuslardan teşkil ettiği encümen tetkiklerini bitirerek raporlarını hazırlamış ve grubu umumî heyetine sunmuştur.

Bu raporlar bir aralık grup umumî heyetinde görüşülmüş ise de yaz tatiline geçildiğinden netice alınamamıştır. Önümüzdeki sene içinde vilâyet hususî idarelerinin düzeltilmesine ait çare ve tedbirler üzerinde esaslı tevakkuflar yapılarak bu davanın rejim icaplarına uygun enrasyonel hal şekline bağlanması mukarrerdir.

2 — 931 de idarei umumiyei vilâyet kanununun tadilâtı yapıldığı zaman vilâyet hususî idarelerine ait hükümlerin de değiştirilmesi derpiş edilmiştir. Kamutaya sunulan lâyiha'nın vilâyet hususî idarelerine ait hükümleri tefrik edilerek: ayrı bir kanın haline sokuldu. Ancak bu tarihten sonra büyük krizin husule getirdiği akisler vilâyet hususî idarelerini esaslı surette sarsmış, bu idarelerin gelirleri ve tahsilatı azalmış, tediye müvazeneleri bozulmuş olduğundan bu lâyiha prensip ve gelir işlerinin alacağı şekle ve bugünün ihtiyaçlarına göre yeniden tadil ve tanzim edilecektir.

3 — Vilâyet hususî idarelerinin muhasebe usulleri üzerinde esaslı tadilât yapılması, bütçe ve hesap formüllerinin basitleştirilmesi mevzuları üzerinde esaslı tetkik ve tevakkuflar yapılmıştır. Aynı merkezi. Brükselde olan beynelmilel şehirler birliğine müracaatla bir mütehassıs istenmiş ve müspet cevap alınmıştır. Gelecek mütehassısla da görüşülüp mutabakat hasıl olduktan sonra bu idarelerin muhasebe usulleri bütçe ve hesap işleri üzerinde esaslı adilât yapılacaktır.

4 — Vilâyetlerin mahallî mahiyeti haiz hizmet ve tesirlerinin ihtiyaç ve gelirlerine göre tanzim ve tesis maksadiyle beşer senelik mesai programları hazırlattırılmış ve 937 yılından itibaren tatbikatına başlanmıştır.

5 — Teadül kanununun meriyete girmesini müteakip 930 yılında tanzim edilmiş olan vilâyetlerin idare ve hesap işleri teşkilâtına ait teadül cetvelleri bilhassa 936 yılında bina, arazi vergilerinin devri sırasında Mâliyeden geçen memurların da iltihakı üzerine esaslı surette tadil ihtiyacını arzettiğinden bu zarurettten mülhem olarak 938 malî yılından itibaren tatbik mevkiine girmek üzere bütün vilâyetlerin gelir ve ihtiyaçlarına göre dare ve hesap kadroları tipleştirilmiştir.

Birinci seriye gelirleri yarım milyon liraya, ikinci tertibe yarım milyondan bir milyon liraya, üçüncü kategoriye 1-1,5 milyon liraya dördüncü kısma da bir buçuk milyon liradan fazla geliri olan vilâyetler ithal edilmiş ve teşkilâtının azamî haddi gelirlerine göre mütenasiben tayin olunmuştur.

Yeni kadrolar aynı zamanda tatbikatta karışıklık tevlidinden başka faydası görülmeyen ünvanların tevhidî esasını da bir arada mütalâa ve temin etmiştir.

6 — İdare âmirlerimiz resmî mevkileri ve temsil ettikleri devlet kudretinin şerefiyle mütenasip birer bina temini hususundaki mukarreratın bilhassa uzak vilâyetlerde bir program altında tatbiki

keyfiyeti esaslı surette derpiş ve tamim edilmiştir. Şark vilâyetlerinin bazı yerlerinde mahrumiyetler içinde iş gören âmirlerimizin bu sahadaki ihtiyaç ve iztirapları kısa bir zaman zarfında izale edilecektir.

933 yılında faaliyete geçen belediyeler bankasının şehirlerimizin tanzim ve imarı belde tesislerinin kurulması, mesai programlarının tatbikatı hususunda belediyelerimize temin ettiği geniş imkânların vilâyet ve köy idarelerine de teşmili maksadiyle bu kurumun (Mahallî idareler imar bankası) şekline kalbi ve sermayesinin iştigali mevzulariyle mütenasip bir şekilde çoğaltılması bu maksatla hazırlanan kanun lâyihasının yakında Yüksek Kamutaya sunulması kararlaştırılmıştır.

Bu hususta vilâyetlerin şimdiden hazırlıklara geçmelerini ve bütçelerinden yapacakları tasarrufları iştirak hissesi alarak belediyeler bankasına yatırmaları keyfiyeti bütün vilâyetlere tamim ve tebliğ edilmiştir.

Belediyeler ve Şehircilik

Belediye müesseseleri, tarihçe ve 1580 sayılı Belediye Kanunu :

Belediye, belde sakinlerinin ve beldenin mahallî mahiyette müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef bir müessesedir.

Bizde muasır telâkkilere uygun olarak bu müessesenin kuruluşu 930 yılında kabul edilen modern esasları muhtevi yeni Belediye Kanunu ile başlar.

Bu tarihten evvel imparatorluk zamanında ilk defa 1271 de İstanbulda ihdas edilen şehreminliği ile Belediye teşkilâtının vücade getirilmesine çalışılmıştır.

İstanbul dan gayri yerlerde belediye teşkilâtına daha geç tesadüf edilir. 1281 tarihli idarei vilâyat nizamnamesinde her karyede bir (İdarei belediye) bulunacağına dair kayıt vardır. Filen böyle bir teşkilât vücade getirilmemiştir.

1287 tarihli idarei umumiyei vilâyat nizamnamesinde de vilâyet, sancak, kazaların merkezi olan her şehir ve kasabada belediye işleri için (meclisi beledî) bulunacağı tasrih edilmiştir. Bu nizamname de bir mevcudiyet gösterememiştir.

1292 de neşredilen (Nevahi nizamnamesi) küçük kasaba ve köylerde belediye teşkilâtı yapmak istemişse de buda bir netice vermemiştir.

Türkiyede bütün vilayetlere şamil olmak üzere belediye işlerinin nizam ve kanuna bağlanması 1293 tarihli Dersaadet ve vilâyet kanunlarıyla başlar. Bu kanunlar 1930 senesine kadar meriyet mevkiinde kalmıştır. Belediye nizamını kurmak ve medenî ihtiyaçları karşılamak vasıflarından mahrum olan 1293 tarihli kanun Sultanlar zamanında tamamen tatbik edilmemek yüzünden büsbütün zaafa uğramıştır. Yeni rejim, belde hemşehrilerinin mahallî mahiyeti haiz müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tatminle mükellef olan bu müesseseyi yeniden kurmağı istihdaf ederek, yukarıda işaret edildiği gibi 930 yılında modern telâkki ve esasları ihtiva ile elimizdeki 1580 sayılı belediye kanununu verdi.

Asırların ihmali harp ve istilâların araya girmesi yüzünden baştan aşağı harap ve bakımsız bir hale gelmiş olan belediyelerimizi yeniden kurmak, bütün beledî ve mecburî tesisleri meydana getirmek mevki ve iztirarında bulunuyorduk.

Geçen zamanlarda cihanın her tarafında belediyeler bütün beledî, medenî, sıhhi ve içtimâî tesislerini kurmuş, belde sakinlerinin bedayini karşılamış, müesseselerini yeni ihtiyaçlara göre tanzim etmiş bulunuyorlardı.

Realitelere ve müsbet ilimlere dayanan bütün ihtiyaçları gören ve zamanın-

da tedbirlemeyi bilen Atatürk inkılâbı plânlı hareketle işe başladı. İlk eser 1580 sayılı belediye kanunudur.

Bu kanun, belediyelerin kanunlarla nizamlarla muayyen hukuku olduğunu buna mukabil beldenin ve belde halkının sıhhat, selâmet ve refahını temin intizamını halelden vikaye maksadiyle yapacakları vazifeleri İlmî esaslara istinaden tespit etmiş bulunmaktadır.

Belediye kanunumuz, belediye vazifelerini mecburî ve ihtiyarî olarak iki kısma ayırmış ve bu vazifeleri varidata göre belediyelere tevdi eylemiştir.

Belediye idareleri kanunun kendilerine tahmil ettiği vazife ve hizmetleri ifa ettikten sonra belde sakinlerinin müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tesviye edecek her türlü teşebbüsâtı icra etmek salâhiyetini haizdirler. Bu itibarla kanun belediyelerin haklarını salâhiyetlerini ve imtiyazlarını tesbit etmiştir.

Hükmi şahsiyeti haiz olan belediye idarelerimizin organları 1 - Belediye meclisi, 2 - Belediye encümeni, 3 - Belediye reisidir.

Belediye meclisi :

Tek dereceli intihap esası üzerine kurulmuştur. İntihap devreleri dört sene olup intihap hakkını, haiz kadın, erkek hemşehriler tarafından doğrudan doğruya intihap olunur. Kanunumuz meclis âzasının adedini garp memleketlerinin çoğunda olduğu gibi nüfus adedi-

ne göre mütezayit bir nisbet dahilinde mütalâa ve tesbit etmiştir.

Belediye meclisleri senede üç defa toplanır müzakereler herkese açıktır. Belediye meclislerinin çok mühim vazifeleri vardır.

Belediye bütçesini tanzim, katı hesapları tetkik ve tasdik, mesai ve imar programlarını ihzar, tarifeler, munzam tahsisat ikraz ve istikrazlar hakkında karar ittihaz, vergi ve resimlerin taksit zamanlarını tayin, teberruları kabul bin liradan fazla davaların sulhan tesviyesine belediye emvalinin hizmetlere tahsisine, tahsis cihetlerinin değiştirilmesine veya bunların akar haline sokulmasına karar ittihaz eylemek belediye meclislerinin vazifeleri meyanındadır.

Belediye encümeni :

Belediye reisi ile meclisin müntehap âzasından ve belediye idare şubesi reislerinden teşekkül eder.

Vazifeleri: Bütçenin ilk tetkiki, aylık icmallerin tasdiki, müzayede ve münakaşa şartlarının tayini, ihalelerin icrası, belediye tenbihleri isdarı, nakliye vasıtalarına mahsus ücret tarifeleriyle havayici zaruriye narhlarının tesbiti belediye menkul mallarının satışa çıkarılması (belediye cezaları hakkındaki kanunlara göre ceza tayini belediye memurlarının tayin, terfi, taltif, tecziye işlerine müteallik olmak üzere reis tarafından yapılacak tekliflerin karara raptından ibarettir. Belediye reisi tarafın-

dan havale edilmeyen işlere encümen bakamaz.

Belediye reisi :

Meclis azası arasından veya azalık evsafını haiz belde hemşehrilerinden ve yahut hariçten dört sene için gizli reyle meclis tarafından seçilir. Belediye reislerinin müntehap olması asıldır. Ancak devletçe lüzum görülen yerlerde İcra Vekilleri Heyeti kararıyle mansup belediye reisi istihdam olunur. Bu gibi yerlerde reislik vazifesinin bir kısım vilâyetlerimizle kazalarımızda olduğu gibi vali veya kaymakamlar uhdesine verilmesi de caizdir.

Belediye reislerinin en büyük belediye âmiri ve belediye mümessili sıfatıyla iki türlü vazifesi vardır.

1. — En büyük belediye âmiri sıfatıyla: Belediye zabıtası vezaifinin ifasını temin edecek talimat ve yasakları tatbik, meclis ve encümen kararlarını infaz, bu mercilerin tasvibine müteallik olmayan belediye vezaifini salâhiyeti dairesinde ve mesuliyeti altında ifa, belediyenin mahallî mahiyeti haiz selâmet sıhhat, ümran, iktisat ve intizamına ait hususâtı takip ve ifa etmek.

2. — Belediye mümessili sıfatıyla belediye emvalini idare etmek, varidat ve matlûbatını takip ve tahsil eylemek, salâhiyettar makam ve mercilerin tasdikına iktiran eylemek şartiyle belediye hesabına medenî âkitleri icra etmek.

Belediye zabıtası:

Belediye sınırları içinde beldenin intizam, sıhhat ve selâmetinin temin ve muhafazası ile mükelleftir. Belde yasaklarının ve bunlara müsteniden verilen emirlerin ve hükmedilen cezaların infazı belde ceraiminin takip ve taharrisi belediye zabıtasına aittir. Aslolan belediye zabıtasının belediye reisinin emri altında bulunmasıdır. Devletçe lüzum görülen yerlerde İstanbul ve Ankarada olduğu gibi belediye zabıtası vezaifi devlet zabıtasına verilebilir.

Şehircilik ve imar hareketleri :

Atatürk inkılâbının mühim eserlerinden olan belediye kanununun belediyelere tahmil etmiş olduğu vazifelerin esasını ve belediyelerimizin organlarını ve vazife ve salâhiyetlerini mütalâa ettikten sonra bu idarelerce mahallî mahiyeti haiz müşterek ve medenî usullerin ne suretle tanzim ve tesviye edilmesi lâzım geldiğini ve bu yolda alınmış ve alınması tekarrür etmiş olan tedbirlerin mahiyet ve derecesini gözden geçirelim.

Cumhuriyet idaresi; haritası, imar plânı, suyu, ışığı, yolu, sağlık ve temizlik vesaiti, yangın teşkilâtı olmayan ve bütün tesisleri yeniden kurulmak zaruretinde bulunan harap ve perişan bir manzara arzeden şehir ve kasabalarımızın urbanizm esaslarına uygun olarak yeniden tanzim ve tesis edilmesi zarureti ile karşılaştı.

Büyük masraflara mütevakıf olan

bu işi az gelirlerle başarmak mecburiyetinde olan belediyelerin maruz bulundukları müşkülât ve bu müesseselerin yeni gelir kaynaklarıyla ikdar ve teşhizini ve bilhassa plânsız ve metotsuz hareketleri önüne geçilmesini âmirdir.

Diğer taraftan plânlı hareketi finanse edecek bir kurum meydana getirmek zarureti hissedildi. Bu maksatla 933 yılında 15 milyon lira sermayeli belediyeler bankası kuruldu. Banka Cumhuriyetin onuncu yıl dönümüne tesadüf ile 29 - 10 - 933 tarihinde açıldı ve 1 - 11 - 933 de de filen işe başladı. Bugüne kadar tahsil edilen sermaye miktarı 6,5 milyon liradır. Muhtelif belediyelere su işleri için 3.317.250 ışık işleri için 1.119.480, mezbaha inşaatı için 38.000 diğer imar işleri için 1.277.430 lira ikraz edilmiştir. Teşkil maksadı şehir ve kasabalarımızın tanzim ve tesisi işleriyle amme hizmetleri için muhtaç oldukları parayı ikraz ve bu işlere tavassut ve kefalet olan belediyeler bankası yeniden kurulmakta olan belediyelerimizin bütün isteklerini bir anda yerine getirmek imkânından bittabi mahrumdur.

İmar işlerini, hizmet tesislerini bir tertip sırasına koyarak buna göre mesai programları hazırlamak lâzımdır. Bu maksatla 935 yılında 2763 sayılı kanunla Belediyeler İmar heyeti ve 936 yılında Fen bürosu teşkil edildi. İlk tertip olarak nüfusu 10.000 den yukarı olan yerlerin haritası ve müstakbel imar plânları

ile, içme sularını, kanalizasyon işlerini ve spor sahalarını mevzuuna aldı. Mesai programı çizildi. içme suları ele alınarak plâna bağlandı. Nüfusu 10.000 den fazla olan 80 şehir ve kasabamızdan 24 ünün su tesisatı mevcut olup Adana, Tarsus, Mersin, Gaziantep, Eskişehir, Kütahya, Bandırma, Elâzığ, Tokat, Malatya, Isparta, Aydın, Uşak, Maraş, Menemen, Zara, Buca, Bornovanın su tesisatı, ihale edilmiş Muğla, Edremit tesisatı münakaşaya çıkarılmıştır.

Merzifon, Tekirdağ, Bergama, Zonguldak, Urfa tesisatının muameleleri tekemmül ettirilmiştir. Bu suretle 940 yılında Nüfusu 10.000 den fazla olan 80 şehrin fennî su tesisatı ikmal edilmiş bulunacaktır.

Plâna alınan şehir ve kasabalarımızın içme suları tesisatı 80 milyon lira sarfile meydana gelecektir. Bundan sonra 935 - 940 devresinde ikinci plâna nüfusu 5 - 10 bin arasında bulunan kasabaların içme suları ele alınacaktır. Bir fikir verebilmek için Cumhuriyetten evvel iki şehirde fennî su tesisatı mevcut olduğunu ve Cumhuriyet devrinde fiilen 24 yerde fennî su tesisatı ikmal edilmiş ve 25 şehrin de tesisatının derdesti ikmal bulunmuş olduğunu kaydetmek kâfidir.

Şimdiye kadar İstanbul da dahil olduğu halde en büyük şehirlerimizin bile muntazam haritaları yaptırılmamıştı. Hiç birinin imar plânı yoktu. Heyetin mevzuuna dahil olan harita ve plân işleri ü-

zerindeki tevakkuflarda fiiliyat sahasında yer almağa başlamıştır. Günden güne artan ihtiyaç ve zaruretler karşısında fen teşkilâtının genişletilerek diğer işlerin de tertip sırasile realize edilmesine çalışmak lüzumu hasıl olmuştur. Atatürkün yıllık nutuklarındaki direktiflerinden ve irşadlarından mülhem olarak Belediyeleri türeli surette aydınlatmak ve klavuzlamak için merkezde ihtiyaçlara müvazi bir teknik büro kurulması tensip edilmiştir. Bu tensip bütçeye tahakkuk sahasına intikal edecektir.

İmar işleri :

Nizamlı ve plânlı belde imarı fikri Dersaadet ve bilâdı selâsenin imarını derpiş eden 1928 tarihli Ebniye kanunu ile ilk defa mevzuatımızda yer almıştır.

Muasır şehircilik işinde plânlı hareket Ankara imar kanunu ile başlar. 1351 sayılı kanunla zeyilleri hükümet merkezinin yeniden kurulmasını istihdaf eden salâhiyetlerle Ankara imar müdürlüğünü teşhiz etti. Bu sahadaki muvaffakiyetlerle elde edilen tecrübeler üzerine 21-6-933 tarihinde neşredilen 2290 sayılı belediye yapı yollar kanunu ile bütün Belediyelerin, imar hareket ve faaliyetleri esaslı bir nizama raptedildi.

Beş senelik tecrübe devresi şehirlerin nasıl doğduklarını, hangi sebepler altında büyüdüklerini sosyal hayata göre nasıl kurulmaları lâzım geldiğini ekonomik cepheden en çok nasıl verimli olacağını bize göstermiş olduğundan yapı yollar

kanununda bütün bu esaslar göz önünde bulundurulmak suretile yeniden tadilat yapılması tekrarrür etmiştir.

Bütün bu nizamlı ve plânlı imar hareketlerini karşılayacak olan Belediyelerimizin gelirlerini mütalâa etmek ve gözden geçirmek faydalı olur.

Belediye gelirleri :

Belediye teşkilâtı mevcut olan 4.138.372 nüfuslu 544 sehir ve kasabanın varidat yekûnu 18644 lira olup bunun 10.150.000 lira Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa ve Samsuna, 8.000.000 lirası diğer 538 belediyeye aittir. Şehir kasabalarında oturanların belde masraflarına iştirak hissesi vasatı olarak 4,5 liradır.

Belediyelerin kat'î hesaplara müstenit varidat tablosu tetkik edilince belli başlı yekûn teşkil eden varidatın % 10 gümrük hissesile tanzifat, tenvirat resmi mevaddı müştaile, istihlâk resmi, pazar ve panayır ve sergi işgaliye resimlerinden ibaret olduğu görülür.

Müsakkafattan ve kazançtan Belediye hisseleri 1.5 milyon lirayı bulur. Diğer resimler hasılatı kayda şayan yekûnlar arzetmez. Belediyelerin tanzifattan 1.150.000lira varidat temin etmelerine mukabil temizlik işleri için sarfettikleri 1.300.000 lirayı ve tenvirat işinden temin ettikleri 960.000 liraya mukabil bu hizmet için sarfettikleri 1.240.000 lirayı su işlerinden elde ettikleri 320.000 liralık varidata mukabil bu hizmete tahsis ettikleri para 750.000 lirayı sağlık işlerinden temin ettikleri gelir 44.000 lira olma-

sına mukabil tahsis edilen mebalîğ 1.400.000 lirayı bulmaktadır.

Belediyelerin kat'î hesaplara müstenit tediyatının 5 milyon küsur lirası maaş ve ücretlere 13 milyon lirası da hizmetlere aittir. Hizmetlere ait masraflar tahlil edildiği takdirde Sıhhat ve İçtimâî yardım işleri için 1.800.000 imar ve tezyin işleri için 4.000.000 temizlik ve ışık işleri için 2.100.000 diğer mütenevvi ve fevkalâde masraflar için de 5,5 milyon lira sarfedilmiş olduğu görülür.

Yukarıda tebarüz ettirildiği veçhile yeniden tesis ve tanzim edilmeye muhtaç olan şehir ve kasabalarımızın hayatî ve medenî ihtiyaçlarını bu kadar az gelirlerle karşılamanın müşkülâtı aşîkârdır.

Yabancı memleketlerdeki belediyeler bilhassa Almanya belediyeleri irad itibariyle çok zengin oldukları halde belde masraflarına iştirak hissesi olarak nüfus başına 52 mark, Amerikada 75 dolar, Peştede 330 penkü düşmektedir.

Nüfusu 300 küsur bin olan Belgrat belediyesinin varidatı 15.000.000 lira olup ayrıca belediyenin 90.000.000 lira kıymetinde patrimuanı vardır. Buna mukabil bütün belediyelerimizin sahip bulundukları gayrimenkul malların kıymeti 10,5 milyon lirayı geçmez. Bu rakamlar bizde de belediyelerimizin gelir kaynaklarının arttırılması lüzumuna en belîğ bir misal teşkil eder. Bu mevzua Cumhuriyet hükümeti hassasiyetle el atmış ve Parti ihtisas encümeni de bu yol-

daki tetkiklerini ikmal etmiş bulunmaktadır.

Belediye varidatının bu şekilde çoğaltılması çare ve tedbirleri araştırılırken bir taraftan da gelirleri en az masrafla elde etmek keyfiyeti üzerinde de ehemmiyetle tevakkuflar yapılmaktadır. Belediye bütçelerinin yapılma şekilleri belediye paralarının harcanma usulleri kat'î hesapların yapılma şekli ve tasdik sistemi ehemmiyetle tetkike değer mevzulardandır.

Belediye gelirlerini en az masrafla elde etmek ve mürakabeyi daha esaslı ve alâkalı safhalara intikal ettirmek için idarei hususiyeleri tahsil ve muhasebe teşkilâtıyla birleştirmek, tahakkuk ve muhasebe usulünü basitleştirmek ve bütün hizmetleri programa bağlamak yolunda tetkikler yapılmaktadır. Bu maksatla mütehassıs celbine lüzum görülmüş ve şehirler birliği umumî kâtipliği ile temasa geçilmiştir.

Tesisler :

Cumhuriyetten evvel, ilânından onuncu yıldönümüne ve mezkûr tarihten 15 inci yıl dönümüne kadar vücade getirilen tesislere ait mukayeseli tablo aşağıya dercedilmiştir.

Tesisler	Cumhuriyetten evvel	İlânından 10 uncu yıl dönümüne kadar	10 – 15. İnci yıl dönümüne kadar
İçme suyu olan yerler	20	185	245
Fennî su tesisatı olan yerler	2	24 yapılmakta olanlarla beraber	49
Elektrik tesisatı	4	94	150
Mezbaha	17	93	114
Pazar yeri	90	407	436
Haller	-	60	81
Spor sahası	7	184	198
Park ve bahçeler	29	209	304
Asrî mezarlıklar	-	-	22
Asfalt	17 kilometre	79 Kilo metre	159 kilo m.
Şose	251 „ „	1102, „ „	1215
İpadrom	-	-	3
Köprü menfez	393	1181	1477 Adet
Kaldırım	578 Kilometre	1480 „ „	5667 Kilo m.

Neşriyat işleri :

Şehir ve kasabalarımızla köylerimizin inkişafı yolunda alınan ve alınması düşünülen tedbirlerin tam bir muvaffakiyetle karşılanması için garp memleketlerinde intişar eden ilmi ve idarî eserlerden müstefit olmak ve bu meyanda belediyeleri ve idarei hususiyeleri tatbik sahasında alâkalandıran mevzuların terceme ve neşir suretiyle bir istifade zemini hazırlamak maksadiyle muhtelif lisanlarla yazılmış eserler ve mecmualar celp ve mübayaa edilmiş ve bunların mühim bir kısmı lisanımıza çevrilmiştir.

Pek yakında umumun istifadesine arz edilmek üzere tabettirilecek olan mütercem eserler meyanında:

1. — Belediyelerimizle hususî idarelerimizi ilgilendiren müfit bahisleri ve malûmatı ihtiva eden İngilterede mahallî idarelerin yüzüncü yıl dönümü münasebetiyle **(Times)** gazetesinin neşrettiği fevkalâde nüsha;
2. — Muhtelif memleketlerdeki belediyeçilik tedrisatına ve hizmetlerine dair pek istifadeli mebahisi ihtiva eden ve münderecatındaki bilgileri belediye reisleriyle mahallî idare âmir ve memurlarını müstefit kılacak olan 1935 te Liyonda toplanan beynelmilel mahallî idareler kongresi mukarreratım muhtevi eser;
3. — Komünün mahiyetini ve eko-

nomik faaliyetini tebarüz ettiren (**L'activité économique de la Commune**) adındaki eser;

4. — Komün bütçeleri üzerinde müfit etütleri ihtiva eden (**qu'es ce que le but get Communal**) isimli kitap

5. — Komünlerin ucuz ve orta kiralı binalar inşaatını nasıl teşvik ve tahakkuk ettireceğine dair olan (**Les Communes et le question de l'habitation**)

6. — Fransız idare kodunda mevcut umumî meclis ve belediyeler hakkındaki on iki muhtelif kanun ve kararname ;

7. — Muhtelif memleketlerdeki belediye usullerini mukayeseli ve münakaşalı bir surette mütalâa eden eser;

8. — Amerika müttehit memleketlerinden bir kısım belediyelerin varidat ve masraf bütçeleri;

9. — Bulgaristan köy kanunu;

10. — Çiftçi mallarının korunması için istifadeli görülen ve mütekâmil bir eser olan Yunanistanın ziraî asayiş kanunu ;

11. — Garp memleketlerinde halk lehine müfit neticeler tevlit eden vatandaşın anî ihtiyaç karşısında menkul malı terhin etmesi suretiyle ihtiyacını tatmin etmesi esasına müstenit bulunan (Beledi-

ye emniyet sandıkları) na ait kanun ve nizamnameler vardır.

İstikbale matuf teşebbüsler :

A — Moddöpiyeteler:

Bugünkü ikraz ve istikraz muamelelerinin tâbi olduğu şartları göz önünde tutarak vatandaşın anî bir zaruret karşısında kolaylıkla istirabını tehvin etmek üzere nüfusu 30.000 den yukarı olan şehirlerimizde menkul mal terhini üzerine cüz'î faizle ikrazatta bulunacak müesseselerin kurulmasına doğru alınan teşebbüslerin tahakkukuna çalışılmaktadır.

B — İmar bankası:

Şehir ve kasabalarımızın imar ve tezyinine matuf olmak üzere, belediyelerin, ifa edecekleri esaslı amme hizmetlerini finanse etmek maksadiyle teşkil edilmiş olan Belediyeler Bankasının bu idarelere temin ettiği faydaların hususî idarelerle köylere de teşmil edilmesi düşünülmüş ve bu maksada 60 milyon Türk lirası sermayeli bir mahallî idareler bankası teşkili üzerinde esaslı tetkiklere başlanılmıştır.

C — Meslekî kurslar:

İdarei hususiye ve belediye memurlarının meslekî bilgilerle teçhiz edilmesini temin maksadiyle merkezde meslek kursları açılmasına mütedair yapılan etüt ve hazırlıklar ikmal edilmek üzere bulunmuştur.

İmparatorluk ve Cumhuriyet Devirlerinde köy

Memleket nüfusunun % 78 ini içine alan köylerimiz; devlet varlığının temeli olduğu halde cumhuriyet devrine kadar nizam altına alınmış değildi.

Saltanat idaresi köyü ve köylüyü daima ağır mükellefiyetlere tâbi tutmuş, daima ağır mükellefiyetlere tâbi tutmuş, istismar menbaı olarak kullanmıştır.

Aşar; yükün en ağırı: İltizam, derebeylik ruhunun timsali idi. O devrin telâkkisine göre köylü; haktan mahrum, külfete maruz, her şey istenen hiç bir şey verilmeyen bir mefhumdu.

İmparatorlukta köy kanun ve nizamlarla değil örf ve âdetlerle idare edilirdi. İlk defa 1281 tarihli vilâyet nizamnamesinde ve müteakiben de 1287 tarihli idarei umumiyet vilâyat nizamnamesinde köyden bahsedilmiştir. Ancak bu nizamnamelerin ihtiva ettiği hükümler bazı siyasî maksat ve menfaatleri temin gayesiyle tesis olunmuştu. Bu tesislerin hiç biri köyleri varlık olarak mütalâa etmemişti. Aynı köyde yaşayan Türkten gayri unsurlara ayrı ayrı muhtar ve heyet seçme hakkını vermek sure-

tiyle aslî unsur aleyhine imtiyazlı zümreler vücade getirmişti.

Bu nizamnamelerle muhtarlara verilen işler nahiye müdürleri tarafından tebliğ edilen kanun, nizamname ve emirleri mensup bulundukları cemaate bildirmek, devlet vergilerini tevzi, tahsil, adlî tebligatı ifa, nüfus vakalarını; adlî suçları, mahlûl araziyi... ihbar gibi hemen hemen hepsi devlete ait vazifelerden ibaretti.

1292 tarihli idarei nevahi nizamnamesiyle bazı mahallî işlerin nizamlanması düşünölmek istenmiş ise de bunda da (Komün) teşkilinden ziyade devlet idaresi için küçük bir kaza tipi yaratmak temayülü hâkim olmuş; hukukî şahsiyete ve bunun haklarına sahip olmayan bir kaza istihalesi yani bildiğimiz nahiyeler vücade getirilmiştir.

İmparatorluk tarihinin son devirlerinde ele alınmak istenen köy; camia halinde mütalâa edilmemiş; teşkilâtı vahdet esasına ve aslî unsurun idare hâkimiyetine göre değil; içinde yaşayan ırk ve sınıfların tatmini esasına göre kurulmuştu.

Bu suretle asırlarca ihmal ve istismar edilen köyler Cumhuriyete bin bir ıstırap ve yokluk içinde intikal etmiş bulunuyordu.

Cumhuriyet devrinde :

Köyü varlık halinde ele alan ve ona hukukî şahsiyet veren, köy ve köylü davasını ortaya koyan ve onu temel taşı yapan Cumhuriyet idaresidir.

Büyük Millet Meclisinin 1 mart 1922 tarihli celsesinde Büyük Şef; Millet Vekillerine (Türkiyenin sahibi ve efendisi kimdir?....) سوالını irat buyururken meclis salonunu sarsan (Köylüdür) sadaları arasında Türk köyünün ve köylüsünün kurtuluş tarihinin ana temeli atılmıştır. Büyük tarihî nutuklarına devam eden Şef: (O halde herkesten daha çok saadet ve refaha lâyık olan köylülerdir. Cumhuriyet hükümetinin İktisadî, siyasî çalışmaları bu aslî gayeyi istihsale matuftur. Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk edilerek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız, emeklerini elinden alıp israf ettiğimiz ve bunca fedakârlıklarına, ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık ve cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu aslî sahibin huzurunda bu gün hicap ve ihtiramla hakikî vaziyetimizi alalım.) sözleriyle Cumhuriyet köyünün ve köylüsünün kurtulma ve yükselmesinde dikkat nazarına alınacak esaslara ait direktiflerini Millet Vekillerinin sürekli alkışları arasında vermişlerdi.

Bunun üzerinedir ki; köy ve köylü ön plâna alınmış; ve 18 mart 1924 de kabul olunan köy kanunu ile köy varlık, hayat ve inkişaf sahasına dahil olmuş ve her iyi işimiz gibi köylerimizin ıslahı da Cumhuriyete nasip olmuştur.

1 — İmparatorlukta köy yolsuzdu. Münakale tabiatın temin ettiği yol ve patikalarla bin bir müşkülât içinde temin ediliyordu.

2 — Köyde kültür; imamların din derslerinden ve zararlı telkinlerinden ilham alırdı.

3 — Asayiş, köylünün hiç görmediği nail olmadığı hatta tahayyül etmediği bir mefhumdu. Şakavet, dağa adam kaldırmak, hayvan hırsızlığı her yerde günün adî vakaları arasında yer almıştı.

4 — Sınıf farkı; ağalık, mollalık, hacılık, hocalık, kâhyalık... Köyde imtiyazlı zümreler yaratmıştı. Köy ve köyün gelirleri bunların elinde idi. İctimaî maksatlarla tesis edilen vakıflar bunların mekeli olmuştu.

5 — Ekonomi adına köyde hiç bir hareket eserine tesadüf edilmezdi. Kıtlik yıllarında köylü sefalet içinde kıvranır, elinden tutan; yardımına koşan olmazdı. Bilâkis ağa, mültezim ve murabahacı için bu bir nimetti... Yüksek faizlerle köylüyü borçlandırmak ömrü boyunca köylüyü elinde tutmak için böyle yıllar gözetlenirdi. Bunun içindir ki köylünün iki yakası bir araya gelemezdi.

6 — Verem, sıtma, frengi.... Köyleri mezarlığa çevirmişti. Bu yüzden birçok köyler söner, harabeye dönerdi.

Köy; İctimaî bünyemizin en esaslı unsurudur. On yedi milyon nüfusumuzun on üç milyonunu teşkil eden bu kitle bugün bu memleketi gerek iktisadî sa-

hada, gerek siyaseten ve gerek askerlik ve müdafaa noktasından ayakta tutmaktadır.

Cumhuriyet idaresinin kabul ettiği kanunla köylerimize (Şahsiyeti maneviye) verilmiş ve köy işleri nizama bağlanmıştır. Bu suretle köy; ananelerle, mahallî teşekkül ve tertiplerle idare olunmaktan, köy işleri şunun bunun keyfine tâbi olmaktan kurtulmuştur.

Köy kanunu (Komün) şekli idaresinin tam ifadesi değildir. Ancak komüne ait müşterek hükümleri çoktur. İleride komün kanununun esasını teşkil edecek ve her köy bir komün olacaktır.

Komünal bir idare olan köy, başlı başına bir varlıktır. Şahsiyeti maneviyeyi temsil hakkı muhtara verilmiştir. Muhtar aynı zamanda köyde devletin memurudur. Bu sıfatla, tayin edilen devlet işlerini görmekle de mükelleftir. Köyün, kadın ve erkek on sekiz yaşından yukarı köylüler tarafından seçilmiş bir de meclis vardır.

Mecburî ve isteğe bağlı olmak üzere ikiye ayrılan köy işleri arasında bilhassa köyün muhtelif yerlerini ağaçlamak, hayvan cinsini ıslah için damızlıklar almak, köyde pazar ve panayır açmak, köy adına çeşitli ziraat makineleri alıp işletmek, köylüden küçük ziraat ve sanat ustaları yetiştirmek, nebat ve hayvan hastalıklarıyla mücadele etmek, ziraî asayişini korumak, su birikintileri-

ni kurutmak, köye iyi su getirmek, pis sulara akıntı vermek, gübreleri köyden uzağa kaldırmak, köyün mezarlığını, çamaşırlığını, hamamını yaptırtmak, evlerde, meydanlarda helâ yaptırtmak, köyü süpürtmek, asker ailelerine, fakir ve kimsesiz çocuklara, sünnet olacaklara, evlenecek kızlara yardım etmek, sel ve yangından zarar görenlere bakmak ve evlerini imece ile yapmak, köyün meydanını, konağını, konuk odasını, yolunu, dükkânlarını yaptırtmak, köye mektep yapmak, köylünün bilgisini arttıracak tedbirler almak... Gibi kültürel, sosyal, tarımsal, ekonomik ve umumî sıhhatin korunmasına ait vazifeler vardır.

Köy işlerini görmek için köy idarelerine malî salâhiyetler de verilmiştir. Bunun için muayyen membalardan resim ve harç namlarıyla temin etmekte oldukları gelirlerden başka yetmeyen yerlerde köy işlerinde çalışan aylıklı köy adamlarının yıllıkları tutarının on misline kadar köylüye tevziat yapmak salâhiyeti de verilmiştir.

Bedenen yapılabilir işler de köylünün işsiz bulundukları ve ziraatla uğraşmadıkları mevsimlerde (İmece) yolu ile çalıştırma usulü de kabul edilmiştir.

Köy idareleri kazaî salâhiyete de maliktir. Köy meclisleri on liraya kadar ödünç para, alım satım, icar, ücret ve saireden mütevellit alacak davalarını kat'î olarak tetkik ve hal edebilecekleri gibi elli liraya kadar olanları da sulh ve tah-

kim yolu ile tetkik ederler. Elli liradan fazla davalarda da aralarını bulmak lazere köylünün istekleriyle öne sürecekları işlere iki tarafın rizasıyle ve hakem sıfatıyla bakarlar, iki tarafın uzlaşmasıyla bitirilebilen her türlü işleri sulh yolu ile görürler. Çiftçi mallarına ait bazı hususatta da zarar gören taraf devlet mahkemesine müracaat etmez de yalnız zarar ve ziyânını ödemek için köy meclisine dava açarsa köy heyeti on liraya kadar değerde olanları kat'î şekilde; elli liraya kadar olanları da sulh ve tahkim yolu ile hal salâhiyetini haizdir.

Çift alât ve edevatının, hayvan ve davar ağıllarının nöbetçi kulübelerinin kırılıp bozulması; binek ve araba atları, diğer hayvanları ve her çeşit davarı kasten öldürülen, boğazlanan veya sakatlananlar; emlak ve arazilerin hudut işareti olan hendekleri doldurulan, taş ve toprağı kaldırılan, çitleri bozulan, yıkılan ve yakılanlar, su değirmeni ve su ile idare olunan tezgâh, havuz ve sun'î göllerinin su yollarını sahipleri veya karcıları başka türlü yaptırmak suretiyle veya kendi harkını ayıklatmayarak başkalarının tarla, bağ veya bostanlarını suya bastıranlar, henüz biçilmiş veya biçilmemiş mahsulâtı veya korusu veya dikilmiş ağaç, sebze ve sairesi kırılan, bozulan ve telef olanlar, tarla, bağ, bahçe ve korularına hayvan salındığından zarar görenler.... Köy meclislerine verilen bu salâhiyetten faydalanarak köy mahkemesinden zarar ve ziyânlarının ödettirilme-

sini isterler ve bu suretle hem kilometrelerce uzak mesafelerde bulunan kaza merkezlerine gidip gelmek suretiyle günlerce işleri başından ayrılmaz ve hem de dava tutarı kadar şehirde masraflara boğulmaktan ve iş ve güçlerinden ayrılmadan mütevellit zarardan kurtulurlar. Bu davalar için köylüden köy idareleri herhangi bir nam altında bir harç ve masraf almazlar. Bu suretle ihtiyar meclislerinin neticelendirdiği işlerden mütevellit hukuku umumiye davalarını mahkemeler dinlemezler. Köy meclisleri münhasıran köylüler arasında çıkan davaları tetkik ederler. Şehirli ile köylü ve köylü ile şehirli arasında tahaddüs eden davalar devlet mahkemelerinde görülür. ,

Birkaç köy arasında müşterek işler için köy heyetlerinin aralarında birlik yapmaları imkânı derpiş edildiği gibi ziraî asayişin yerinde ve düzeninde gitmesi için de köy zabıtasına mühim salâhiyetler verilmiştir.

Köy kanunu tatbik sahasını her yıl biraz daha arttırmaktadır. 38494 köyümüz ve bunlara bağlı mahalle halinde 1876 meskûn parça vardır.

1928 de 21000 köyümüzde kanun hükümleri tatbik edilirken halen 25688 köyde kanun hükümleri tatbik olunmaktadır.

11175 köyümüz köy kanunu tatbikiyle mükellef tutulmayan nüfuslar 150 den aşağı yerlerdir.

Nüfusu 150 - 300 arasında 11796, nüfusu 301 - 500 arasında 8655, nüfusu 501 - 1000 arasında 5507, nüfusu 1001 - 1500 arasında 952, nüfusu 1501 - 2000 arasında 262 ve nüfusu iki binden yukarı 147 köyümüz vardır.

Nüfusu 150 den aşağı köylerimizde 755,502; 150 - 500 arasındaki köylerimizde 5.893.870 ve beş yüzden fazla köylerde de 5.647.852 nüfus yaşamaktadır.

Mesai programları :

Köyde plânlı ve programlı mesai ve kalkınmanın hedefi; mamur ve müreffeh köy yaratmaktır. Kanunların tahmil ettiği mahallî mahiyetteki amme hizmetlerini görmekle mükellef tutulan köy idarelerinin mesaisi bu şekilde çerçevelenirken bunun plânlı ve metotlu surette yürütülmesi fikri senelere münkasım mesai programlarının ihzarına saik olmuştur.

İktisadî kalkınmanın millî bünyeye mal edilmesi, istihsal kaynaklarımızın çoğaltılması, endüstri hayatının inkişaf ettirilmesi ve satın alma kapasitesinin artması... İçin köylüye istinat etmek ve programın her cephesinde bu esaslar dahilinde köyü ve köylüyü başa almak köy mesai plânlarını da bu çalışmalara mütenazır şekilde yürütmek zarurîdir.

38,494 köyün plânlı şekilde kalkınmasını ve devamlı inkişafını temin; hedefe tezce ulaşmanın sırrı olacaktır. Bu lüzum ve zarurettedir ki kanunun köylere tahmil ettiği vazifeler iki beş yıllık ana plâna alınmıştır. Tatbikatta rastlanan bazı zorlukları önlemek için köy kanununun

bir kısım maddelerinin tadili ve kanuna yeniden bazı hükümler ilâvesi için Büyük Millet Meclisine sunulan lâyihanın kanuniyet kesbetmesine intizaren projenin 937 ve müteakiben 938 yılma ait kısımları tamim edilerek her köyde bu esas dahilinde mesainin mahallî ihtiyaç ve imkânlarla, köylünün iş ve tediye kabiliyetine göre programlanması temin olunmuştur.

Baştan aşağı bir hiç olarak imparatorluktan devir alınan köylerin çok geniş olan ihtiyaçlarının hep birden ve bir anda temin olunamayacağı muhakkak olduğuna göre nüfus esasına ve İktisadî duruma göre plânlar dâhilinde bünyelerine uygun bir programla işlerin çerçevelenmesi ve gayenin birkaç beş yılda tahakkuk ettirilmesi muvafık görülmüştür.

İçinde bulunduğumuz 938 yılında nüfusu beş yüze kadar olan köyler, nüfusu 500 - 1000 arasında bulunan köyler, nüfusu 1000 den yukarı olan köyler... esası üzerinden verilen direktiflere uygun şekilde köy idarelerince hazırlanan iş program ve takvimleri tatbik mevkiine konmuştur.

Nüfusu 500 den aşağı olan köylerde hemen hemen yalnız bedenî mesai ile vücade getirilecek işler, 500 - 1000 arasında nüfusu muhtevi köylerde bunlara zamimeten az miktarda paraya mütevekkif işler; nüfusu 1000 den yukarı olan köylerde bedenî mesaiden maada zarurî paralı işler programa alınmış ve köy idare-

lerince de ihtiyaç ve malı bünyelerine uygun tarzda bu esaslar dâhilinde tatbikata geçilmiştir.

İş programlarında yer alması lâzım gelen bazı köy işleri devletin müessir alâka ve yardımı ile ilgilidir. Devlet, kendi varlığı demek olan bu mevzuu ele almış ve köyün kalkınmasını tesri edecek esaslı tedbirlere tevessül etmiştir. Sulama işleri ve diğer ziraî ıslahat bunların başındadır. Bunu diğer sahalardaki hareketlerin takip edeceği şüphesizdir.

Plânın hedefi umumî istihsal ve refah seviyesinin yükseltilmesi istihsalatın çoğaltılıp kıymetlendirilmesi, köylerin bayındırlığı... olduğuna göre bütün hareketlerin bu esasa müvazı şekilde yürütülmesi ehemmiyetle göz Önünde bulundurulmaktadır.

Kanun tatbikatını plânlı şekilde yürüten vilâyetlerimizde alınan neticeler dolgun ve verimli olmuştur.

Kanunun tatbikatı eski ananelere merbut olan köylerimizde kolay olmuş değildir. Köylere kanun hükümlerini anlatmak, tatbik ettirmek için Dahiliye Vekâleti çok uğraşmıştır ve daha da uğraşmaktadır.

İlk yıllarda kanunun daha ziyade imeceye dayanan yol, köprü, mektep inşaatı, köylerin temizlenmesi, köyün bataklıklarının kurutulması, halâ çukurlarının kapatılması, gibi... Hükümleri tatbik edilmişti. Büyük krizin araya girmesi yüzünden tatbikat muvakkat bir tevakkuf devresi geçirdi. Ve bu hal beklediğimiz ve köylünün istediği neticeyi almağa mâni oldu. Ahiren baş gösteren İktisadî salah üzerine ve bilhassa 935 den beri köy mesaisinde bariz inkişâflar kaydedilmeğe başlandı.

Toplanan malûmata göre:

Nevi	Miktarı	
Köy yolu	132,659	Km.
Köy şosesi	183	”
Köy yolu köprüsü	6,834	Adet
” ” menfezi	4,980	”
” Umumî halâsı	559	”
” Konağı	8,871	”
” Meydanı	5,784	”
” Konuk odası	9,698	”
” Spor alanı	597	”
” Anıtı	284	”
” Parkı	382	”
” Örnek ahır	18	”
” ” mandrası	4	”
” Ezcanesi	18	”
” Ecza dolabı	2,592	”
” Hamamı	149	”
” Buğu sandığı	296	”
” Dispanseri	7	”
” Ölü arabası	49	”
” Çöp arabası	152	”
” Çöp kutusu	22	”
” Mezbahası	72	”
” Çamaşırlığı	6,513	”
” Çeşmesi	50,110	”
” Damızlık boğası	4,743	”
” ” koç ve tekesi	8,682	”
” ” at ve merkebi	2,653	”
” ” horoz ve tavuğu	50,395	”

arı kovanı	1,480	„
Köylere ait dükkân	236	„
Muhtelif ebatta köy fidanlığı	419	„
Köy aşındurağı	25	„
„ Pazar yeri	18	„
„ Asrı mezarlığı	161	„
„ Elektrik tesisatı	9	„
„ Sıfat istasyonu	17	„
„ hali	9	„
„ Çocuk bahçesi	13	„
bulunduğu öğrenilmiştir.		

Bütün bunlar umumî mükellefiyetler haricinde ve köy kanununun tatbikatı neticesinde elde edilen eserlerdir. Köylerimizin umumî harpte uğradıkları tahribatı ve bilâhare millî cidalde yaptıkları fedakârlıkları, nihayet kriz yıllarında geçirdikleri sıkıntıları göz önüne alırsak neticeden ve gösterilen faaliyetten memnun olmamız lâzım gelir.

Tatbikattan alınan neticelere göre köy kanununda bazı tadilâta lüzum görüldüğünü ve hazırlanan lâyihaların Büyük Millet Meclisine sunulduğunu arz etmiştik. Tadilen ve yeniden hazırlanan esaslar hakkında kısaca maruzatta bulunalım:

Köy kanununa zeylen neşredilen 2491 sayılı kanun köy idarelerine; muhtar, imam, korucu, çoban ve benzeri aylıklı adamların aylık ve yıllıkları tutarının on misline kadar salma salmak salâhiyetini vermişti. Tevziatın gelir, kazanç ve servet karinelerine müstenit muayyen ölçülere göre yapılması tevziatta köylünün ve köyde alâkası bulunanların devlete ve hususî idareye verdikleri bina, arazi, yol ve hayvanlar vergileri tutarının üstüne çıkmaması ve en yüksek haddinin 25 lirayı aşmaması esasları kabul edilmiştir. Lâyiha kanuniyet kesbedinceye kadar köy kanununun 44 üncü maddesinin 5 inci fıkrasına göre tevziatta nazarı dikkate alınacak esas ve nisbetler hakkında takdir mercii olan köy mec-

listelerine direktifler verilmek suretiyle iş tetbirlenmiştir.

Bu şekilde salma külfeti nizamlanırken bir taraftan da salma yükünü azaltacak tedbirlere önem verilmiştir. Bu cümleden olmak üzere her köyde çift başına bir dekar hesabiyle örmek tarla veya bir ar hesabiyle bahçe tesisi, yabanî ağaçların aşılınması, köy adına kavaklıklar tesisi, tamim edilmiştir.

936 yılında mühim gelir temin eden bu kaynaklar 937 yılında artmış ve köyler adına 235,385 dekar tarla temin olunarak bunun 48.000 dekarı ektirilmiş ve 2,000 dekarlık bahçe ihzar olunmuştur. Aynı yılda yine köy adına 1,295,605 kavak, 56,735 söğüt dikilmiş ve kollektif köy fidanlıklarında 574,427 muhtelif ağaç yetiştirilmiş ve 508,015 yabanî zeytin, fıstık, armut ve benzeri ağaç aşılınmıştır.

Bu yıla ait hububat ekiminden 4.369.546 kilo buğday, 1.540.433 kilo arpa, 999.363 kilo diğer hububat, 155.422 kilo pancar, 126.247 kilo kuru sebze, 8.970 kilo pamuk ve benzeri mahsul alınmış ve bunların satışından köy sandıklarına 348.491 lira 23 kuruş gelir temin olunmuştur.

İçinde bulunduğumuz 938 yılında bu mesainin muayyen ölçü ve nisbete göre tamamlanması tedbirleri alınmış ve her köyde esaslı çalışmalara girişilmiştir.

Köy kalkınmasını hızla yürütmek, Devletin inkılâp hamlesini tez elden köylere götürmek önde tutulan amaçlardandır. Alınan plânlı tedbirler de buna göre hazırlanmıştır. Ancak yeni ve modern cumhuriyet köyünü bir an evvel vücade getirmek için daha rasyonel tedbirler almak ve bunun için de köy idarelerini kuvvetlendirmek; devlet mürakabesini tanzim etmek ihtiyaç ve zarureti mevcuttur.

Dahiliye vekâleti bu maksatla köy kanununun bazı maddelerini tadil ve kanuna yeni hükümler eklemek ihtiyacını duymuş ve hazırladığı lâiyhayı Kamutaya sunmuştur.

Bu lâiyhada köylerin hizmet cephesinden teşkilâtlandırılması, gelirlerinin artırılması, bütçe, işlerinin nizam altına alınması, karar ve icra kuvvetlerinin ayrılması ; iş programlarının ihzar ve tatbiki yollarının düzenlenmesi, işlerin daha rasyonel şekilde yürütülmesi, mürakabe ve teftişin esaslı surette yapılması düşünülmüştür.

Her ahengi bir topluluğun teşkilâtlı bir hale gelebilmesi, İçtimaî, medenî, sınaî, iktisadi ve kültürel tesislerini kurabilmesi için muayyen bir nüfus ve gelire sahip olması zarurîdir.

Kadın, erkek 150 nüfustan yani 30 ev halkından ibaret her hangi bir camiada mektep yapmak, muallim tutmak, çocuk okutmak, yeni ziraat alât ve makineleri getirtmek, köyün diğer birçok amme tesislerini kurmak... maddeten imkânsızdır. Bu itibarladır ki, dağınık halde olan köylerimizi toplamak, nüfus ve gelir itibariyle müstakil bir idare kurmağa ve faaliyette bulunmağa müsait varlıklar vücade getirmek zarureti mevcuttur.

Köy düşünöldüğü vakit derhal köyün büyüölmesi ve 100 evden aşığı bırakılmaması çarelerine tevessöl alınması hatıra gelir.

Yürönmek istenen yol budur. Buna topografık zaruretlerle, İktisadî sebeplerle dağınık ve küçük kalan köyleri katmamak lâzımdır. Karadeniz sahillerimiz nüfus kesafeti itibariyle Avrupasının en kesif sahillerini geçtiğı halde köylerinin kuruluşu tamamen bu merkezdedir. Aynı durumdaki Artvin köylerini toplayıp bir araya getirmeğe de imkân yoktur. Bu gibi yerlerde insanların yaşaması için birbirinden ayrı oturmaları zarurîdir.

Fakat diğer yerlerde hakikat berâkistir. Dağınık kaldıkları müddetçe buralarda medenî hayat yer alamaz.

Küçük ve dağınık köylere ne asayiş, ne irfan, ne sıhhat, ne de millî terbiye girebilir. Ancak toplu ve büyük köylerdedir ki, medeniyet tecellilerine şahit olabiliriz. Onun için komüne doğru gitmek bir zarurettir. Küçük köylerimizi büyültmek suretiyle inkişafa müsait varlıklar vücade getirmek ve mümkün olmayan yerlerde divanlar kurmak lâzımdır. Esasen köyler kalkınmadıkça, nüfus ve ihtiyaç arttıkça bu toplanma zarurî olarak doğacaktır... Muayyen bir nüfus kadrosuna sahip olmayan köye ne hekim, ne muallim ve hatta ne de nalbant girer.

İdare politikasını köyler üzerinde temerküz ettirip köy teşkilâtını tamamlamak zarurîdir. Aksi takdirde bütün ileri hamleleri, inkılap yürüyüşleri noksan kalır. Bu milletin istinat ettiği kuvvet köy kuvvetidir. Devletin inkılâp hamlesini hızla köye götürmek lâzımdır. Buna ne vakit başlanırsa güçlük o vakit sona erecektir. O halde yapılacak iş; köyleri büyültmek, toplu olarak bir araya almak ve kendilerine irfan, miran, ve sıhhat götürmektir.

Köy muhtar, aza ve kâtipleriyle tarımbaşı, demirci, aşıcı, sağlık korucusu ve benzeri köy işyarlarını yetiştirmek maksadiyle meslek ve iş kursları açıl-

mak üzeredir. 937 yılında başlayan ve bu yıl da tekrarlanan mesai yakında çok iyi netice ve semereler verecektir.

Köy idarelerinin tam verimli olabilmesi için iş başında bulunacakları yetiştirmek; onlara rejimin verdiği ödevleri öğretmek, köyün çok muhtaç olduğu tarımbaşayı, nalbant, demirci, arabacı gibi küçük sanat erbabım kendi içinden yetiştirmek lâzımdır.

Asırların ihmal ve istismarı ve binbir menfi âmilin tesiri altında tamamen mühmel ve bakımsız manzara arzeden köylerimizi düzeltmek, amme tesislerini kurmak ve seri inkişafı tahakkuk ettirmek maksadiyle (Mahallî idareler imar bankası) nın tesisine karar verilmiş ve köy işlerini finanse etmek için önemli tedbirler alınmıştır. Bir sene içinde temin edilen yarım milyon liralık tasarruf hasılı bu teşekkülün nüvesidir.

Köy ülküsü artık bir hakikattir. Bu ülkü kuvvetini müsbet ilimlere ve hakikatlere dayanan Kemalist rejimin yaratıcı kudretinden almıştır.

Köyler

Köylerin bugünkü durumu ve kalkınma işleri :

Cumhuriyet idaremizin feyizli eserlerinden biri olan 442 sayılı (köy kanunu) ile hükmi ve manevî şahsiyetine kavuşarak demokratik bir idareye mazhar olan ve memleket nüfusunun % 78 ini saha ve mevzuuna almak suretile yurdun ana nüvesini teşkil eden köylerimizde, bir memleket davası olarak kabul ve takip edilen kalkınma işlerinin en kısa bir zamanda tamamen tahakkuku ve köylünün malî, ziraî, ekonomik, kültürel ve bayındırlık gibi her bakımdan yücelebilmesini temin gayesile bu idarelerin iktidar ve faaliyetlerinin artırılması esas umdelerimizdendir

Toplanan malûmata göre muhtarlıkla idare olunan 38494 köyümüzden halen 25688 inde köy kanunu tatbik edilmektedir. Bunlardan 1000 den fazla nüfusu ihtiva eden 1361 köyde kanun tatbikatı ve mesai programları bariz inkişafı temin etmiştir. Nüfusları 500 ile 1000 arasındaki 5507 köyümüzde elde edilen netice de ümitlidir. Ancak nüfusları 150 ile 500 arasında olan 20.451 köyümüzün bütçe gelirlerinin %70 - 80 ni muhtar, imam, korucu, sığırtmaç.... gibi en zarurî teşkilât masrafını ancak karşılayabilmekte olduğundan bu yerlerde amme hizmet ve tesisleri hemen hemen

mühmel kalmaktadır. Buna 150 den aşağı nüfusu muhtevi ve kanun hükümlerini tatbik etmeyen 11,175 köyü de kattığımız zaman nüfus ve gelirleri başlı başına bir idare kurmağa ve faaliyette bulunmağa müsait olmayan 31262 köy için acil ve seri tedbirler alınması zarureti tebarüz eder.

Muhtarlıkla idare edilen 38494 köye bağlı 18376 parça ve mahalle mevcut olmasına göre köy ve köy parçası yekûnu 56870 e balığ olmaktadır. Nüfusu 150 ye kadar olan köylerde yaşayan nüfus miktarı 1117500 ve nüfusu 150 den yukarı olan köylerde yaşayan nüfus miktarı da 11,283,452 ki ceman 12.400.952 nüfus köylerin umumî nüfusunu teşkil etmektedir.

3046 sayılı kanununun 1 inci maddesinin 2 nci fıkrasına tevfiikan köy idareleri muamelâtında Devletin umumî ve daimî murakebesini tesis etmek üzere 18-6-936 tarihinde merkezde teşekkül eden ve 14-1-938 gün ve 3314 sayılı kanunla takviye edilen büronun yukarıda durumları bildirilen köylerin faaliyetlerini tanzim yolunda tevessül eylediği çare ve tedbirler aşağıda arz ve izah edilmiştir.

A) İlk iş: Manzara ve vaziyetlerinde geçmişin elemeleri henüz yaşayan köylerin, bütün sahalarda refaha götürecek su rette plânlı bir kalkınmaya tâbi tutmak ve yurdun % 78 inin işlerini nizamlamak olmuştur. Bu itibarla her yerde

kalkınma mesaisinin bölge ihtiyacına uygun olarak yürütülebilmesini temin için iki beş yıllık ana plân hazırlanmış ve bunun 937 yılına ait kısmı mahallî zaruret ve icaplardan doğan bazı istisnalarla tatbik edilmiş ve 938 yılına ait olanı da önemle tatbik sahasına konmuştur.

B) Köylerin manevî şahsiyeti adına açılacak davaların ikamesinden evvel hususî idare avukatları tarafından tetkiki tedbirlenmek suretiyle telâfisi kabil olmayan ve acı hâdisata imkân bırakan ihtilâflar ve zararlar önlenmiştir.

C) Vilâyet ve kazalarda birer köy bürosu teşkili suretile mahallî hizmetlerde müşterek vasıf taşıyan hususî idarelerden fazla randıman almak ve mürakabeyi arttırmak mümkün olmuştur. 938 yılında ihdas edilen mahallî idareler müfettişlik teşkilâtıyla de bu mürakabe vaziyeti esaslı bir şekilde takviye edilmiştir.

D) Köycülüğü alâkadar eden neşir ve eserlerin Vekâlete gönderilmesi temin edilmiş ve bu suretle neşriyat işlerinin merkezin kontrolü altında kuvvetlenmesi ve köylünün iş hayatında teknik bilgilerle desteklenmesi imkânlarına tevessül olunmuştur.

E) Köylerin özel ve genel durumlarını tesbit için nahiye esaslı üzerinden hazırlanan 17 anketi muhtevi tablolar tabettirilerek 937 yılı başında vilâyetlere tevzi edilmiş ve köylerimizin kalkınma plân ve hareketleri üzerinde kuvvetli ro-

l  olacak olan bu bilgilerin sıhhatle toplanmasına itina olunmuştur.

F) Herhangi bir topluluğun teşkilâtlı bir hale gelebilmesi İctimai, medenî, sınaî, İktisadî ve kültürel tesislerini kurabilmesi ve sahasını bayındır bir hale koyabilmesi için muayyen bir nüfus ve gelire sahip olması zarurî olduğu halde nüfus ve gelirleri başlı başına bir idare kurup tam bir varlık olarak faaliyette bulunmağa müsait olmayan dağınık ve küçük köylerimiz yukarıda da arzedildiği veçhile 30000 i aşmaktadır. Meskun parçaları ile birlikte 50000 i bulan bu kısmın karakter coğrafi ve İktisadî münasebetleri göz önünde tutulmak suretile nısıf kutru 5 kilometre olan bir merkez sahasındaki köylerin bir idare altında birleştirilmesi suretiyle birlikler teşkili için tasavvur edilen esasa bir müstenidat teşkil etmek üzere bir anket yapılarak vilâyetlerden gereken bilgi toplanmıştır.

G) Köylerimizin inkişafı yolunda alınan ve alınacak olan tedbirlere esas olmak üzere hayat şartları bize uygun olan Balkan memleketleri ile Garp memleketlerindeki köycülüğe ait mevzuat celbedilmiş ve bu arada Bulgaristan köy mevzuatı tercüme ettirilmiştir. Bu meyanda garpta intişar eden İlmî ve İdarî neşirlerden köycülüğü ilgilendiren müfit eserler de mubayaa ve peyderpey tercüme ettirilmekte bulunmuştur.

H) Köy muhtar ve kâtiplerinin bilgilerini amelî sahada arttırmak, köyün

ziraî ve iktisadî sahalardaki mesaisine hız vermek ve köydeki küçük sanayiî teşvik etmek üzere vilâyet ve kaza merkezlerinde kurslar açılması temin edilmiştir.

Köy Bütçe ve Muhasebe işleri :

Köy kanununu tatbik eden ve bütçe yapan köyler için vilâyetlerin muhtelif şekilde bütçe tanzim ettikleri ve bazılarının imece ve ayniyat hesaplarını bütçeye mal etmedikleri anlaşılması üzerine buna daha pratik bir veçhe verilmek gayesile teknik esaslara göre hazırlanan ve çok ucuza mal edilen yeni bütçe ve hesap formüllerinin 938 yılından itibaren tatbikine başlanmıştır.

Salma yükünü azaltmak için :

Köylüye tahammül kudretinin fevkinde malî bir yük (salma) tahmil edilmemesi için köy manevî şahsiyetine ait gelir kaynaklarının artırılması ve bu yolda her şeye tercihan köylünün bilek ve kol kuvvetine dayanılması esası kabul edilerek köylerde imece ile tarla açılıp ekilmesi, kolektif fidanlık, kavaklık, koru, bağ ve bahçe tesisine ehemmiyet verilmesi lüzumu bildirilmiş ve 937 yılı içinde bu hususta alınan tedbirler ve sarf edilen mesai neticesinde köy manevi şahsiyeti adına 235.385 dekar tarla temin olunarak bunun 48.000 dekarı ektirilmiş ve 2.000 dekarlık bahçe ihzar olunmuştur. Aynı yılda yine köy adına 1.295.605 kavak, 56.735 söğüt dikilmiş ve kolektif köy fidanlıklarında 574.427 muhtelif ağaç yetiştirilmiş ve 508.015 yabanî zeytin, fıstık, armut ve benzeri ağaç aşılanmıştır.

Bu yıla ait hububat ekiminden 4.369.546 kilo buğday, 126.247 kilo kuru sebze, 8970 kilo pamuk ve benzeri mahsul alınmış ve bunların satışından köy sandıklarına 348.491 lira 23 kuruş gelir temin olunmuştur.

Salma vaziyeti ve yeni tedbirler :

Gelirleri kâfi gelmeyen köylerde cari ve mecburî olan salmanın âdil esaslara istinat ettirilmesi için kabul edilen 2491 sayılı kanunun matlûp adaleti temin etmediği görülerek salmanın devlete ve hususî idarelere verilen vergiler mecmuu tutarının yarısını geçmemesi prensip olarak kabul edilmiş ve bu hususta hazırlanan kanun lâyihası yüksek Meclise sunulduğu gibi bu hususta gereken idarî tedbirlere de tevessül olunmuştur.

Köy kadroları :

Yine, salma yükünün tahfifi ve köy varidat menabiinin diğer lüzumlu köy işlerine de tahsisi için köyler; nüfus bünye ve istiaatlarına göre 3 tipe ayrılarak bunların istihdam edebilecekleri köy ücretli adamları azamî kadro ve yıllıkları Vekâletçe tespit ve tebliğ olunmuştur.

Köy gelir ve gider durumu :

936 yılında 4.209.480 lirası hasılât, 8.083.336 lirası salma ve 4.821.360 lirası imecedan mürekkep olmak üzere 17.114.156 liraya balığ olan köy gelirlerine mukabil 651.491 lira ekonomi ve ziraat işlerine 1.480.883 lira kültür işlerine, 790.473 lira sağlık ve içtimai yardım 1.923.903 lira bayındırlık işlerine ve mü-

tebakisi de köy ücretli adamları yıllıkları ile diğer hususata tahsis ve sarf edilmiştir.

Köy bankasına doğru:

Tesisi düşünülen Mahallî İdareler İmar Bankasının, köylerin kalkınma işlerinde müfit ve yardımcı olabilmelerini temin için köylerinde bu bankaya sermayedar olabilmeleri düşünülmüş ve bu maksatla 937 ve 938 köy bütçelerine mevzu tahsisat mukabili mayıs 938 sonuna kadar toplanıp Belediyeler Bankasına köyler adına açılan cari hesaba aldırılan para tutarı 319,535 lira 58 kuruşa balığ olmuştur. Bu para ile nümune köylerinden başlanılmak ve su işleri önde olmak üzere köylere programlı işler için ikrazata başlanılması düşünülmektedir.

**Gelecek dört yıl için düşünölen
ve temenni edilen
hususat**

1 — Halkevlerinin aynı zamanda bir költür müessesesi olmasına göre köy kalkınma işlerine iştiraklerinin temini,

2 — Köylü istihsalâtını yok pahasına ellerine geçiren, köylüyü iğfal ve izar eden seyyar satıcı ve tefecilerin husule getirdikleri büyük zararları önlemek hususunda çok hassas davranılması gerekli göröldüğünden kooperatif teşkilâtına büyük bir ehemmiyet verilmesi,

3 — Köy kalkınmasının daha tez elden ve plânlı bir şekilde temini için geçen yıllarda da temenni edilen köy birlik teşkilâtının tahakkuku,

4 — İktisadî bünye ve vaziyeti itibariyle büyük ve seri inkişafalara namzet olan köy birliklerinin biran evvel kalkınarak her cepheden verimli olabilmeleri için bunların iş ve kalkınma plânları ile tesbit edilen ve edilecek olan işlerinin bir an evvel yürütölebilmesine muktazi paranın karzan temini için köylerin de teşkil edilecek olan Mahallî İdareler Bankasında hissedar olarak yer almaları ve bu bankadan istifade edebilmelerinin temini; ve yahut sermayesini

başı başına köy imar ve kalkınma işlerine tahsis etmek üzere, sermayesi köy bütçelerine konacak muayyen tahsisatla temin edilecek bir köy bankasının temini,

5 — Salma işinin herhangi bir adaletsizliğe yol ve çıkır açmayacak şekilde düzenlenebilmesi için salma hakkında hazırlanan kanun lâyihasının iktisabı kanuniyet eylemesi,

6 — Veçhi tahsisleri köy kanununun köylüye tahmil ettiği işler arasında bulunduğu halde, yoluyla köye vakfedildiğine dair vakfiyeleri bulunmadığından ötürü vakıflar idaresince henüz köy idarelerine devredilmeyen vakıfların devri ve köy manevî şahsiyet adına tescili için gereken kanunî tedbirlerin temini,

7 — Ziraî asayişin temini hakkında hazırlanan (Ziraî asayiş koruma) kanunu lâyihasının biran evvel iktisabı kanuniyet eylemesi.

Tekaüt sandığı

Hususî idareler ve Ankara - İstanbul belediyeleri tekaüt sandığı 2097 sayılı kanunla kurulmuş ve 933 malî yılı içinde faaliyete başlamıştır.

Sözü geçen kanun ve bu husustaki nizamnamenin hükümleri dairesinde vilâyet bütçelerinden maaş alan emekli ve öksüzler sandığa devredilmiş, vize ve tediye işlerde doğrudan doğruya sandık meşgul olmağa başlamıştır.

1/6/930 tarihinden itibaren meriyete geçen 1683 sayılı askerî ve mülkî tekaüt kanununda eski kanuna nazaran tekaüt maaşı nisbetleri artmış ve memurlar lehine yeni hükümler konulmuş olduğu halde sözü geçen kanunun 68 inci maddesi, hususî idareden maaş alan memurlar için ayrıca bir tekaüt kanunu yapılincaya kadar haklarında eski hükümlerin tatbik edileceğini emretmiş olduğundan 2097 sayılı kanun meriyete girinceye kadar umumî müvazene memurları yeni tekaüt kanununa tevfikana ve hususî idare memurları da eski kanuna göre tekaüt edilmişlerdir.

Zikri geçen 2097 sayılı kanunla hususî idare memurlarının da 1683 sayılı kanunun mülkî hükümleri dairesinde tekaüt edilmeleri kabul edilince 1/6/930 tarihi ile 1/6/933 tarihi arasında eski hükümlere göre tekaüt edilen hususî idare memurlarının vaziyetlerini ıslah maksa-

dile 2097 sayılı kanuna konulan muvakkat madde mucibince sandığa devredilen emekli ve öksüzlerden mühim bir kısmının tahsis muamelelerinin değiştirilmesi icap etmiş, gerek bu muamelelerin ve gerekse diğer emekli ve öksüzlere ait tahsis işlerinin sandık idare heyetince vizesi yapıncaya kadar istihkak sahiplerine avans suretile tediye yapılması zarureti hasıl olmuştur.

Sandık, kurulma devresinde bu suretle çeşitli ve ehemmiyetli muameleler ve tediyeler karşısında kalmasına rağmen bütün bu müşkülli bertaraf ederek işleri intizamla yürütmeğe muvaffak olmuştur.

933 yılından şimdiye kadar sandığın her bakımından durumu inkişaf göstermiş tediye muamelesi sağlam esaslara bağlanmış ve yıllık idare hesaplarının hazırlanarak biran önce Divanı Muhasebata tevdiine çalışılmakta bulunmuştur.

Sandığın 933-937 malî yıllarında kaç emekli ve öksüze ne miktar maaş ve ikramiye ödediği yıl itibarile aşağıda gösterilmiştir.

1 — 933 yılında sandığa hususî idarelerden 9-85 ve Ankara - İstanbul belediyeleri kısmından 493 emekli ve öksüzün tahsis evrakı gelmiştir. Hususî idare

emekli ve öksüzlerine katı tediye ve avans olarak ödenen maaş miktarı 271214 lira 35 kuruş ve ikramiye tediye 13335 lira 85 kuruştur.

Ankara - İstanbul belediyeleri emekli ve öksüzlerine ait maaş tediye 49883 lira 74, ikramiye tediye 9773 lira 82 kuruştur.

Her iki kısımdan ödenen maaş ve ikramiye miktarı 344207 lira 76 kuruştur.

2 — 934 malî yılında yeniden maaş bağlananlarla beraber hususî idare emekli ve öksüzlerinin adedi 1556 a ve Ankara - İstanbul belediyeleri emekli ve öksüzlerinin adedi 731 e balığ olmuştur.

Hususî idareler kısmına ödenen maaş miktarı 388874 lira 65 kuruş, yine bu kısımdan ödenen ikramiye tediye 168821 lira 56 kuruştur. Belediye kısmından ödenen maaş miktarı 235240 lira 12 kuruş, ikramiye tediye 41328 lira 34 kuruştur.

Her iki kısımdan maaş ve ikramiye olarak ödenen miktar 834264 lira 67 kuruştur.

3 — 935 malî yılında yeniden maaş bağlananlarla beraber hususî idare emekli ve öksüzlerinin adedi 1879 za ve Ankara - İstanbul belediyeleri emekli ve

öksüzlerinin adedi 787 ye balığ olmuştur.

Hususî idareler kısmına ödenen maaş miktarı 414412 lira 73 kuruş, ikramiye tediye 144320 liradır.

Belediye kısmından ödenen maaş miktarı 163114 lira 23 kuruş, ikramiye tediye 7367 liradır.

Her iki kısımdan maaş ve ikramiye olarak ceman 729312 lira 96 kuruş tediye yapılmıştır.

4 — 936 malı yılında yeniden maaş bağlananlarla beraber hususî idare emekli ve öksüzlerinin adedi 2143 e ve Ankara - İstanbul belediyeleri emekli ve öksüzlerinin adedi 818 ze balığ olmuştur.

Hususî idareler kısmından ödenen maaş miktarı 514656 lira 87 kuruş, ikramiye tediye 151022 lira 30 kuruştur.

Belediye kısmından ödenen maaş miktarı 173087 lira 22 kuruş, ikramiye tediye 6647 liradır.

Her iki kısımdan maaş ve ikramiye olarak ceman 845413 lira 39 kuruş tediye yapılmıştır.

5 — 937 malî yılında yeniden maaş bağlananlarla beraber hususî idare emekli ve öksüzlerinin adedi 2241 e ve Ankara - İstanbul belediyeleri emekli ve öksüzlerinin adedi 850 ye balığ olmuştur.

Hususî idare kısmından ödenen maaş miktarı 570521 lira 80 kuruş ve ikramiye tediyeatı 80324 lira 90 kuruştur.

Belediye kısmından ödenen maaş miktarı 170451 lira 99 ve ikramiye tediyeatı 4817 liradır.

Her iki kısımdan ödenen maaş ve ikramiye miktarı 826115 lira 69 kuruştur.

Sandık, gelecek yıllarda da tesis ettiği intizamlı faaliyet ve mesaisini takip ederek emekli ve öksüzlerin maaşlarını günü gününe tediye etmek ve muamelelerini vaktinde bitirmek için azami gayretle çalışmak kararındadır.

Dahiliye Vekâleti Belediyeler İmar Heyetinin

Nüfusu on- binden yukarı şehirlerin su tesisatları, harita ve imar plânları programı ve programların inkişaf Durumu.

14 - 4 - 1930 tarihli ve 1580 No. lu Belediyeler kanununa ek olarak çıkarılan 7 - 6 - 935 tarihli ve 2763 No. lu kanunla nüfusu on binden yukarı olan kasaba ve şehirlerin imar plânları ve içme suları ile spor alanları ve lâğım işlerini 2490 No. lu arttırma, eksiltme ve ihale kanunları ahkâmı dairesinde yaptırmağa Dahiliye vekiline mezuniyet verilmiş ve aynı zamanda bu işleri görmek üzere Dahiliye Vekili riyaseti altında Nafia, İktisat, Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâletlerinden birer aza ile Dahiliye Müsteşarı, Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü, ve Belediyeler Bankası müdürünün de iştirakiyle “Belediyeler İmar Heyeti,, namı ile bir heyet teşkiline mezuniyet verilmiştir. Bilâhare çıkarılan 12-6-1936 tarihli 3042 No. lu kanunla yukarıda teşkili bildirilen heyetin emrinde çalışacak mühendis ve teknik elemanların ücretlerinin sureti tesviyesi tesbit edilmiştir.

Bu kanundan sonra işe başlayan imar heyeti evvel emirde emrinde çalışacak fen heyeti kadrosu üzerinde ilk hazırlığı yapmış ve bu arada şehirlerin su işlerini ele alarak ilk defa Adana, Tar-

sus ve Mersin su işlerini ihaleye çıkarmış ve bundan sonra da fen heyetinin ilk nüvesini kurarak nüfusu on binden yukarı şehirlerin su, harita ve imar plânlarını programlamış olup bu programların hututu esasiyesi ise aşağıda gösterilmiştir.

Su programı hututu esasiyesi :

Türkiyede nüfusu on binden yukarı seksen şehir mevcut olup programın hututu esasiyesi bu şehirleri dört esas gruba ayırmak suretile tesbit edilmiştir.

Bu gruplar da şunlardır:

- A. — Tesisatı mevcut olan şehirler,
 - B. — Tesisatı mevcut olmayıp su projeleri hazır olan şehirler
 - C. — Ne tesisatı ve ne de projeleri olmayan şehirler,
 - D. — Kısmen tesisatı mevcut fakat tesisatın ikmali için proje yapılması lâzım olan şehirler.
- A. — Bu gruba dahil olan şehirler 22 olup isimleri sırası ile aşağıya yazılmıştır: Bu şehirlerde oturan insan adedi 1935 sayımına nazaran 1.501.499 dur.

- 1 — Ankara
- 2 — İstanbul
- 3 — İzmir
- 4 — Bursa
- 5 — Konya
- 6 — Afyon
- 7 — Manisa
- 8 — Çorum

- 9 — Samsun
- 10 — Edirne
- 11 — Diyarbakır
- 12 — Tire
- 13 — İzmit
- 14 — Ödemiş
- 15 — Akşehir
- 16 — Nazilli
- 17 — Lüleburgaz
- 18 — Denizli
- 19 — Giresun
- 20 — Çanakkale
- 21 — İnegöl
- 22 — Söke

Su tesisatına malik bulunan bu şehirlerin su işleriyle şimdilik meşgul olunmayacak ve bu tesisatlardan ıslahat yapılması lüzumlu olanlar bulunursa bunlar ayrıca nazarı dikkate alınacaktır.

B. C. D. — Bu üç gruba dahil olan şehirler Dahiliye Vekâleti belediyeler imar heyetinin çalışma programını teşkil etmektedir. Bu şehirlerin adedi 58 olup mecmuu nüfus miktarı 1.185.092 ve işlerin tutarı ise 8.187.967 liraya balığ olmaktadır. İmar heyeti aşağıdaki tabloda hülâsa edilen mesai programına göre bu şehirlerin su tesisatları 1941 senesinde ikmal edilmiş olacaktır. Bu programa ilişik 1 No. lu cetvelle 2 No. lu grafikte hülâsaten gösterilmiştir. Cetvel ve grafikten her sene, tesisatları biten, başlıyan şehirlere ait adet, nüfus ve tesisat bedelleri kolaylıkla görülmektedir.

Su programının 1938 malî senesi başlangıcındaki inkişaf durumu :

Programın 1938 malî senesi başlangıcındaki inkişaf durumu aşağıdaki gruplara ayrılmak suretiyle gösterilmiş olup bu gruplara nazaran vaziyet:

1. — Belediyeler imar heyetince tesisatı ikmal edilmiş olanlar,
2. — Tesisatı yapılmakta olanlar,
3. — Su projeleri olup bu projelere göre tesisatlarını yapmak imkânı olan şehirler,
4. — Projeleri ve tesisatları olmayan şehirler,
5. — Tesisatları natamam olup ikmal için yeniden bir kısım proje tanzimi icap eden şehirler, den ibarettir.

Programın gerek 1938 durumu ve gerekse A grubundaki tesisatları tam şehirler 3 No. lu ilişik plânda gösterilmiş olup bu plânda şehirleri ifade eden daireler her şehrin nüfusuyla mütenasip olarak alınmıştır.

1. — Bu grup Eskişehir ve Mersinden ibarettir.

Eskişehir tesisatı :

Eskişehirde yapılan tesisat şehre evvelce isale edilmiş olan Kaplanlı suyunun şehir dahilindeki tevziat şebekesinden ibaret olup şebeke tulü 13 kilometredir. 4 No. lu resim tesisatın yapılması safhasını göstermektedir.

Mersin tesisatı :

Mersine 4 kilometre mesafeden Mersin çayından su alınmakta ve takriben 3

kilometre tulünde 300 mm. kutrunda font borularla şehir civarındaki filtre tesisatına getirilmektedir. Filtre tesisatı saatte 140 metre mikâp su verecek kabiliyettedir. Filtrelenen su 1500 metre mikâblık bir depoda toplanmakta ve 36 kilometre tulünde bir şebeke vasıtasile şehre tevzi olunmaktadır. 5 No. lu resimde filtre binası haricen görülmekte ve 6 No. lu resimde filtre dahilindeki vana ve boru galerisi görülmektedir. Eskişehir ve Mersin tesisatlarına sarfedilmiş olan para birincisi için 68.000 ve ikinci için 250.000 lira olmak üzere ceman 318.000 liradan ibaret olup bu tesisatlardan istifade edecek nüfus miktarı ise 1935 sayımına göre Eskişehir için 47080 ve Mersin için de 26.940 olmak üzere 74.020 den ibarettir.

2. — Bu gruba dahil olan su tesisatları halen yapılmakta bulunan şehirler nüfusu on binden aşağı olan ve ayrı bir kararla programa girmiş bulunan Buca, Bornova ve Zira şehirleriyle beraber 24 adet olup isimleri aşağıda yazılıdır. Bu şehirlerde oturan nüfus miktarı 1935 sayımına göre 10.000 den yukarı olanlar için 440.680 ve 10.000 den aşağı olan üç şehir için 21.552 olmak üzere ceman 462.232 den ibarettir.

1 — Adana	367876.90 T.L.
2 — Aydın	106374.02 „
3 — Bandırma	71806.02 „
4 — Edremit	56329.52 „
5 — Elâzığ	98685.05 „

6 —	G. Antep	241583.73	„
7 —	Isparta	58507.87	„
8 —	Kars	121832.30	„
9 —	Kütahya	88443.91	„
10 —	Malatya	124330.04	„
11 —	Maraş	156119.49	„
12 —	Menemen	98329.13	„
13 —	Tarsus	178561.26	„
14 —	Uşak	112875.35	„
15 —	Buca	29177.06	„
16 —	Bornova	53003.25	„
17 —	Zara	34965.00	„
18 —	Muğla	98582.47	„
19 —	Bergama	74560.00	„
20 —	Tekirdağ	141405.00	„
21 —	Zonguldak	104220.00	„
22 —	Urfa	155575.00	„
23 —	Merzifon	82330.00	„
24 —	Tokat	147000.00	„
		2.804.472.41	

Bu gruba dahil işlerin ihale bedeli on binden yukarı olan şehirler için 2 milyon 685327.10 ve on binden aşağı üç şehir için de 119145,31 lira olmak üzere tutarı 2804472.41 liradır. Bu gruptaki şehirlerden Kars tesisatını kendi yaptırmakta olduğuna nazaran imar heyeti tarafından yaptırılan diğer şehirlere ait tesisat bedeli yekûnu 2682640.11 liradan ibarettir.

3. — Bu gruba dahil olan ve projeleri mevcut bulunan şehirler 8 adet olup bunlardaki nüfus miktarı 1035 sayımına göre 180275 den ibarettir.

- 1 — Erzurum
- 2 — Amasya
- 3 — Çorlu
- 4 — Adapazarı
5. — Siirt
- 6 — Akhisar
- 7 — M. Kemalpaşa
- 8 — Kayseri

Bu şehirlere ait işlerin tutarı ise 1344000 liradır.

4. — Bu gruba dahil bulunan şehirlerin adedi 24 olup isimleri aşağıdadır. Bu şehirlerdeki nüfus miktarları 1935 sayımına göre 356798 dir.

- 1 — Trabzon (Nafia Vekâleti tesisatını yaptırmaktadır),
- 2 — Kastamonu
- 3 — Nevşehir
- 4 — Niğde
- 5 — Tosya
- 6 — Bayburt
- 7 — Erzincan
- 8 — Burdur
- 9 — Kırklareli
- 10 — Yozgat
- 11 — Bitlis
- 12 — Gelibolu
- 13 — Bafra
- 14 — Rize
- 15 — İskilip
- 16 — Ayvalık
- 17 — Antalya
- 18 — Kilis
- 19 — Zile
- 20 — Adıyaman
- 21 — Kırşehir
- 22 — Mardin
- 23 — Siverek
- 24 — Develi

Bu şehirlere ait işlerin tutarı (Trabzon dahil) 3355000 lira (Trabzon hariç) 2855000 liradır.

5. — Bu gruba ait şehirler üçtür:

İsimleri aşağıdadır. Bu şehirlerdeki nüfus miktarı 1935 sayımına göre 83300 dir.

1 — Balıkesir

2 — Sivas

3 — Turgutlu

Bu şehirlere ait işlerin tutarı 350000 liradır.

Hali hazır haritaları programı hututu esasiyesi:

7.6.935 tarih ve 2763 numaralı kanuna tevfikân teşekkül eden Belediyeler imar heyeti tarihi teşekkülünde şehir ve kasabaların hali hazır haritaları ile imar projeleri durumunu aşağıda yazılı şekilde bularak işini beş senelik bir programa bağlayarak büyük bir ceht ile programın tatbikine girişti.

1935 senesindeki durum ve program:

1 — Hali hazır haritaları,

2763 No. lu kanunun şümulüne dahil olan nüfusu on binden yukarı seksen şehir mevcuttur. Bunların harita vaziyetlerine göre şehirler tasnif edilerek aşağıdaki netice elde edilir. (1 No. lu grafikte gösterilmiştir.)

1 — Yapı yollar kanununa tevfikân 1:2000, 1:000 ve 1:500 mikyaslı harita-

ları mevcut şehirlerin adedi 21 dir.

2 — 11 şehrin haritaları yapılmaktadır.

3 — 17 şehrin haritaları yapı yollar kanununun âmir bulunduğu 3 muhtelif mikyas itibarile tamam olmadıklarından ikmal ve itmamı icap eder.

4 — 31 şehrin ise haritalarının yeniden yapılması lâzım gelmektedir.

5 — Bu suretle hali hazır haritaları programına 3 ve 4 üncü maddelerdeki 48 şehir girmektedir ve 1941 senesinde bitmiş olacaktır.

6 — Şehirlerin muhtelif cihetlerde derecei ehemmiyeti sırasına göre iş programlanmıştır.

7 — 5 inci maddedeki 48 şehrin harita işleri için tahmini tutarı 252,600 liradır.

İmar planları :

2 No. lu grafikte gösterilen seksen şehrin imar plânları için de harita işlerinde olduğu gibi beş senelik bir program yapılmıştır. Hali hazır durumu ve programı aşağıdadır.

1 — 12 şehrin imar plânı vardır. (2 No. lu grafik)

2 — 11 şehrin imar plânı elyevm yapılmaktadır.

3 — Mütebaki 57 şehrin imar plânlarının yaptırılması icap eder.

4 — Şehirlerin muhtelif cihetlerden ehemmiyeleri göz önüne alınarak programda sıralanmışlardır.

5 — Bu 57 şehrin imar projelerinin tanzimi ise 1942 senesinde bitmiş olacaktır.

Hali hazır haritaları ile imar planlarının 1938 deki inkişaf durumu:

A — Hali hazır haritaları:

1 — 31 şehirden 4 şehir ihale edilmiş ve yapılmakta bulunmuştur. Bu şehirler şunlardır.

1 — Balıkesir 5973 T.L.

2 — Adıyaman 3864 „

3 — Çorum 7182.5 „

4 — İskilip 3488 „

Bu dört şehrin ihale bedeli tutarı yirmi birden beş yüz yedi buçuk liradır.

II — Münakaşaya çıkmak üzere 6 şehir hazırlanmıştır. Bu şehirler de şunlardır:

1 — Siverek 7500 T.L.

2 — M. K. Paşa 5720 „

3 — Eskişehir 5700 „ (ikmal şeklinde)

4 — Birecik 5000 „

5 — Ereğli 3000 „

6 — Ermenak 2500 „

olup bunların da tutarı otuz bin dört yüz yetmiş liradır.

III — Bu suretle hali hazır haritaları yapılacak olan daha 21 şehir mevcut olduğu gibi yapı yollar kanununun tatbikinden evvel hali hazır haritaları yapılmış olan 17 şehirden noksanlarından dolayı yeniden haritaları yapılması iktiza edecek iki şehir daha programa girmiştir.

B. - İmar plânları:

1 — İki şehrin imar plânı yapılmaktadır. Bunlar da şunlardır: z

1 — Edirne 10000 T.Li

2 — Adapazarı 7500 „

ki her ikisinin tutarı on yedi bin beş yüz liradır.

2 — Dört şehrin ihale işi hazırlanmış olup onlar da:

1 — Bursa 16000 T.L.

2 — Urfa 8000 „

3 — Kütahya 5500 „

4 — Balıkesir 6900 „

şehirleridir ve tutarı otuz altı bin dört yüz liradır.

3 — İmar plânları yapılacak elli yedi şehirden 49 şehrin imar plânları işi ileriki senelerin programını tekil etmektedir. Bundan başka belediyeler imar heyeti kararı ile B. İ. H. Fen Şefliğince yapılması kabul edilen Çubuk kasabası

imar plânı aşağıda izah edilen esaslar dairesinde Fen Şefliğince hazırlanmıştır.

Çubuk kasabası imar plânı ve tanziminde tatbik edilen sistem:

Çubuk kasabası imar plânı ve mütekâmil şehircilik prensip ve usullerine tevfikân ihzar edilmiştir.

Evvelâ mahallinde yapılan esaslı tatbiklerden sonra 1,2000 mikyasında bir maket hazırlanarak bu maketin üzerinde kasabanın yol şebekesi ve muhtelif mıntakalar tesbit edilmiştir. Bittabi arazinin tabîî şekline tamamı ile uygun olan bu yol şebekesi üzerinde bir imar plânında esas olan resmi ve hususî binalar şehircilik ve mimarî bakımlardan iyice etüt edilerek yerlerine yerleştirilebilmişlerdir. Ve maket etütleri sayesinde katî bir ahenkle çalışmaları mümkün olabilmıştır.

Kitlelerin tanziminde çok mühim rol oynayan ağaçlar da binaların tesirlerini takviye için icap ettiği şekilde yerleştirilmişlerdir. Tamamı ile müessem olarak hazırlanan maket plâna geçirilmiş ve plânın bitmesinden sonra maket son olarak tashih edilerek bitirilmiştir.

Maketin ehemmiyetli kısımlarından alınan fotoğraflardan müstakbel vaziyeti en ince teferruatına kadar gösteren manzaralar hazırlanmış ve bunlara tafsîlât plânında gösterilmesi icap eden her

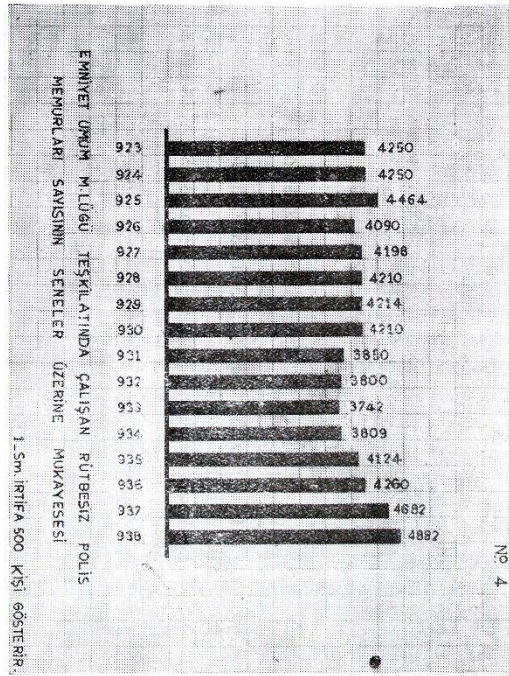
şey mikyas ve nisbet ölçülerinden geçirilmiştir. Bunu müteakip 1,500 mikyasında tafsîlât plânları hazırlanabilmiştir.

3 No. lu resim Çubuk imar plânını, 4 No. lu resim imar plânı maketinin fotoğrafını, 5 ve 6 No. lu resimler de imar plânının prespektivlerini göstermektedir.

1 nolu Cetvel

Se- neler	Şehir adedi				Şehir nüfusu				Tesisat bedeli			
	Su işine başlan- malar	O sene su işi ik- mal edi- lenler	Evvelki Seneler- de biten- lerle be- raber Yekûn	Başlanmış olanlar ve biten- lerle be- raber Umumî Yekûn	Su işine başlan- mış olan- lar	O sene su işi ik- mal edi- lenler	Evvelki Seneler- de biten- lerle be- raber Yekûn	Başlanmış olanlar ve biten- lerle be- raber Umumî Yekûn	Su işine başlan- mış olan- lar	O sene su işi ik- mal edi- lenler	Evvelki seneler- de biten- lerle be- raber Yekûn	Başlan- mış olan- larla ve biten- lerle be- raber Umumî Yekûn
1936	4			4	178985			178985	1037400			1037400
1937	8	1	1	12	180405	47080	47080	359390	747367	58000	68000	1784767
1938	11	6	7	23	196003	214973	262053	555393	1351200	1247675	1315675	3135067
1939	15	10	17	38	278782	171562	433615	834175	2431000	985992	2299657	5566967
1940	20	21	38	58	350917	400560	834175	1185092	2621000	3267300	5566967	6187967
1941		20	58	58		350917	1185092	1185092		2621000	8187957	8187967

Matbuat İşleri

Matbuat

İmparatorlukta matbuat idaresi bir fikir zaptiyesidir. Tanzimat hareketleri Osmanlı memleketinde liberal bir matbuat cereyanı husule getirmişti. Esasen Tanzimatın verimlerinden biri olan matbuat, Türkiyede bu suretle teessüs etmişti.

İmparatorluk devrinin matbuat idareleri muhtelif devrelerde mütalea edilebilir :

1 — Mevzuatı kanuniye arasında, “Matbuat müdürlüğü,, nün adı ilk defa, 1281-1864 tarihli matbuat nizamnamesinin birinci maddesinde geçtiğine göre bu tarihlerde bu idarenin müesses bulunduğunu görmekte ve belki de bu nizamname çıkınca aynı sene teşekkül etmiş olduğunu tahmin etmekteyiz. Nizamnamenin bu maddesine göre idarenin vazifesi yalnız, imtiyaz senetlerini doldurmak ve sahibine vermekten ibarettir.

Devlet salnamelerinde matbuat müdürlüğü hakkındaki malûmatı tetkik ettiğimizde 1286 - 1869 dan 1293-1876 tarihine kadar olan nüshalarda matbuat müdürlerinin isimleri yazılmakta ve fakat dairenin nereye merbut olduğunun tasrih edilmediğini görmekteyiz.

Bu devrede: İkinci Hamidin cülûsuna kadar olan bu devrede matbuat idaresinin matbuat işlerinde mühim bir rolü yoktur. Matbuat nizamnamesini tatbik ile muvazzaf resmi daire, Maarif nezareti ve bu nezaretin de “Meclisi kebiri Maarif,, adlı kısmıdır. Aziz devrinde ve Mahmut Nedim paşanın sadaretinde Türkiyede ilk defa yapılan ve sonra vazgeçilen sansür tatbiki teşebbüsünde de bu işle “Meclisi Kebiri Maarif,, muvazzaftır.

2 — Devlet salnamelerine nazaran, matbuat müdürlüğü 1294-1877 de Hariciye nezaretine ve müteakip seneden itibaren de artık, hep Dahiliye nezaretine merbuttur. Şöyle ki 1302-1884 senesinden itibaren aynı zamanda Hariciye nezaretinde de “Matbuatı ecnebiye müdürlüğü,, adlı bir teşekkül gözükmekte ve bu teşekkül 1313-1895, 1914-1896, 1315- 1897, 1316-1898 senelerinde Dahiliye nezaretine bağlı kalarak bu seneler zarfında Dahiliye nezaretinde bir “Matbuatı Dahiliye,, bir de “Matbuatı Hariciye,, müdürlüğü adı altında iki matbuat müdürlüğü bulunmaktadır ki matbuatı hariciye Müdürlüğü,, 1316-1898 den sonra yine Hariciye nezaretine bağlı kalmıştır.

1293-1876 dan 1326-1908 tarihine kadar olan devrede matbuat müdürlüğünün matbuat işlerinde rolü mühimdir. Çünkü sureta Dahiliye nezaretine merbut gözüken bu idare, bilâ vasıta mabe-

ynle münasebettar olduğundan bütün emirleri oradan almış ve pek zalimane bir şekilde de tatbika koymuştur.

Bu devrede matbuat için konan mevzuata gelince, Hamidin 1293-1876 da ilk Meclisi Mebusana verdiği matbuat kanunu projesi başta gelmektedir. Bu proje, matbuata nisbi bir hürriyet vermek gibi saf bir emel arkasında, onu susturmak yolundaki hakikî arzuyu istihdaf etmekte idi. Bundan evvelki nizamda bulunmayan bazı kuyudatın bun da mevcut olduğu görüldüğü gibi, Türkiyede mizah gazetesi çıkarmamak yolunda da bir kaydı mevcuttu.

Meclis bunları kabul etmediğinden padişah da bu kanunu meriyete koymadı. Fakat Abdülhamidin matbuat sansürü de 1878 de kanun haricinde olarak işe başladı.

Abdülhamid (1303-1888) tarihli matbaalar nizamnamesi ile bütün matbuaları neşrinden evvel sansöre tâbi tutuyor, ve (1310-1894) tarihinde yine matbaalara ve kâğıtçılara ait bir nizamname ile bu sansürü şiddetlendiriyordu. Fakat bu nizamnamelerde gazete ve mecmuaların sansürüne dair bir kayıt yoktu. Bunların sansürü esasen gayri kanunî olarak devam ediyordu.

Bu kanunlara göre bilcümle müellefat tabından evvel Maarif nezaretinin tetkikinden geçiyor ve matbuatı dahiliye müdürlüğü de bunları yine tabından evvel muayene ve teftiş ediyordu. (1317-

1901) tarihli bir irade; bilcümle müellefatın idarei aidesince ruhsat verilmezden mukaddem matbuatı dahiliye müdürlüğünün nazarı dikkatinden geçmesi lüzumunu resmen de emretmektedir.

Sansür heyeti Abdülhamidin sadık adamlarından mürekkepti. Ve bu heyet matbuat idaresinin emrinde idi.

Maarifteki tetkik heyeti, üç kısımdı. Bunların adı (Meclisi Kebiri Maarif) ve (Encümeni teftiş ve muayene), (Tetkiki müellefat) idi.

Kütüphane ve matbaaların müfettişleri Maarif nezaretince tayin edildiği gibi, yukarda zikredilen matbaaların nizamnamelerine göre matbaaları ayrıca matbuat memurları da teftiş edebilirlerdi.

(1314-1898) tarihli bir irade bütün matbaaların daimî surette Zaptiye nezaretî celilesinin nezaretî altında bulundurulmasını emretmektedir.

(1316-1900) tarihli bir irade de matbaalarla kitapçılar hakkındaki teftişatın Maarif ve Dahiliye nezaretlerince müştereken ifası hususu teyit edilmektedir ki, Dahiliye bu işi matbuat idaresi vasıtasile yapardı. Ecnebi kitapları sansürünün gümrüklerde Maarif nezaretî ile posta idaresi memurlarından mürekkep bir heyetle yapılmasına mukabil, tiyatro sansürü de matbuatla müştereken Zaptiye nazırlığı tarafından icra edilirdi.

Şu nizamlar devrinde matbuat ida-

resinin işini bariz bir tarzda anlatmaktadır. Görülüyor ki Abdülhamid devri, matbuat hakkında kendinden evvelki nisbi serbestinin aksine, matbuat tarihinin terör devridir.

Gittikçe şiddetini arttıran bu devirde padişahın matbuat ve fikir hürriyetini boğmasında en başlıca âmil ve âlet matbuat idaresidir.

3 — Meşrutiyet devrinde matbuat hürriyeti iade olunup (1327-1909) yılında yeni bir matbuat ve matbaalar kanunu yapıldı.

Hicrî 1331-1913 Hariciye ve Dahiliye nezaretlerine merbut bulunan “Matbuatı Hariciye,, ve “Matbuatı Dahiliye,, müdüriyetleri bir kanunla tevhit edilerek “Matbuat Umum Müdürlüğü,, teşkil edildi.

(1336-1918) den (1338-1920) senesine kadar İstanbul matbuat idaresi işgal devletleri sansürünün emri altında idi.

Meşrutiyet devrinde matbuat idaresi alelâde bir kalemdir.

Mütarekede matbuat idaresi işgal devletleri emrinde çalışmıştır.

1338-1920 senesinde Ankarada “Matbuat ve istihbarat müdüriyeti umumiyesi,, teşkil olundu.

Yeni hükümetin yeni matbuat idaresinin vazifesi teşkilât kanununun birinci maddesinde musarrahatı ve bu tasrih, eski matbuat idarelerde yenisinin arasındaki farkı tebarüz ettiriyordu. Bu madde de şöyle deniyordu:

“Alelûmum dâhilî ve haricî neşriyat ve irşadat ve istihbarat işlerde meşgul olmak ve bilcümle matbuat işlerine merci teşkil etmek.,,

Bu idare İcra Vekilleri riyasetine bağlı iken ertesi sene hariciyeye raptedildi.

Ne İstibdat, ne de Meşrutiyet devrindeki matbuat idarelerinin teşkilâtına, vazife ve salâhiyetlerine dair ele geçmiş bir kanun veya nizamname yoktur. Fakat, millî hükümetin matbuat idaresinin vazifesi belli idi, ve millî mücadelede çok büyük faydası görülmüştür.

1931 de yine Hariciye nezaretine merbut iken lâğvedilen Matbuat Umum Müdürlüğü 932 senesinde Dahiliye Vekâletine bağlı bir müessese halinde ihyaen teşkil olundu ve 934 senesinde de 2444 numaralı kanunla teşkilât ve yeni vezaifi tesbit edildi.

Bu kanuna göre Dahiliye Vekilliğine bağlı Matbuat Umum Müdürlüğünün vazifeleri şunlardır:

Gerek memleket dahilinde ve gerek haricindeki siyasî, İktisadî, İctimaî ve harsî hareketler bakımından yerli ve yabancı neşriyatı takip etmek, millî matbuatın inkılâp prensiplerine, devlet siyasetine ve millet ihtiyacına uygun olmasını temin eylemek,

Memleket içinde milliyet ve demokrasi esaslarına mugayir fikir cereyanlarının yayılmasına mani olmak için tedbirler almak ve bu gibi cereyanlar ile neşriyat vasıtasile mücadele etmek,

Matbuatın en mühim bir telkin ve terbiye vasıtası olmak vasfını tahakkuk ettirmek için tedbirler almak,

Millî gazeteciliğimizin seviyesini yükseltecek tedbirlerin alınmasında rehberlik etmek (gazetecilik kursu ihdası, vücade getirilmesi, matbuat kongrelerinin matbuat mensupları birliği ve kulübü vücade getirilmesi, matbuat kongrelerinin yapılması vesaire gibi),

Memleket haricinde Türkiyeyi tanıttırmayı ve menfi propagandalarla mücadeleyi temin eylemek,

Kendi sahasında neşriyat yapmak,

Matbuat kanununun tatbikine nezaret etmek,

Beynelmilel matbuat teşekkülleri

ile meslekî temas ve münasebetlerde bulunmak,

Radyo, film ve tiyatro gibi efkârı umumiye ile alâkadar olan vasıtaları mürakabe etmek,

Matbuat Umum Müdürlüğü bu vazifelerini alâkadar Vekâletler ve makamlarla temas ve muhabere ederek ifa eder.

Radyo, film ve tiyatro gibi vasıtaların murakabesinde Maarif Vekâletinin direktifleri nazarı itibare alınır.

Matbuat Umum Müdürlüğü istihbarat, neşriyat ve propaganda servislerini ihtiva eder, bu servisler lüzumu kadar bürolara ayrılır.

Bu servisler şu vazifeleri görür:

Devletin dâhilî ve haricî politikadaki umumî prensipleri, millî ahlâk, haberlerin doğruluğu, yabancı tahrikât ve propagandalar, devlet icratının efkârı umumiyyeye lâyük oldukları ebat ve ehemmiyette arzı, millî kültür, matbuata verilen direktiflerin tatbiki ve matbuat kanunu bakımından iç neşriyatı,

Memleketlerin cihan siyasetindeki temayülleri, dâhilî siyasetlerindeki tezahürleri, Türkiye ile olan münasebetleri ve kültür hareketleri bakımından haricî neşriyatı takip eylemek,

Umumî müdürlüğün gündelik bültenleri, Ayın Tarihi, Yıllık, hariç için neşriyat ve broşürler gibi teşebbüslerine ve neşriyatına lâzım olan bilcümle vesikaları hazırlamak ve toplamak,

Umum müdürlüğün vereceği direktifleri gerek bültenler vasıtasıyla, gerek telefon ve telgrafla icap edenlere bildirmek,

Gündelik bültenler, makaleler, Ayın Tarihi, yıllık ve broşürler yapmak,

Ecnebi memleketlerde yapılacak propagandanın vasıtalarını hazırlamak,

Memleketin dahilinde radyo neşriyat programlarını tanzim etmek,

Memleket haricinde radyo vasıtasile propaganda yapmak imkânlarından istifade eylemek,

Memleket dahilinde yapılan filmlerin senaryolarını ve hariçten gelen filmleri kontrol etmek,

Senaryolar hazırlamak

Memleket sahnelerinin repertuvarlarını kontrol etmek,

Her memlekete ve hadiseye ait vesikaları, fotoğrafları, gazete ve mecmua koleksiyonlarını, kupürlerini, kitapları ve muhaberatı tasnif ve hıfzettir.

Bu vazifeleri üzerine alan Matbuat Umum Müdürlüğünce teşekkülü tarihinden beri, yani beş sene içinde bir milyon-

dan fazla kitap, mecmua, gazete, broşür bülten neşredilmiştir.

Adı	Nüsha
La Turquie Kemaliste	119.690
Foto	74.000
Ayın Tarihi	49.042
Gündelik hava	743.150
Muhtelif broşürlerimiz	60.000
Satın alıp tevzi ettirdiklerimiz	7.926
Memleket albümü	10.000
Takvim	10.000
Türkiye fevkalâde yabancı mecmuaları nüshaları	510.000
	1.583.802

Nüfus işleri

NÜFUS TAHRİRİ İŞLERİ

Memleketimizin pek çok muhtaç olduğu nüfusun tahriri, hali medenî sicilâtının ve nüfus defterlerinin tesisi, nüfus siyasetinin başlıca istinat ettiği mühim esaslardan biri ve belki de birincisidir.

Mütemeddin memleketlerin hemen kâffesi istatistik ilminin esas ve mesnedi ve İdarî, askerî, malî ve İçtimaî faydaları inkâr olunamayan bu tahriri nüfus işini çok zaman evvel yapmışlar ve zaman zaman muhtelif şekillerde tekrarlamakta fayda bulmuşlardır.

Elde ettiğimiz malûmata göre İskandinav memleketleri 1750; Amerika 1790; Fransa ve İngiltere 1801, Prusya 1810, Saksonya 1815, Bavvera, Avusturya 1818, İrlanda 1821, Felemenk 1829 tarihlerinde tahrir yapmışlar ve 1870 tarihine kadar Rusya ile bizden başka bütün Avrupa devletleri hiç olmazsa bir

defa tahrir icra etmişlerdir. Şu hale göre medenî dünyanın nüfus tahririyle işigali iki asırlık bir ömre malik bulunmaktadır.

Bizde tahriri nüfus, hiç bir zaman Avrupadakilere müşabih olarak yapılamamıştır. 1262 de kur'a usulü ihdas edilince tahrir icrasına karar verilmiş ise de muvaffakiyet hasıl olamamış, 1272 de temettü vergisinin vazı üzerine emlâk ile beraber nüfus tahriri nizamnameye konulmuş ise de netice vermemiş, 1288 de "Memaliki Osmaniye'nin icrayı tahriri nüfusu huşuna irade sadır,, olmuş ise de dâhilî meşgale ve sonra harp dolayısıyla yine tahrir teşebbüs edilememiştir. Harpten sonra yapılan Islahat ve askerî teşkilât meyânında muntazam bir sicilli nüfusa ihtiyaç olduğu anlaşılmış ve meselenin tetkik ve bir karara bağlanması Şûrayı Devlete havale olunmuştur. Devlet Şûrasının 23 haziran 1297 tarihli bu mazbatasında, devletçe bu işe daha tanzimatın bidayetinde ehemmiyet verildiği ve eyaletlerde teşkilât yapılmış ise de sonraları mübalâtsizlik yüzünden nüfus işi "tahriri emlâk,, ve "idarei askeriye,, ye raptolunduğu halde dahi vukuatın muntazamen yürütülememesi ve alınan malûmatın hakikate mugayereti ve şüpheli görülmesi neticesinde meselâ o zamanki Türkiyenin nüfus miktarını sahih olarak öğrenmek ve arzu olunan askerî ve diğér hususata dair malûmatı elde etmek imkânı bulunamadığı uzun uzadıya ve miraretle izah edilmiştir.

Son zamanlarda Bolu, Kastamonu, Çankırı gibi Orta Anadolu ve Elâzığ merkez ve mülhakatıyla son günlerde İstanbulda Ayasofya müzesinin üstünde toplu bir halde elde ettiğimiz ve peyderpey tasnif ve arşivlerimize koyduğumuz 1252 ve müteakip tarihli nüfus sicillâtı bizde nüfus yazımının 106 senelik bir ha-

Tetkik olunan bu defterlerdeki bazı kayıtlara göre - Şûrayı Devlet mazbatasında söylendiği gibi - Tanzimat'ı müteakip bu işe Devletçe ehemmiyet verilmediği anlaşılmakta ve kâğıt ve kaplarının metanet ve zarafetiyle beraber yalnız nüfusu zukûrun kaydı ve vukuatın oldukça muntazam bir halde yürütülmesi gibi hususiyetleri noktasından cidden tetkik ve teemmüle değer bir hal ve vaziyetleri olduğu görülmektedir.

Muhtelif zamanlarda, muhtelif mahallerde yapıldığı filî ve maddî delilleriyle sabit olan bu yazımların - sureti icraları hakkında tam ve kâmil malûmata malik olmamakla beraber - oldukça ilmî ve fennî bir esasa istinat ettiklerini görmekteyiz; bunların mevziî ve münferit olmayıp umumî bir halde yapıldıkları da vesaikten anlaşılmaktadır.

Bu itibarla bizde son defa olarak tam manasiyle umumî tahriri nüfus, 1300 tarihinde başlamış ve en son 1320 senesinde bugünkü görülen şekli mütekâmilinde tahrir yapılmıştır. Bu tahrir memleketin muhtelif yerlerinde altı ay-

dan iki seneye ve İstanbulda 324 senesine kadar devam etmiştir.

Bugün 34 senelik bir hayata malik olan bu yazımın en bariz noksanı, işin yalnız nüfus sicillâtına inhisar ettirilerek ahvali medeniye vukuatını onun zımnında yürütmesi ve bu sebeple etasivil dediğimiz hali medenî işinin tam Avrupai bir tarzda yürütmemesidir. Fillhakika Avrupada sicillâtın tesis sırasında eskiden beri ahvali medeniye zabıt ve tesbit etmekte bulunan kiliselerin çok büyük hizmeti olmuş ve ondan sonra nüfus ve ahvali medeniye büroları bu işi muntazam bir surette yürütmüşlerdir. Bizde ise, dinî müessesatımız bize maalesef bu bapta hiç bir hizmette bulunamamışlar, evlenme izinnameleri vermekten başka bir şey yapmamışlardır.

Büyük Millet Meclisine sunduğumuz yeni nüfus kanunu ile Cumhuriyet Hükümetimizin bu sahada da muvaffakiyetli semereler elde edeceğine hiç şüphe yoktur.

Şu noktayı da ilâve etmek lâzımdır: Yazım, sayım demek değildir. Yazım neticesinde teessüs edecek hal filî ile beraber nüfus sicillâtı tesisini istihdaf etmektedir.

Halbuki sayımdan gaye, memleket hudutları dahilinde mevcut nüfus miktarını tadat günündeki vaziyetlerini ve miktarını tesbit etmek ve buna göre istatistikler vücade getirmektir.

Cumhuriyet Hükümetimizin, nüfus sahasında, halk lehine Büyük Millet Meclisinin tasdikine arz ve kabul ettiği kanunlardan bahsetmezden evvel nüfus miktarı hakkında ufak bir hülâsa vermek muvafık olur.

1927 senesinde yapılan sayımda nüfus miktarı 13.660.275 ve kesafet % 18; 1935 sayımında ise nüfus miktarı 16 milyon .200.694 ve kesafet 21,2 dir.

1929 senesinden beri muntazaman takip etmekte olduğumuz sicil kuyudatımıza göre nüfus miktarı:

1929 senesinde nüfus miktarı 14 milyon 530.673 ve kesafet miktarı 19 dan başlayarak seneden seneye muntazaman tezayüt etmiş ve 1937 senesinde bu miktar 17.584.689 u bulmuş kesafet ise (23) e çıkmıştır.

Harpler, muhaceretler, nakiller ve yangınların ihdas ettikleri vaziyetler hasebiyle bu rakamlar üzerinde bazı gûna mütaleaları mucip olsa da buna mukabil- 934 senesinde olduğu gibi - gizli nüfus tevellüdat kayıtlarından husule gelecek farklarla bu miktarı belegan mabelâğ telâfiye imkân olacağına hiç şüphe yoktur.

B
KANUNU MEDENÎ İLE TADİL
EDİLEN NÜFUS AHKÂMI

A: Nüfus kanununun 19 uncu maddesi mucibince doğumların altı ay içinde nüfus idaresine bildirilmesi mecburî idi. Bu müddet kanunu medenin 39 uncu maddesiyle bir aya indirilmiştir.

B: Evlenmeler; nüfus kanununun 26 ncı maddesine göre izinnameler üzerine yapıp akdi icra eden ruhanî memura imzalatılacak bir ilmühaberle nüfus kütüklerine kaydettirilmekte idi. Kanunu medenî hükümlerine göre evlenme memurluğu vazifesi kasaba ve şehirlerde belediyelere, köylerde muhtarlıklara verilmiş ve bu makamlar tarafından âkit icra ve tescil edilip yine bunlar tarafından verilen ilmühaberlere müsteniden nüfus kütüklerine kaydettirilmektedir.

C: Boşanmalar nüfus kanununa göre koca ile iki şahit tarafından tanzim ve muhtar ile imama tasdik ettirilecek bir ilmühabere müsteniden nüfus kütüklerine kaydedilmekte idi. Kanunu medenî

ile boşanmanın vukuu mahkeme kararına bırakılmış olduğu gibi nüfus kütüklerine geçirilmesi de mahkemenin ilâmına bağlı tutulmuştur.

Ç: Nüfus kanununun 31 inci maddesine göre ölümün nüfus memuru bulunan yerlerde iki hafta, bulunmayan yerlerde iki ay zarfında nüfus idarelerine bildirilmesi lâzım idi. Kanunu medeninin 41 inci maddesiyle bu müddet nüfus memuru bulunmayan yerlere de şamil olmak üzere on gün olarak tesbit edilmiştir.

C**2330 sayılı af kanunu ve 2576 sayılı
gizli nüfusların yazımı hakkındaki
kanun ile halk lehine yapılan
Teşebbüsler**

Cumhuriyetin 10 uncu yıl dönümü münasebetiyle neşredilmiş olan 2330 sayılı af kanununun 1 inci ve 16 ncı maddeleri mucibince cezaya tâbi olan nüfus vaka ve hareketlerine ait cezalar affolunmuş olup bu gibi vakaların cezasız olarak tescilleri yapılmış olduğu gibi evlilik akdine müstenit olmadan karı koca halindeki yaşayışların da kanunu medenîden evvel olduğuna göre alelîtlak, kanunu medeniden sonra olduğuna göre de çocuk doğmuş bulunmak ve erkek bekâr olmak kayıt ve şartları altında karı koca sıfatiyle nüfus kütüklerine tescilleri icra kılınmıştır.

Bundan sonra usulüne tevfikân akdedilmiş evlenmelerle doğum, ölüm ve boşanmalardan kanunî müddetleri içinde nüfus kütüklerine yazdırılmayan vakaların cezasız ve pulsuz olarak kütüklere

geçirilmeleri için 15-7-934 tarihli ve 2576 sayılı gizli nüfusların yazımı hakkındaki kanun neşrolunmuş ve kanunun hükümlerinden istifade için tayin edilen müddet 23-12-934 tarihli ve 2649 sayılı kanunla 1 haziran 1935 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu kanunlardan istifade ederek (2.729.980) gizli doğum, (1.597.018) gizli ölüm, (852.676) gizli evlenme vakası nüfus kütüklerimize yazılmıştır.

D
SOY ADI KANUNU VE
HAYIRLI NETİCELERİ

Her Türkün öz adından başka soy adını da taşımağa mecbur olduğu hükmünü koyan 21-6-934 tarihli ve 2525 sayılı soy adı kanununun tatbikatı geçen üç yıl içinde başarılmıştır. Türk halkının esasen öteden beri taşımakta olduğu soy adı işi bu kanunla umumî olarak tesbit ve takrir edilmek suretiyle hüviyet ve muayyen bir aileye mensubiyet esasları daha mazbut bir hale konmuş ve her memlekette Etasivil ve Rejistr kayıtları ile bu kayıtların kılavuzlarını tanzim için esas teşkil etmekte olan soy adı meselesi memleketimizde de halledilmiş bulunmaktadır.

E

**Hüviyet cüzdanları bedelinin beş kuruşa
indirilmesi ve Tuncelinde iki sene
müddetle Hüviyet cüzdanlarının
bedelsiz ve pulsuz olarak
verilmesi**

1341 senesi umumî müvazene kanununun 9 uncu maddesi mucibince hüviyet cüzdanlarının bez kaplı olanları 15 ve maroken kaplı olanları 50 kuruş kıymetle bastırılıp sattırılmakta idi. 1/6/938 tarihinden itibaren bez kaplı hüviyet cüzdanlarının kıymeti 3356 sayılı kanun mucibince beş kuruşa indirilmiştir. Damga kanununun 11 inci maddesinin 54 üncü bendi mucibince de bu cüzdanlara eskisi gibi beş kuruşluk damga pulu yapıştırılması lâzımdır. Ancak muhacir ve mültecilere verilecek cüzdanlara pul yapıştırılmaması 2510 sayılı iskân kanunun 36 inci maddesinin B bendi iktizasındandır.

2576 sayılı gizli nüfusların yazımı hakkındaki kanununun pulsuz ve cezasız tescile müteallik hükümleri 2887 sa-

yılı kanunla Tunceli vilâyeti halkına mahsus olmak üzere iki sene daha uzatılmış olduğu gibi bu hükümler nüfus kütüklerine yazdırılmamış doğum ve ölüm evlenme, boşanma ve kayıt vakalarından başka vaktinde müracaat edilmemiş yer değiştirme vakalarına da teşmil edilmiştir. Ayrıca bu iki senelik müddet 3328 sayılı kanunla 1/1/940 tarihine kadar uzatılmış olduğu gibi bu müddet içinde verilecek hüviyet cüzdanlarının parasız ve pulsuz olarak verilmesi kabul edilmiştir.

F

**Büyük Millet Meclisine takdim olunan
Yeni Nüfus kanunu, evlenme evrakının
kıymetsizlendirilmesi ve puldan ve
her türlü resim ve ianeden muaf
tutulması hakkındaki kanun
ile yazım kanunu
projesi**

Nüfus kanunu :

A) Elimizdeki 1330 tarihli nüfus kanunu Osmanlı devrinde hazırlanmış ve tatbik edilmiş mevzuattan olup bunun hükümlerinin birçoğu ve hatta prensip ve esasları kanunu medeniye aykırı bulunmakta ve medenî kanundaki bazı hükümler tatbiksiz kalmaktadır. Esasen medenî kanunumuz bu vaziyeti göz önüne alarak 35 inci maddesile şahsî hallerin tesbit ve tescili için bir nizamname vazedileceği hükmünü koymuştur.

Şu cihet de bilhassa göz önüne alınmalıdır ki medenî kanunumuzun bahsettiği nizamname yalnız etasivil işlerine mütealliktir. Halbuki elde bulunan nüfus kanunu rejistr dölâpopülasyon işlerine ait hükümleri de memzucen ihtiva ettiğinden ve kanunun bu

kısımları da medenî memleketlerdeki emsaline uygun bir şekilde islâh ve inkişaf ettirilmemiş olduğu için işin icap ettiği tarzda yürütülmek kabiliyetinden mahrum bulunduğundan gerek etasivil ve gerek rejistr dölâpopülâsyon muamelelerini tanzim maksadile bir nüfus kanunu projesi hazırlanarak B. M. Meclisine sunulmuştur.

Evlenme evrakının kıymetsizlendirilmesi hakkındaki proje:

B) Evlenme işlerinde kullanılan evrakın 28/5/934 tarihli ve 2459 sayılı kanunun 5 inci maddesi mucibince kıymetli evraktan olarak bastırılmakta olmasının ve ayrıca damga resmine tabi bulunmasının evlenme işlerimizi masrafa sokarak evlenmelerin azalmasında bir âmil teşkil eylediği gerek yapılan tetkiklerden ve alınan şikâyetlerden ve gerek parti kongrelerinde tesbit edilen dileklerden anlaşılmıştır.

Bu sebeple tatbikinde devam edilmesi büyük mahzur ve mazarrat doğuracak olan şimdiki şeklin değiştirilmesini ve evlenme evrakının kıymetsiz ve pulsuz ve her türlü iane kaydından azade olarak muameleye konmasını teminen bir kanun projesi hazırlanmış ve projeye evlenmelerin doğrudan doğruya evlendir-

me memurları tarafından nüfus idarelerine bildirileceği hakkında da bir kayıt ilâve edilmek suretile tescil için zecvin müracaatını beklemek zarureti ortadan kaldırılmıştır.

Yazım kanunu projesi :

C) Memleketimizin son umumî nüfus yazımı 1320 senesinde yapılmış, ondan sonra yeni bir yazım yapmak imkânı hasıl olmamıştır.

Bu yazıma göre tesis edilen nüfus kütüklerinin çoğu 34 seneye varan bu devre içinde yıpranmış, ciltleri dağılmış yazıları hiç okunamayacak hale gelmiştir. Bazı defterlerin yaprakları fazla yıpranmaktan dağılmış ve yok olmuştur.

324 inkılâbından sonra araya giren büyük hadiseler, Balkan ve Cihan harpleri, istiklâl cıdali, birçok met ve cezireler husule getirmiş, büyük hicret ve iltica dalgaları doğurmuş ve bu yüzden mevcut kayıtların çoğu sıhhat ve hüviyetini kaybetmiştir.

Halk bu fevkalâde günlerin doğurduğu gayri tabîî şerait içinde doğum, ölüm, evlenme ve boşanma gibi medenî vakaları haber vermek ve tescil ettirmek imkânından mahrum kalmıştır.

Yazımın birkaç sene daha gecikmesi esasen tamir ve teclit kabul etmeyecek hale gelmeğe başlamış olan eldeki kütüklerin büsbütün fersudeleşerek mahvolması ve halkın medenî ve hukukî ve Sikalarının müstenidatının ortadan kaybedilmesi ve devletin askerî ve bazı mal mükellefiyetlerinin tahakkukunun imkânsız bir hale gelmesi neticesini hasıl edecektir.

Arzolunan bu sebeplerden her bir başlı başına umumî bir yazım yaptırmağa kâfi bir sebep olduğu halde harple bitelidenberi devletin diğer mühim işle file fazla meşgul olmasından dolayı henüz umumî bir yazım yapılmasına imkân elvermemiştir.

Gerçi harp ve yangın gibi sebeplerle nüfus sicilleri zayi ve muhterik olan yerlerde mevziî tahrirler yapılmış ve gizli kalan ölüm, evlenme ve boşanma vakalarının tescili hakkında zaman zaman tedbir alınmış ise de fevkalâdeliklerin husule getirdiği boşlukları doldurmak imkânı elde edilememiştir.

Bu esbaba binaen memlekette umumî bir yazıma ihtiyaç katidir. Ancak bir yazımın şekil, müddet ve zamanı icra hakkında katî bir karar vermezden evvel deneme yazımları yapmağa ve alma çak neticelere göre hareket olunmağa karar verilmiştir.

Deneme yazımlarının ehemmiyet lüzumu sayım tatbikatı ile de teeyyüd etmiş olduğundan umumî yazımdan önce iklim ve İctimaî şartlar itibarile birbirinden farklı on, on beş kazada deneme yazımı yapılması ve katî yazımda tatbik edilecek usul ve kaidelerin yeni nüfus kanununun hüküm ve icapları esas itti kaz edilerek denemelerden elde edilecek neticelere göre tayini çok lüzumlu görülmüş olduğundan bu hususta kanun lâyhası hazırlanmış ve B. M. Meclisine sunulmuştur.

G

İskân edilecek aşiretlere ait nüfus vakalarının cezaları aranmaksızın kütüklere tescili

İskân edilecek göçebelerden henüz nüfus kütüklerine yazılmamış olanların gizli nüfus cezasına ve hiç bir harç ve resme tâbi tutulmadan nüfus kütüklerine tescil olunmaları ve hükümetçe yerleştirilmiş olan göçebelerden aranmakta olup ta 12 mayıs 938 tarihine kadar tahsil edilmemiş bulunan harç, resim ve gizli nüfus cezalarının aranmaması 3371 sayılı kanunla kabul edilmiştir.

Sözlerime nihayet verirken muhterem vatandaşlarımın kanunu medenî ve nüfus kanunlarının kendilerine tahmil ettiği bazı vazifeleri de hatırlatmak ve memleketin hayatî varlığını teşkil eden nüfus muamelâtının hüsnü cereyanını temin etmek için hadis olacak nüfus vakalarını muayyen zamanlarda her vilâyet ve kaza ve hattâ yer yer nahiye merkezlerimizde bulunan nüfus idarelerine haber vermelerini rica ederiz.

Hepimizce malûmdur ki kanunu medenî ve nüfus kanunu doğum vakalarının ihbarını bir ay içinde çocuğun baba, edilecek usul ve kadelerin yeni nüfus veli veya vasisine, evlenme ve boşanma vakalarını 15 gün içinde kocaya,

ölüm vakasını da köylerde on gün içinde muhtarlara ve kasabalarda da belediyelere tahmil etmiştir.

Bu vakuat muayyen olan müddetler içinde nüfus memurluklarına ihbar olunduğu takdirde vilâyet, vesayet, miras alım satım, askerlik, ve eytam eramil maaş tahsis işlerinde zaman zaman tesadüf edilen veya edilecek olan müşkülât külliyen izale edilmiş olacaktır.

Binaenaleyh vatandaşlarımızın nüfus vakalarını ihbar hususunda çok hassas bulunmalarını memleket ve kendi menfaatleri namına ehemmiyetle rica ederiz.

Seferberlik işleri

**Seferberlik müdürlüğünün,
teşekkülünden beri yapılan işlere dair
Hülâsa**

I. Seferberlik teşkilâtından sat ve teşkilat :

Zamanımız harpleri, artık yalnız ordularla değil, milletin heyeti umumiye

si tarafından yapılır ve sona erdirilir. Bu sebeple, milletin ve memleketin bütün kuvvet ve kaynakları üzerinde harp maksatlarına göre işlemek, anları hazırlamak ve seferde tam bir ahenk ve intizam içinde ve çabukça faaliyete geçebilecek şekilde teşkilâtlanacak esasları kurmak icap etmektedir. Bütün memleketi ilgilleyen bu muazzam işin muhtelif vekâletler kanaliyle ve muayyen bir talimatnameye göre yürütülmesi için, vekâletler nezdinde birer seferberlik müdürlüğü ve vilâyetlerde ise, vekâletimize bağlı birer seferberlik müdür ve memurluğu ihdas olunmuştur.

II. Yapılan işler :

Henüz 4 yaşında olan bu genç teşkilâtın şimdiye kadar yaptığı işlerden, burada söylenebilecek olanlar şunlardır:

A - Neşriyat :

- 1 — Dahiliye Vekâleti millî seferberlik talimatnamesi,
- 2 — Havaya karşı korunma komisyonlarına ve vazifelerine dair talimat
- 3 — İtfaiyecilik ve yangından korunma tedbirleri talimatnamesi,
- 4 — Gazlardan korunma odalar talimatnamesi,
- 5 — Hava - kimya taarruzlarına karşı korunma.
- 6 — Teşkilâtlı passif müdafaa (neşir edilmek üzeredir).
- 7 — Mülkiye memurlarının sefer işleri kılavuzu (neşredilmek üzeredir).
- 8 — Devlet dairelerinde yazı ve arşiv işleri talimatnamesi (müsvedde halinde Başvekâlete verilmiştir).

B - Kanunlar :

- 1 — Hava saldırmalarına karşı korunma kanunu:

Memleket müdafaası bakımından yüksek ehemmiyeti haiz olan bu kanun, yurdun ve ulusun, hava silâhlarına karşı korunmaya hazır, bulunmasını ve korunmasını temin edecektir. Hükümete, mahallî idarelere, hususî müesseselere ve yurddaşlara vazifeler ve mükellefiyetler tahmil eden bu kanun hükümlerinin tatbiki, tam manasile bir elbirliği yapmayı

icap ettirir. Türk ulusu, harbin yeni icaplarına uygun tedbirleri almakta ve hava tehlikelerine de göğüs gerecek surette, ve çok az zaman içinde, hazırlanmış bulunacaktır.

2 — İtfaiye kanunu:

Hava silâhlarının şehir ve kasabaları tehdidi keyfiyeti, Avrupa memleketlerinde olduğu gibi, biz de de itfaiyenin yeni baştan ve hazar ve sefer icaplarına elverişli bir şekilde teşkilâtlandırılmasını icap ettirmiştir. Hazırlanan kanun lâyihası yüksek meclise sunulmuştur. Kanuna göre memleket itfaiyesinin, Vekâlet seferberlik müdürlüğü ve Vekâlet yüksek itfaiye komisyonu marifetile yeni icaplara uygun şekilde tevsi ve teşmili projeleri hazırlanacak ve tatbik olunacaktır.

C - Mesai ve alınan sonuçlar :

I — Seferberlik işleri:

Vilâyetlere verilmiş bulunan seferberlik teşkilât ve talimatname ve esaslı direktifler sayesinde, yapılacak işler de, meçhul veya tereddüdü mucip cihetler kalmamıştır. Ekseri vilâyetlerden gelen rapor ve seferber olma takvimleri, mesainin memnun olmaya değer şekilde ilerlemekte olduğunu göstermektedir.

II — Hava korunma hazırlıkları işleri:

935, 36 ve 37 seneleri zarfında, millî seferberlik talimatnamesinin 2 inci kısmı mucibince hususî idare ve belediyelerce, kendi bütçelerine konulan paralarla, halkın tenvir ve irşadı, gaz kursları açılmış ve birçok gaz korunma malzemesi ve hava haber verme ve alarm vasıtaları alınmıştır. Sarfolunan parayı ve alınan malzemeyi ve kurstan geçenlerin miktarını gösterir cetvel bağlıdır.

III — Passif korunma kıtaları teşkilâtı:

Bazı büyük vilâyetlerimizde hava korunma kıtaları teşkilâtına da başlanmış, ve bütçelerin müsadesi nisbetinde teçhiz edilmişlerdir.

3 Senelik masraf miktarı
(935, 36, 37)

	Lira	K.
Tenvir ve inşaat masrafı	4960	41
Gaz kursları ve malzemesi	73942	46
Hava haber verme kursları ve malzemesi	157918	49
Alarm işleri	31631	37
İtfaiye işleri	215630	78
Gaz temizleme işleri	47350	56
Muhtelef masraflar	11022	03
Yekûn	542776	10

Kurs gören insan ve satın alınan belli
başlı malzeme miktarı

Gaz kurslarından geçenler	Adet	51936
" kursu malzemesi	(Takım)	59
Hava haber verici kurslarından geçenler	Adet	3408
Çekilen telefon hattı (kilometre)		3705
Alınan " makinesi	"	592
" " Santrali	"	79
" dürbün	"	138
Büyük cenavar düdüğü	"	36
El " "	"	57
Çan	"	100
İtfaiye ve gaz arama ve temizleme teş. için maske	"	1857
" " " " Oksijen cih.	"	40
" " " " gaz mivarı	"	7
" " " " elbisesi	" (Tak)	66
Motosakıt	"	4

Teftiş işleri

TEFTİŞ HEYETİ REİSLİĞİ

Mülkiye Teftiş Heyetinin, cumhuriyetin ilânı tarihi olan 29/Teşrinievvel/923 tarihinden 937 senesi sonuna kadar yaptığı ve bundan sonra yapacağını tasarladığı işler aşağıda hulâsaten arz olunmuştur.

YAPILAN İŞLER

1 — Teftiş işleri:

Adet	Adet	Adet	Adet		
Teftiş edilen Vilayet Merkezi	Kaza Merkezi	Nahiye	Köy	Tanzim Olunan Lâyiha	Senesi
0	8	0	0	42	923 (2) aylık
18	71	0	0	415	924
15	98	0	0	520	925
13	101	0	0	557	926
25	148	0	0	966	927
15	84	0	0	541	928
13	37	0	0	398	929
8	27	0	0	197	930
35	171	6	19	1436	931
12	51	0	0	441	932
25	95	0	0	815	933
23	107	3	8	919	934
13	81	7	25	623	935
13	96	59	180	955	936
19	90	79	148	1019	937

2 — Tahkik işleri:

Adet	Adet	Adet	Adet	
Fezleke	Rapor	Tezkiye varakası	İşten men edilen memur	Senesi
25	32	0	0	923 (2) aylık
196	125	0	0	924
151	59	0	7	925
132	72	8	4	926
159	86	17	27	927
218	106	13	31	928
142	131	48	18	929
169	219	25	38	930
222	276	43	57	931
221	249	6	40	932
236	229	4	34	933
280	298	47	80	934
195	178	13	52	935
145	147	18	49	936
187	179	36	68	937

3 — Büro İşleri :

Müfettişler- den gelen	Sair mahalleden gelen	Yekun	Müfettişlere giden Hissus	Müfettişlere giden Umum	Saire yerlere giden	Yekun	İcmal	Sene
Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet
210	98	308	154	0	45	199	507	923 (*)
1176	1115	2891	1125	74	1000	2199	5090	924
2950	1200	4150	1700	300	1400	3400	3915	926
3732	1723	4555	1973	300	1178	3460	7256	927
2890	1222	4118	1849	285	994	3138	7256	927
3430	1284	4714	2247	370	1159	3376	8490	928
3294	1048	3442	4212	390	1846	6448	10790	929
3343	1361	4404	2392	215	1856	4463	9167	930
3307	2012	7319	3192	208	2337	6138	13456	931
3153	1030	4183	2103	750	1568	4551	8704	932
3304	1601	4905	1768	117	1696	3581	8496	933
3245	1641	4886	1681	127	1861	3669	8555	934
3290	2342	3622	1521	185	1157	2861	8503	935
3992	2050	6032	2261	219	2153	4633	10760	936
4244	2306	6550	2239	222	1696	4157	11717	937

*) iki aylık.

4 — Son yıllar içinde yapılan diğer işler:

A) Bu günkü ihtiyacı karşılamak ve Teftiş hey' etini daha sağlam ve esaslı şekillere bağlamak üzere yeni bir kanun lâyihası hazırlanmış ve geçen sene Büyük Millet Meclisine takdim olunarak bütçe dolayısıyla Meclisten geri alınmış olan mezkûr kanun layihası bu kerre yeniden ve bazı tadilatla ihzar ve yüksek kamutaya sunulmak üzere Başvekâlete verilmiştir.

B) Teftiş Hey' eti için yeni ihtiyaçlara göre hazırlanmış olan Nizamname, teftiş heyeti hakkındaki kanun lâyihası kanuniyet kesbettiğinde yüksek tastika arzolanacaktır.

C) Müfettişlerin teftiş edecekleri vekâletimize bağlı devairin vazifeleri kanunlardan, nizamnamelerden, talimatnamelerden ve emirlerden hülâsa edilmek suretile bu dairelerin ne suretle teftişleri yapılacağını gösteren ve kanunî takibat ve tahkikat icra suretlerini izah eden 15 kısımdan ibaret olan teftiş kılavuzu hazırlanmış ve birkaç senedenberi teftiş ve tahkikler bu kılavuzun ana hatları dahilinde yapılmaktadır.

6 senedenberi tatbikatla tecrübeden alınan neticelere ve kanunla nizamnamelerde yapılmış olan tadilâta ve bu müddet içinde yeni kanun ve nizamnameler neşredilmiş bulunmasına binaen bu kılavuz münderecatı yeni baştan tetkik edi-

lerek bugünkü ihtiyaca cevap verecek şekilde tadilen yeni bir teftiş ve tahkik kılavuzu yapılmasına başlanmıştır.

Teftiş heyetinin bundan sonraki yapacağı işlerin programı şöyledir:

1 — Teftiş işleri:

62 vilâyet ve 370 kaza ve 876 nahiye ve 40240 köyden mürekkep olan memleket 8 büyük teftiş mıntakasına ayrılmış ve bu mıntakaları ihtiva edip teftiş tarihleri 934 - 935 olan bütün vilâyet,, kaza merkezleri tertip edilmiş olan müfettiş grupları tarafından teftişlerine başlanmıştır.

İçinde bulunduğumuz 938 malî senesi içinde teftiş tarihleri 934 - 935 olan vilâyet, kaza ve nahiye merkezlerinin teftişleri bitirilecek ve ondan sonra 936 senesinde teftişleri yapılmış olan vilâyetlere geçilecektir.

Bu teftişlerimiz sırf vilâyet, kaza merkezlerine inhisar etmeyip belediyesi olan ve tam teşekküllü bulunan nahiye merkezleriyle köy kanunu tatbik olunan köylere de teşmil edilmektedir.

Dahiliye Vekâletine bağlı memurların gerek teftiş sırasında görülen ve gerek haber alınan ve gerek haber verilen suçlarından dolayı tetkikat ve tahkikat yapılarak neticeleri suçun mâhiyetine göre fezleke ve rapora bağlanmaktadır.

Şimdiye kadar olduğu gibi müfettiş-

lerimizin ellerindeki teftiş ve yüksek dereceli memurlar hakkındaki tahkik işleri dolayısıyla talî memurlara ait birçok tetkik ve tahkik işlerine yetiştirilememektedir.

Teftiş heyeti hakkında olup Başvekâlete sunulmuş olan yeni kanun lâyihasında müfettişler adedi 50 ye çıkarılmış olduğundan bu kadro yüksek meclisten çıktığında bütün memurlara ait tetkik ve tahkik işlerinin müfettişlerimiz tarafından yapılmasına imkân elde edilmiş olacaktır.

Bu takdirde teftiş heyetinin her sene başardığı işler bir misli tezayüd edecek ve o zaman memleketin teftiş, tetkik ve tahkik işleri lâyiki veçhile karşılanacak ve intaçları temin edilmiş bulunacaktır.

Vilâyetlerin Umumî İşleri

Vilâyetler idaresi umum Müdürlüğü

Vilâyetler idaresi Umum Müdürlüğüne kanunlar ve mevzuatla tahmil edilmiş olan ödevin on beşinci yıldönümünü idrak eden yüksek ve feyizli Cumhuriyet devresindeki esaslı ve hakikî inkişaflarını tebarüz ettirmek için Umum Müdürlüğün teşkilâtındaki vazife bölümü göz önünde tutularak yapılmış ve yapılmakta olan işlerin ve bunlardan mütevellit faydaların izah ve tesbiti muvafık görülmüştür.

1 — Kanunların seyir ve safhalarına göre teşkilât:

Cumhuriyetin en kuvvetli kıvamı, en mühim ve sarsılmaz umdesi olan kanun hâkimiyeti bütün teşkilâta .ait olan kısımları da çerçevelediğinden vilâyetler idaresi Umum Müdürlüğünün iştigal sahasını kanunların metin ve veciz ifadesine bırakmakla yürüdüğümüz Cumhuriyet şehrahını arzetmek vesilesini bir daha bulmuş oluyoruz.

930 tarihinde meriyet mevkiine ge-

çen 1624 numaralı Dahiliye Vekâleti merkez teşkilât ve vazifeleri hakkındaki kanunun 10 uncu maddesi “Vilâyetler idaresi Umum Müdürlüğü üç şubeden mürekkeptir. Birinci şube, merkez ve merkezden mansup vilâyet memurlarile nahiye müdürlerinin sicillerini tanzim, tayinleri mahallerine ait tali memurların ahvali umumiyesini tetkik, müsabaka ve imtihanı, mezuniyet, tekaüt, tecziye, tayin, terfi, tahvil, becayış, tekaüt ve eytam ve eramil maaşı tahsis ve askerlik gibi memurların zat işlerini ve tahakkuk muamelelerini ifa ile mükellef olmak üzere üç bürodan mürekkeptir. Birinci şube müdürlüğü Umum Müdür muavinliği tarafından idare olunur. İkinci şube: Vilâyetlerin Umumî idare teşkilât ve intihap işlerine ait vazifelerle mükelleftir. Vilâyetlerin umumî ve hususî ahvaline dair raporların, umumî müfettişlik ve teftiş heyeti raporlarının tetkiki ve bu raporlara ait muameleler, şikâyet ve itiraz işleri, iane, seferberlik muameleleri, emniyete müteallik olmıyan ve beynelmilel mahiyet arzeden ecnebi işleri, milli bayramlar ve merasim işleri ve vekâletten tevdi edilen diğer müteferrik işler dahi bu şube tarafından yapılır. İkinci şube iki büroya münkasemdir.

Üçüncü şube: Evrak, dosya, neşriyat ve kütüphane işlerde levazım ve mutemetlik ve müstahdemlere ait muameleleri ifa ve şikâyet ve müracaatların takibile neticelerini alâkadarlara tebliğ ile mükellef olmak üzere üç bürodan mürekkeptir. “Hükümlerini tesbit etmekle umum müdürlüğün vazifelerini ilk evvel çevrelemiş oluyordu. Bu kanuna göre, evrak ve dosya, müracaat, neşriyat, kütüphane, levazım işleri üçüncü şube olarak umum müdürlük vazifeleri meyanında idi. İyi ve faydalı iş görmek, daima islâh ve selâha doğru yürümek umdesinde olan Cumhuriyetin kemal ve tekâmül görüşler ile evrak ve dosya işlerinin ve binnetice arşivin hususiyeti nazarı dikkate alınarak vekâletin umumî evrak ve dosyalarile meşgul olmak üzere ve 20 Haziran 936 tarih ve 3046 numaralı kanunla müstakil bir (evrak müdürlüğü) teşkil olunmuştur.

1426 numaralı kanunda üçüncü şube vazifeleri meyanında olan vekâletin levazım, mutemetlik işlerde ayniyet muhasebesi bütçenin bazı fasıl ve tertiplerde iştigal eden bir ödev sahası olduğu mülâhazasile yine ismi geçen 3046 sayılı kanunla bu vazifeler vilâyet idaresi umum müdürlüğü birinci şubesine verilmiş ve bu şube dört büroya iblâğ ve neş-

riyat ve kütüphane işleri de ikinci şube vazifelerine ilâve edilmiştir.

Levazım işlerinin çokluğu, şümulü ve hassasiyeti nazarı dikkate alınarak bir şubenin işleri arasında bırakılmaması daha faydalı görülmüş ve bu branşa ait ödevlerin daha verimli olmasını teminen 30 - 5 - 938 tarih ve 3406 numaralı kanunla levazım, ayniyat işleri birinci şube müdürlüğü vazifeleri meyanından alınarak umum müdürlüğe bağlı bir levazım müdürlüğü teşkil edilmiştir.

Yukarda arzedilen 1426 numaralı kanunla umum müdürlük ikinci şube vazifeleri meyanında bulunan (seferberlik muameleleri) 2531 numaralı kanunla ayrılmış memleketin müdafaa ve korunmasında çok önemli ve ihtisasa dayanan işlerle iştigal edecek olan (seferberlik) işleri müstakil bir müdürlük haline getirilmiş ve 3049 numaralı kanunla da mülhakatta teşkilât yapılmıştır.

Zaman itibarile ilerliyen ebedî Cumhuriyetimiz her geçirdiği müddet ve zamanda daha mütekâmil şekillerle rasanet bulmuş ve âmmе hizmetlerini ifa da bu suretle daha ilmi ve faydalı esasları, kanunlarile kuvvetlendirmiş ve kuvvetlendirmektedir.

Kanunun tesbit ve arzedilen seyir ve safhalarına göre birbirlerine uygun ve teknik ve ihtisasın istilzam ettiği esaslar göz önüne alınarak teşkil edilmiş olan umum müdürlük zat işlerle meşgul olan birinci şube ile umumî idare, teşkilât, intihap, neşriyat ve kütüphane vesair işlerle iştigal eden ikinci şubeye ait vazifelerin iş bölümüne göre Cumhuriyet devresindeki tekâmül ve faaliyet safhasile sakıt ve sabık devredeki safha arasındaki mukayesesini ve farkı ve bu meyanda son defa bir müdüriyet şekline ifrağ edilen levazımın faaliyetini hülâsa etmeyi lüzumlu görüyoruz.

Birinci şube işleri :

Birinci şube bugünkü vaziyette hülâsa edilebilecek şu işleri görmektedir:

A — Memurların tayin, sicil, izin, terfi ve tecziye ve askerlik gibi muamelelerine ait işler.

B — Maaş, harcırah tahakkukuna ait işler.

C — Tekaüt işleri.

Bu hülâsa edilen esasların yüksek Cumhuriyet rejimi ve hareketlerde mazisine ait mukayesesini imkân nisbetinde bariz bir şekle sokabilmek için yine

mevzuata ve yürütülen icrai hareketlere göre şu malûmatı verebiliriz:

Memurların tayini meselesi :

İnsanlığın tekâmülü kat'isi olan medeniyet şehrahında her iş ve her muvmanın iyi, güzel ve fayda felsefelerini ortaya koyan yüksek insan dimağı; insanlığa ancak ve ancak bu esaslar üzerinde çalışmakla hakikî varlığını gösterebilmiştir. İyi, güzel ve fayda da her şeyde bir âhenk aramak demektir. Devlet şekillerinin en âhenklisi Atatürk Türkiyesinin Cumhuriyet umdesinde hulâsa edilebilmiştir. Halk tarafından halk için kurulan bu Cumhuriyette (iyi, güzel ve fayda) suretinde ifade edilebilen mananın âhengini en evvel idare edilenlere idare edenlerin bahşedecekleri kolaylık ve görülen iş faydasının neticei kıymetinde aramak zarureti göze çarpabilir. Bu da ancak her işin ihtisas, görgü ve bilgi itibarile ehliyeti olan insanlara tevdiile kaimdir. Amme hizmetinin emaneti tevdi edilen memurlar kendisine verilmiş olan iş bölümüne göre anlaması ve binaenaleyh bu işte bir görgü ve bilgisi bulunması bu günkü her iş cephesinde kabulü kat'î olan esas düsturdur.

İşte Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekâleti ve kendi memurlarında, kendi-

lerine tevdi edilen işlerin branş ve muhtevasına göre şerait ve vasıflar araştırarak mevzuat tedvin etmiştir.

Cumhuriyet devrine girdiğimiz zaman memurlar için bir kanun yoktur. Vasıf ve ehliyet araştırılmadan her yerde lâalettayin memurlar tefrik edilebiliyordu. Âmme hizmetinden Dâhiliyeye taallûk eden işlerde şartları ve görgüleri itibarile çerçevelenmemiş insanlar elinde bırakılabiliyordu. Meşrutiyet hükümeti “memurini dahiliye nizamnamesini tedvin etmiş ve memurların tayin ve terfileri bu şümulsüz mevzua istinat ettirilmişti.

Cumhuriyet, devlet mefhumunda idare edenlerin İlmî ve amelî bakımdan ehemmiyetini bihakkin göz önünde tutarak 926 senesinde meriyet mevkiine giren (Memurin Kanunu) umumî manada memuru tarif ettiği gibi onun vasıf ve şartlarını, tayin, terfi, tecziye, istifa, mezuniyet, tahvil gibi bütün memurluk seyrini şümul ve inceliğiyle kanunlaştırmış ve Cümhuriyette memurların ne demek olduğunu, nasıl bir mahiyette bululunabileceğini, kendisine ve hattâ ailesi efradına ne gibi haklar verildiğini, âmme hizmetlerindeki sakatlıklarına karşı ne gibi kayıtlarla bağlanacağını ve binaenaleyh yürüdüğü yoldaki ahen-

gi ne olacağını izah etmiş oluyordu. Hattâ Cümhuriyetten evvelki devrelerde (İdarî azil) gibi hiç bir esasa istinat etmeyen ve alelekser hissi kanaat ve hattâ şahsî hükümlerle haksızlığı tevlit edecek mağduriyetlere meydan verebilen usulü ortadan kaldırarak tecziyeleri ilmi ve âdil esaslara bırakmış ve iyi vaziyette iyi niyetle çalışan memurun daima yürüdüğü yolda ve âtisinden emin olabilecek bir müeyyide koymuş ve tecziyeden gaye olan tenebbüh ve islâh prensiplerini de kuvvetli şekillerle takviye etmiş ve terfi ve takdir gibi teşvik ve çalışma haklarını ve hastalıklarda tedavi masraflarının kabul etmek suretiyle milletin istitafını tebarüz ettirmiştir.

Mülkî memurlar için ana kanunu olan 788 numaralı (Memurin Kanunu) (Memur) olabilmek vasıflarını tebarüz ettirmekle beraber ihtisas ve iş bölümüne büyük kıymetini veren Cümhuriyet, her vekâlet ve hattâ vekâletin toplu âmme işlerine ayrılmış muhtelif branşlarına ait memurları için daha izahatlı vasıflarla bezenmiş memur kanunları yapmakla bu lüzumlu işi de çerçevelemiş ve günden güne bunları tekâmül safhasına irca etmekte bulunmuştur.

Bu meyanda Dahiliye Vekâleti de kendi memurları için (1700) numaralı

(Dahiliye Memurları Kanunu) nu 10-6- 930 tarihinde tedvin ve emsali vekâletler arasında ilk evvel memurlarını vasıflandıracak bir kanuna malik olmuştur.

Yukarıda ismi geçen ve meşrutiyet devresinde tedvin edilmiş olan (Dahiliye memurları nizamnamesi) ile bu kanun arasında kıyas bile yapılamayacak derecede hususiyetler ve kıymetler olduğunu söylemeyi bile zait addederiz. Bu kanunun esas ve bariz vasıflarından en mühimmi Cümhuriyet rejiminde tebarüz eden meslekî ihtisas ifade etmesidir. (Madde 3 ve tadilleri)

Cümhuriyet işyarlarda meslekî görgü, bilgi gibi ihtisas vasıflarına bir esas prensip olarak ehemmiyet verdiği gibi teknik ve ihtisas işleri için yetiştirme hususlarını da aynı ehemmiyetle nazarı dikkate almaktadır. 788 numaralı kanunda memuru yetiştirmek için bir namzetlik devresi bırakılmıştır. Dahiliye memurları kanunu bu yetiştirmek şeklini olgunlaştırmak cihetini de derpiş ederek iki namzetlik şekli tesbit etmiştir. Bunlardan bir kısmı idare âmirliği ve o derecedeki âmme hizmetini meslekî bir görüşle ehliyetlendirmek için hukuk ve mülkiye (siyasal bilgiler okulu) mekteplerinden mezun olanlara, diğeri de bu

derecelerden dun olan memurluklara giren ve bu yüksek mekteplerden mezun olmıyanlara ait namzetlik ve yetişme devresidir. Memleketin cüzütamlarını, nazım ve hükümet mümessili olarak, idare edecek şahsiyetleri bütün kemaliyle yetiştirmek ve tefrik etmek için Cümhuriyet kanunları çok hassas davranmış maruz Dahiliye memurları kanunu bu gibilerde umumî memur vasıflarını esas olarak kabul ettikten sonra İlmî ehliyetlerini gösterenlerde ameli ve tatbikî şekillerde de muvaffak olabilmeleri için muayyen hükümet müesseselerinde çalışacakları sahayı kanunla izah etmiştir. Her iş sahasında medenî ülkelerde erkeklerle müşterek çalışma yapan kadınların da aynı vasıfları haiz oldukları takdirde memur olabilecekleri esasını Cumhuriyetin feyizli prensipleri kabul etmiştir.

Terfi :

Hayatını ve en faal müddetini âmme ödevine hasreden memurların vazifesinde devam ettiği muayyen müddetlerde terfi etmeleri bir hak ve bir madelet olduğu kadar vazifelerin güzel ifası için bu işde çalışanları o mesleke kuvvetle bağliyan bir rabıta esaslı da olduğundan Cümhuriyet bu terfi işini de kanunlarla tertiplemiştir. Görgünün za-

manla daha metin ve daha faydalı bir safha arzedeceği düşünülerek 788 numaralı kanun terfii meslekteki “Kıdem,, esasiyle temelleştirmiş ve “Ehliyet,, i kıdeme tevem bırakmıştır. Dahiliye Vekâleti bu mantıkî esası “Dahiliye memurları kanunu,, nun ana hatları meyanına ithal etmiş ve bu madeleti prensibi daha intizamlı bir şekle sokmak ve memurların kendi terfî vazifelerine bizzat vukufunu temin etmek üzere diğer vekâletlerden daha evvel “kıdem tablo,, ları tanzim ve neşretmiş, “Hak ve ehliyet,, kaidelerinde tesirin şahsî hislerin teşevvüşüne meydan bırakmamıştır. Dahiliye Vekâletinin bu şümullü düşünüşü her vekâlet memurları için “kıdem tablo,, 1 arının neşrinin kanunlaştırılmasıyla tebarüz etmektedir... Ve bu suretle de Cümhuriyet bu esaslı vaziyeti kanunla tedvin etmiştir.

İzin :

Her hususta amelî ve mantıkî durumlarla yürüyen Cümhuriyet prensipleri âmmе ödevini gören memurların her sene bir ay müddet için istirahat etmek noktasını sıhhî bakımdan da lüzumlu görmüş ve memurin kanunu da buna ait hükümler koymıştır.

İstifa:

Memur işlerini tetkik ve Cumhuriyetle eski hükümet rejimini tahlil ederken memurların istifası hakkındaki hükümleri ihmal etmemek zarureti görüldü. “İstifa,, hakkındaki hüküm ve düşüncelerde Cumhuriyet kanunlarının incelik ve hassasiyeti pek barizdir. Eski rejim istifa meselesinde bir memuru kendi hareketine ve hattâ şahsî kaprislerine bağlı olmasını kabul etmiş memurun âme ile irtibat noktasını düşünmemiş ve lâalettayın bir memurun (istifa ediyorum) diye çekilmesinin kabulünü pek tabîi bulmuştur. Cumhuriyetin İlmî görüşü bir memurun istifasını bu mahiyette bulamamaktadır. Halk ve cemaat hakimiyetini kabul eden Cumhuriyet; âme ve halk hizmetine dahil olan bir memurun istediği gibi istifa ederek ayrılmak gibi (hodbinlik) ine meydan vermeyi İçtimaî nizam ve ahlâk bakımından doğru bulmamış; memurun bağlı olduğu vazifeyi anî sekte ve tezebzüplerden sakınmak için muayyen bir müddet için istifayı kabuldeki hakkı hiyarı hükümete bırakmış, hattâ toplu istifaları cezalandırmak esasını kabul etmekle nizamı içtimaiye haklı olarak kuvvetli bir yer bırakmıştır.

Maaş ve harcırah :

Memurlara ait Cümhuriyetin yüksek ve âmme için de fayda verecek icraat ve mevzuatından bahsederken maaş ve harcırah işlerinde de bariz mantikî prensipler arzetmeyi lüzumlu gördük.

Evvelce bir vazifeden hattâ aynı vazifenin muadili olan diğer bir mahaldeki vazifeye tayin edilen memurun tayinini tebellüğ ettiği tarihten itibaren yeni vazifeye başladığı tarihe kadar maaşı kesilir ve bu fasıla esnasında kendisi ve ailesi ızdırıp ve hattâ sefalet ve zaruret içinde kalırdı.

Cümhuriyet, âmme işlerine hayat ve varlığını hasretmiş olan memurların bu ızdırabına da nihayet vermiş muayyen bir müddet içinde yeni tayin edildiği vazifeye gitmesi kaydını bırakmak suretiyle âmme hizmetinin sekteden vikâyesini temin etmekle beraber memurun da ızdırabına meydan vermemiştir. Harcırah tediye emri verilmeden yeni memuriyetin tebliğ edilmemesi hakkındaki 1559 numaralı kanun hükümleri de Cümhuriyetin buna muadil feyizli esaslarındandır.

Sicil :

Siciller memurların memuriyet hayatı zamanına ait seyir ve safhalarını plân-

çoladığına göre çok mazbut ve itimada şayan bir halde bulunması şarttır. Cümhuriyet mevzuatı bu hususta da İlmî ve kıymetli esaslar vazetmiş olduğu gibi tecrübe ve tetkikin verdiği neticelere göre de tekemmül şekillerine irca etmektedir. “Dahiliye Vekâleti sicil nizamnamesi,, bu esasları muhtevidir. Memurların “objektif,, telâkki edilebilecek açık safhalarını gösteren karnelerinden başka “sübjektif,, vaziyet ve durumunu gösteren ve yalnız ait olduğu makamlarca malûm olması zarurî bulunan hususiyeti cami “mahrem tezkiye,, 1er mahremiyetinin verdiği ehemmiyet nisbetinde müdüriyeti umumiyede merkez ve merkezden mansup memurların muamelâtına ait ayrı dosyalarda muhafaza edilmektedir.

Sicillerine istinaden âmme hizmetinde bırakılması zararlı görülenlere tatbik edilecek hükümleri ihtiva eden nizamname ile Dahiliye Vekâletince bu nizamnameye tevfikân yapılan talimatname de sicil işlerde alâkadar mühim mevzuattandır.

Tekaüt :

Hayatı âmme hizmetine hasredilen memurun hayatı müddetince yaptığı külfetin artık o işi yapamayacak surette fizyolojik zafiyetin bir nimet ve bir istirahat atıfeti şeklinde tecelli edecek olan

tekaütlük hem memur hem -ailesine karşı milletin bir nimetşinaslığıdır. Aynı zamanda memur için bir hak olarak tecelli eden bu nimetşinaslık Cümhuriyet devrinde eski rejimdeki durumla nisbet kabul etmiyecek bir surette düzenlenmiştir.

Muhasebei umumiye kanununun 60 ıncı maddesi mucibince her vekâlet memurunun tekaütlük işi aynı vekâletin zat isleri vazifeleri meyanına girmekle bu işin sürat ve kolaylığı temin edildiği gibi 1G83 numaralı kanunda memurların tekaüt tahsisatları fazlalaştırılmış ve o-tuz seneyi ikmal edenlere muayyen nisbette ikramiye verilmek suretiyle milletin kendisini idare edenlere karşı haklı atıfeti tebarüz etmiştir.

İdare âmirliğinin şümullü ve ehemmiyetli iştigal sahaları bu işle meşgul olanları diğer işyarlara nazaran yıpratacağı göz önüne alınarak gerek memleket işinin daha salim ve enerjik elemanlara tevdii ve gerekse memleketine hizmet etmiş olanları lüzumu olan istirahat kavuşturmak ümniyesiyle 2169 numaralı kanunla Dâhiliyeye ait meslekî tahdidi sin kanunu tedvin edilmiş nahiye müdürlerine (55) yaş mülkiye baş ve birinci sınıf müfettişlerle birinci sınıf kaymakamlar için (60) ikinci sınıf mülkiye müfet-

tiş ve kaymakamlar için (58) üncü sınıf mülkiye müfettişiyle kaymakamlar için (56) yaş hükmen tekaüde sevk için esas kabul edilmiştir.

Cümhuriyetimizin feyizli devresile evvelki rejim ve hükümetin memleketi idare sistemindeki düşünüş tarzlarını tebarüz ettiren kanunlarla mevzuatın vilâyetler idaresi umum müdürlüğünün yukarıda arzedilen iştilal sahasına ait kısımlarının esaslı nokta ve hututu arasındaki farkları mukayese ve tahlil ettikten sonra bu mevzuata istinaden yapılan işlerden de hülâsatan bahsetmeyi faydalı telâkki ediyoruz.

A – Memurların tayin işlerine ait çalışmalar :

Tayinlerde memurların daima kanunda tesbit edilen şartlardan en yüksek vasfı aramak ve bulmak ciheti gözetilmiş ve bu hususta günden güne tekâmül safhaları arzededen miktar meydana çıkmıştır.

Ezcümle Cümhuriyetin ilk ilânı sırasında 451 kazanın idare reisliğinde ancak 124 mülkiye ve 40 hukuk mezunu kaymakam mevcut olup diğerleri yüksek mektep mezunu değildi. 923 senesinde 325 kazada 130 mülkiye, 45 hukuk, 13 diğer yüksek mektep mezunu kayma-

kam ve 924 te 138 mülkiye, 26 hukuk, 27 diğer yüksek mektep mezunu, 925 te 144 mülkiye, 29 hukuk, 26 diğer yüksek mektep mezunu, 926 da 174 mülkiye, 20 hukuk, 18 diğer yüksek mektep mezunu, 927 de 158 mülkiye, 26 hukuk, 31 diğer yüksek mektep mezunu, 928 de 165 mülkiye, 27 hukuk, 33 diğer yüksek mektep mezunu, 929 da 152 mülkiye, 38 hukuk, 36 diğer yüksek mektep mezunu, 930 da 145 mülkiye 55 hukuk, 33 diğer yüksek mektep mezunu, 931 de 142 mülkiye, 60 hukuk, 33 diğer yüksek mektep mezunu, 932 de 143 mülkiye, 68 hukuk, 29 diğer yüksek mektep mezunu, 933 de 156 mülkiye, 96 hukuk, 20 diğer yüksek mektep mezunu, 934 te 161 mülkiye, 105 hukuk, 14 diğer yüksek mektep mezunu, 935 te 167 mülkiye, 123 hukuk, 10 diğer yüksek mektep mezunu, 936 da 168 mülkiye, 131 hukuk, 9 diğer yüksek mektep mezunu kaymakam istihdam edilmiş ve bu suretle memleketin idaresi günden güne bilgi itibariyle Cümhuriyet kanunlarının çerçevelediği yüksek vasıf ve şartları haiz insanlara bırakılmıştır. Orta mektep mezunu olabilmek nahiye müdürü vasfını almak demek olduğu halde Cümhuriyet bu cüzüidaride de imkân buldukça daha yüksek vasıflı elemanlar istihdam etmiştir. Meselâ 932 senesinde 886 nahiye kadrosu mevcut olup bundan

846 sı orta mektep ve beş hukuk, 11 mülkiye ve 24 ü diğer yüksek mektep mezunu, 933 de: 814 orta mektep ve lise mezunu, 7 hukuk, 16 mülkiye ve 29 u diğer yüksek mektep mezunu, 934 te: 816 orta mektep ve lise, 8 hukuk, 13 mülkiye, 27 diğer yüksek mektep mezunu, 935 te: nahiye adedi 859 e iblâğ edildiği halde 763 orta mektep ve lise mezunu, 13 hukuk, 11 mülkiye, 31 diğer yüksek mektep mezunu nahiye müdürleri istihdam edilmiştir. Dâhiliyenin merkez ve mülhakatının diğer memurlarının tayin ve istihdamlarında da daima bilgi ve görgü vasıflarının yüksekliği imkân nisbetinde araştırılmaktadır.

İdare âmirlerinin yetiştirilmesi için kanunda tayin edilen namzetler kadrosu da memleket idaresini ele alanların ihtiyaçlarına tekabül edebilecek bir vaziyete sokulması zarureti hissedilmiş evvelce 25 maiyet memuru kadrosu 3012 sayılı kanunla bu miktara 25 adet daha ilâve edilerek elliye iblâğ edilmiştir.

Evvelce 6 aylık staja tâbi olan idare âmirlerinin şümüllü ve ehemmiyetli vazife ve mesuliyetleri göz önünde tutularak bu namzetlerin hukuk ve mülkiye tahsilinden sonra iki buçuk sene sitaj görmeleri esnasında kabul edilmekle olgunluğun kuvvetlendirilmesi düşünül -

müş ve 1700 numaralı kanunla bu hüküm tedvin edilmiştir. Gelecek yıllarda da bu esas ve prensipler dairesinde çalışılacaktır.

B – Terfi :

Dahiliye Vekâleti terfilerin muayyen bir zamanda yapılması ve işe intizam verilmesi prensibini gözeterek merkezden tayin edilen bütün memurların terfiini Cümhuriyet bayramında tanzim edilen kıdem cedvelindeki sıraya göre yapmak suretiyle bu işi de düzenlemiş ve muayyen kanunî müddeti zarfında memurların terfiini temin etmek üzere bir mahrut şeklinde hazırlanarak esbabını düşünmüştür.

C – Maaş :

Vekalet gerek idare âmir ve memurlarının ve gerekse merkezde Dâhiliyenin muhtelif işlerini görmekte bulunan memurlarının refahını ve mesleğe kuvvetle bağlılıklarını temin etmek üzere bütçenin inkişafı nisbetinde maaşlarını arttırmıştır.

Cümhuriyet devresine girerken- 5000 kuruştan başhyan valilerin son sınıf maaşları 8000 ve 3012 numaralı kanunla da 9000 ne iblâğ edilmiş ve 3409 numaralı kanunla da son sınıf vali kadrosu azaltılmak ve yukarı sınıflar çoğaltılmak suretiyle devletin ve hükümetin memle-

ketteki mümessillerinin lâıık olduğu terfi vaziyetleri kısmen temin edilmiştir.

Kaymakamların da Cümhuriyet devrinde refahına doğru gidilmiş ve 1000, 1500, 2000 kuruş maaş verilen birinci, ikinci, üçüncü sınıf kaymakamların maaşları 4000, 4500, 5500 e iblâğ olunmuştur. Diğer idare âmir ve memurlarının da bütçenin inkişafı dahilinde terfileri temine çalışılmıştır.

Evvelce 1000, 1200, 1500 kuruş maaşla çalıştırılan mektupçular 3000, 3500, 4000 4500 ve 5500 e iblâğ edilmek suretile kısmen tarifleri yoluna gidilmiş ise de kaymakamlar şerait ve vasıflarını haiz olan mektupçuların 3000 ve 3500 kuruş maaşla işe başlamaları doğru görülmeyerek Dahiliye memurları kanununda tespit edilen vasıf ve derecelerle maaşlar arasındaki sakatlıklar ortadan kaldırılmak üzere 3409 sayılı kanunla mektupçuların maaşları 4000 den başlayıp 7000 ne kadar çıkarılmıştır. Evvelce maaşları 2000 den başlayarak: azamî 4000 ne kadar çıkan nüfus müdürlerinin de maaşları 3000 den başlayarak 5500 kuruşa kadar iblâğ edilmiştir.

D — Sicil:

Merkezden tayin edilen 776 memurla 204 adet vekâlet memurlarının sicil nizamnamesine tevfikân tanzim edil-

mekte ve sicil karneleri vekâletin sicile tahsis edilen büyük bir salonuna konmuş olan dolaplarda muhafaza olunmaktadır.

Tasdiki vekâlete ait olan 901 nahiye müdürünün sicilleri de merkezde tanzim ve muhafaza edilmek suretiyle bu idare memurlarının da vasıf ve şartlarını tesbit ve ehliyetli elemanların bulunmasındaki selâmet temin edilmektedir.

Kaymakamların bulundukları kazaların seyrini gösterir haritalar tanzimi ile de sicilde faydalı bir yenilik yapılmıya çalışılmıştır.

E – Tekâüt işlerindeki çalışmalar :

Evvelce bir memurun aylar ve hattâ seneler süren tekaüt işi Cümhuriyet prensip ve kanunlarının feyizli çabukluk ve kolaylığı neticesinde birkaç gün içinde neticelenmekte ve ait olduğu formülün ikmalinde lüzumlu görülen vesaikin celbi ve bu suretle işin neticelenmesi uzayan işlerde de istihkak sahiplerine avans verilmek suretiyle memurun yaşayışında ehemmiyetli bir sarsıntı olmamasının teminine çalışılmaktadır. Bu işle alâkadar memurların tekaüde müteallik mevzuatı bir arada tetkikine kolaylık olmak üzere de bir muhtara yapılmıştır.

Yapılan tahsis muamelelerinin neticeleri sahiplerine mektupla tebliğ edilmekte olduğu gibi her ay vekâletin idare mecmuası ve ayrıca da Ulus gazetesile neşredilmektedir.

Tekaüt işindeki faaliyete bir misal olmak üzere 930 senesinden 933 senesi nihayetine kadar 2173 ve 935 senesinden 938 temmuzuna kadar da 3460 tekaüt ve yetim maaşları tahsis muamelesinin neticelendiğini arz etmeyi faydalı bulduk. Bunlar meyanında 930 senesinden 933 senesine kadar ikramiye alanların ikramiye miktarları 149000, 933 senesinden 938 temmuzuna kadar ikramiye alanların ikramiye miktarı da yüz bin liraya balığ olmuştur.

Levazım :

Müdürlük haline ifrağ edilmeden evvel levazım işleri vilâyetler idaresi umum müdürlüğünde bir büro ile idare ve temin edilmekte idi.

Levazımın her gün yapmakta olduğu işlerden uzun uzadıya bahsetmeyi zait gördüğümüzden burada birkaç satırla yapılan işlerin en mühimmini arz ediyoruz: Her iş ve hâdisede derin ve şümullü mana ariyan Cümhuriyet, âmme hizmetinin yapıldığı bina, daire ve hattâ mobilyelerde de çalışanlar üzerinde kuvvetli psikolojik ve estetik tesirler yapmakta olduğu kanaatındadır.

Vekâletin merkez dairelerini sinesinde taşıyan (Vilâyetler evi) Cümhuriyetin, bir şaheseridir. Her makam için ayrı tipler intihap edilerek bir Türk müessesesinde yaptırılan ve ihtiyaca tamamen tekabül eden mobilyeler zevki selimin manasını ifade etmektedir. Bütçenin inkişafı nisbetinde (Vilâyetler evi) binasının dahilinde ve meydanında seneden seneye kıymetli eserler meydana gelmektedir. (Binanın iç ve etraf tenviratı, havuzlar, bahçe tarhı, binaya ait kitabe, pergolalar) az zamanda çok kıymetli eserlerin yapıldığını maddî delillerle ispat etmiştir.

Levazım vilâyetlere ait vazifelerini hassasiyetle yapmaktadır.

Umumî İdare

Cümhuriyet devrindeki umumî idareyi arzdan evvel umumî idarenin tarihçesinden ve idare edenlerle idare edilenler için her bakımdan lüzumlu olan bu teşkilâtın Cümhuriyetten evvelki halinden kısaca bahsetmeği faydalı bulduk.

Eski Devir :

1 — Osmanlı imparatorluğunda evvelce yurt idaresi hakkında yapılmış bir kanun ve nizamname yoktu. Şehzadeler ve padişahların itimatlarını kazanmış kimseler beyliklere yollanırlar ve beyler memleketi istedikleri gibi idare ederler ve merkeze muayyen miktarda vergi ve lüzum hasıl olursa asker ve harp malzemesi verirlerdi. Bunların idaresi tamamen keyfî ve şahsî idi.

Bu mantıksız idarenin sakatlığı filen görülünce 1281 tarihinde çıkarılan (Teşkilî Vilâyet Nizamnamesi) ile vilâyet teşkilâtı yapıp valilerin yapacakları işleri merkezden sormaları esası kabul edilerek merkeziyet prensibi ittihaz ve umumî idarenin yek-

nasaklığını temin için ilk adım atıldı. Bu hal beş sene devam ederek 1286 tarihinde (İdarei umumiyei vilâyat) nizamnamesi neşrolundu. Bu nizamnamede de yine merkeziyet prensibi hâkim oldu. Valilerin yapacakları işleri merkezden sormaları esası ipka edilerek ancak merkezden cevap gelinceye kadar kalması zararlı olan işleri valinin yapması ve yaptıktan sonra merkeze arzı usulü ihdas olundu. Bu hal de altı sene devam ederek 1293 tarihinde yapılmış olan (îdarei umumiyei vilâyat) talimatnamesiyle valilerin salâhiyetleri birçok tahdidatla genişletilmiş ise de konmuş olan tahdidat o salâhiyetleri her zaman kullanmağa imkân bırakmadığı için 1286 tarihli nizamnameye göre esaslı bir surette idari tekâmül hasıl olamadı. Bu idare sistemi meşrutiyyetin ilânına kadar devam etti. Meşruriyyetin ilânından beş sene sonra 1329 (1913) senesinde (İdarei umumiyei vilâyet kanunu muvakkati) kabul edildi. Bu kanunla idare sistemi biraz daha genişletilerek valilere devletin mümessilliği hakkı verilmiş ise de merkeziyet usulünden yine ayrılmadı. Fakat sıkı bir merkeziyet usulünün yurt idaresinde meydana getirdiği fena tesirler nazara alınarak valilere temsil hakkına istinaden vilâyet içindeki bazı me-

murların tayin hakları ve hâkimler müstesna olmak üzere bütün memurlar hakkında ihtar, takdir, maaş kat'ı, sınıf ten zili gibi cezaları verip icra eylemek ve bugünkü idare heyetleri mahiyetinde cılan meclisi idarelere ve hidematı umumiyeeye ait bazı işlerde karar vermek ve kararlarını yerine getirmiyenlere para cezası tayin edebilmek salâhiyetleri verildi. Bir müddet sonra muhtelif teşkilâtın çıkarmış oldukları kanunlarla bu salâhiyetlerin mühim bir kısmı ya tamamen alınarak veya bazı tahdidat konularak umumî idare yine bu kanundan evvelki vaziyete benzetilmeğe başladı.

Cumhuriyet devri :

2 — Cümhuriyet idaresi başladığı zaman yaşıyan kanun ve idare prensibi yukarıda izah edilen vaziyette idi. Bu kanunun tatbikatına ait işlerle meşgul olmak üzere Dahiliye Vekâletinde bir de (idareî umumiyeî vilâyat müdürlüğü) teşkilâtı vardı. Umumî idarenin tanzimi ve mevcut kavanin ve nizamatin daha düzgün bir şekilde tatbikinin temini suretiyle halk ile hükümet arasındaki münasebatın daha samimî bir hale gelebilmesi, Devletin taşra teşkilâtının ve yurdun bütün ihtiyaçlarının vaktinde görülerek tatmin çarelerinin bulunması, inkılâp hareketlerinin daha ziyade kökleşmesi esbabının istikmali,

mevcut umumî idare kanunu ile vali, kaymakam ve nahiye müdürlerine verilmiş olan vazifelerin vaktinde ve lââyık oldukları ehemmiyetle başarılabilmesi ve yurdun her sahada muhtaç olduğu ilerleme hareketlerine daha ziyade hız verilmesi hususlarının temini, muhitin umumî durumunun ve İdarî kabiliyetinin ve idare âmirlerinin de çalışma kudret ve kabiliyetlerinin tesbiti gibi çok önemli ödevlerle karşı karşıya bulunan bu müdüriyetin teşkilâtı görülen lüzum üzerine 1930 tarih ve 1624 sayılı kanunla genişletilerek vilâyetler idaresi umum müdürlüğüne kalbedilip çalışmağa daha ziyade imkân ve hız verildi.

3 — Vilâyet idaresi kanunu: Bütün medenî milletler yurt idaresini halkçılık ve devletçilik esaslarıyla telif ederek valilerin salâhiyetlerini yükseltirlerken bizde evvelce verilmiş olan bazı salâhiyetlerin bile geri alınması veya takyidata tâbi tutulması yurt idaresini aksatıyor ve bunun neticesi olarak kanun ve nizamnameler lââyık oldukları ehemmiyet ve yeknasakiyette tatbik edilmiyerek. hem devlet ve hem de yurt ve ulus işleri istenildiği hızla yürüyemiyordu. Yurdun umumî idaresinden mesul olan Dahiliye vekâleti duyulan bu ihtiyacın yerinde bir cevabı olmak üzere bilgileri

ve görüşleri kuvvetli olan bazı değerli kimselerin düşüncülerinden istifade ederek bugünkü vilâyet idaresi kanununun projesini hazırlayıp Büyük Millet Meclisine arzetti.

Bu proje 1426 sayı ile kanun haline gelerek 5-5-1929 tarihinde meriyet mevkiine girdi. Bu kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununun 91 inci maddesine dayanılarak tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif prensibile yapılmıştır. Eski idarei umumiyei vilâyet kanunu ile bariz bir şekilde göze çarpan farkları şunlardır:

A) İdarî teşkilât dereceleri: Eski idarei umumiyei vilâyet kanununda idare taksimatı vilâyet, liva, kaza ve nahiye olarak dört dereceli olduğu halde kolaylık ve çalışmada çabukluk temini suretile sonuca daha seri ulaşılabilmesi için yeni kanunda idare taksimatı vilâyet, kaza ve nahiye olarak üç dereceye indirilmiş ve 3451 numaralı kanunla da teşkilât formalitesi daha esaslı şekle ve çabukluk temin edici vaziyete irca olunmuştur.

B) Nahiye idaresi: Eski kanuna göre nahiyelerin hususî bir kanunla idaresi kabul edilmişti. Yeni vilâyet idaresi kanunu idarede birlik ve düzenlik temini

için nahiyelelerin idaresini de aynı kanunun çerçevesi içine almıştır.

C) Devlet mümessilliği: Eski idarei umumiyei vilâyat kanununda vali kuvvayı icraiyeinin en büyük memuru ve her nezaretin vekili ve mümessili olarak kabul edilmişti. Yeni vilâyet idaresi kanununda valinin vilâyette her vekâletin mümessillüğinden başka devletin de mümessili ve İdarî, siyasî icra vasıtası olduğu ve vilâyete ait işlerde valilerin alâkadar vekâletlerle resen muhabere eylemeleri ve vekâletlerin de İdarî ve siyasî ve icraî muhaberatı vilâyet vasıtasıyla yapmaları esası kabul edilmiştir.

D) İdare şube reisleri: Eski kanunda vilâyet ve kaza idare şube reisleri tasrih edilmemiş olduğu halde yeni kanunda bunlar birer birer gösterilmiştir.

E) Müntahap meclisi idare azalarının kaldırılması: Eski kanunda vilâyetin âmme işlerine ait bazı hususlarla memurin muhakematına ait işleri görmek üzere meclisi idare teşkilâtı vardı. Vilâyet ve kazalarda bu meclisi idareler idare şube reisleriyle halktan seçilen azalardan ibaret bulunmakta idi. Cümhuriyet devrinde kanunun bu maddesi 714 numaralı kanunla tadil edilerek müntahap azalıklar kaldırılmış ve meclisi ida-

relerin adı da idare heyetine çevrilmişti. Fakat bu tadili kanunide vali muavini idare heyetine alınmış maarif -müdürü hu heyete -dahil edilmemişti. Yeni vilâyet idaresi kanunu idare şube reisi mahiyetinde olmayıp valiye yardımcı vaziyetinde bulunan vali muavinlerini aza sıfatıyla idare heyetine almamış ve idare şube reislerinden madut bulunan maarif müdürlerini aza meyanına ithal etmiştir.

F) Mansup idare heyetleri: Eski kanunda idare heyetleri yalnız rüesayı memurinden müteşekkildi. Yeni kanun işleri çok olan vilâyetlerde işlerin daha çabuk başarılabilmesi ve incelemenin hukuk ve mülkiye mezunu olan ve uzun zaman idarede çalışmış bulunan olgun kafalarca yapılması için lüzum görülen vilâyetlerde mansup idare heyetleri tesisine Dahiliye Vekilini mezun kılmış ve bu hükmü kanuniye göre inceleme yapan vekâlet, bütçe darlığını da nazara alarak, muhtelif senelerde şimdiye kadar İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Manisa, Seyhan ve Sivas vilâyetlerinde mansup idare heyeti teşkil etmişti.

G) İptal davaları: Eski kanunda vilâyet idare şubeleriyle kaymakamların ve kaza idare şubeleriyle nahiye müdür-

lerinin kanunen lâzımülrica olan kararlarından menfaatları haleldar olanlara vilâyet içinde bir merci tanınmamıştı. Bu hal vatandaşların bazı içtihat hataları yüzünden zarar görmelerine sebebiyet veriyor ve bu da demokrasi esasına uygun görülüyordu. Bu boşluğu muhtelif sebep ve vesilelerle görmüş olan vekâlet yeni vilâyet idaresi kanununa bırakılmasını teklif ettiği hükümle doldurmuştur. Kanunun 63 üncü maddesini teşkil eden bu hükme göre vilâyet idare heyetlerine yukarıda arzedilen işler hakkında iptal davası açılması salâhiyetini de tesbit etmiştir.

H) Vali muavinliği: Eski kanunda vali muavinliği yoktu. Bu noksanlık işleri çok olan vilâyetlerde valilerin muamelât çokluğu yüzünden vilâyetin umumî işleriyle daha yakından alâkadar olmalarına imkân bırakmıyordu. Vilâyete ait âmme işlerinin çoğalmasa bu ihtiyacı daha bariz bir şekilde meydana çıkardığından yeni vilâyet idaresi kanununun 4 üncü maddesi hükümetçe lüzum görülen yerlerde vali muavinleri bulundurmasını ve muavinlerin vali tarafından tevdi edilecek işleri yapmaları ve valilerin bulunmadıkları vakit valiye vekâlet etmelerini kabul etmiş ve bu salâhiyete istinaden 1452 sayılı kanunla Ankara, Kon-

ya ve 2529 sayılı kanunla da Balıkesir ve Bursa ve müteakip kanunlarla da Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Malatya, Samsun, Seyhan ve Tunceli vilâyetlerinde vali muavinliği teşkil etmiştir. Vilâyet işlerinin günden güne çoğalması, parti ve spor işlerinin de valilere verilmesi dolayısıyla vekâlet her sene bütçenin müsaadesi nisbetinde diğer vilâyetlerde de vali muavinliği teşkil edecektir.

Nitekim bu sene 3409 sayılı kanunla iki vali muavinliği kadrosu daha almıştır.

İ) Devir ve teftiş: Eski kanunda kaymakamların senede mıntakaları içinde bir defa teftiş yapmaları kâfi görülmekte olup birden fazla teftişleri mecburî tutulmamıştı. Senede bir defa yapılan teftiş idare âmirlerinin muhitinin bütün noksanlarını görebilmelerine kâfi gelmemekte olduğundan yurdun bütünlüğü ve halkın ihtiyaçlarının ve yapılacak devlet ve halk işlerinin mahalli hükümet reisleri tarafından yerinde görülebilmesini ve gereken kontrolün sık sık yapılabilmesini temin için yeni vilâyet idaresi kanununda senede mutlak şekilde iki devir ve teftiş yapmaları esası kabul edilmiştir.

J) Adlî ve askerî daireler: Eski kanunda askerî ve adlî idareler de vali ve kaymakamların teftiş ve murakabelerine tâbi idi. Yeni vilâyet idaresi kanununda tefriki kuvva nazariyesine uymıyan bu salâhiyet kabul edilmıyerek adliyede istiklâlin temini ve yurdu kollamak gibi mühim ve ince bir ihtisasa dayanan askerî işlere de karışılmaması için bu salâhiyet kaldırılmıştır.

K) İdare âmirlerinin salâhiyetleri: Eski kanunda vali ve kaymakamların salâhiyetleri mahduttu. Yurdun muhtaç olduğu ilerleme bütünlüğünün temini için demokrasi esaslarına göre yapılmış olan yeni vilâyet idaresi kanununda idare âmirlerinin vazife ve salâhiyetleri biraz daha genişletilmiş ise de bu yeniliğin yurt ve devlet işleri için kâfi gelmediğini gören Atatürk tetkik seyahatinde (valilerin ordudan başka bütün devlet teşkilâtının başı olması lâzım geldiğini ve kanunî kaydın valiye vilâyet dahilindeki bütün işler üzerinde müessir olacak bir nüfuz ve salâhiyet temin etmesi icabettiğini ve her vekâlet tarafından mıntakası dahilindeki bütün vazaif için valiye hitabedilmesi ve her hangi vekâlete taallûk eden bir işin behemehal o vekâletin vilâyetteki teşkilâtının başında bulunan zat ve bürolardan çıkarılmasını) işaret

buyurmuştur. Bu işaret üzerine işi ele alan Cumhuriyet Halk Partisinin üçüncü büyük kongresinde idare âmirlerinin salâhiyetlerinin tevsii kararlaştırılmıştır. Gerek Atatürk'ün işaretleri ve gerekse kongrenin kararından ilham alan vekâletimiz bu noksanlığı tamamlayacak kanun lâiyahaları hazırlıyarak yüksek meclise şevketmiş ve bu lâyahalar 1777 ve 1851 sayılarla kanuniyet kesbedip idare âmirlerinin vazife ve salâhiyetleri daha ziyade şümullendirilmiştir. Bunlardan mühimlerini zikrediyoruz:

I — Birçok memurların tayin ve tecziye hakları vilâyetlere verilmiş, hattâ merkezden mansup memurların bile bazı ahvalde tecziye edilmeleri ve indelicap vekâlet emrine alınmaları ve işten el çektirilmeleri salâhiyeti tanınmıştır.

II — Ziraat ve Maarif, Ticaret, Sanayi ve nakliyat gibi istihsal, servet memba ve vasıtaları, umumî sıhhatin korunması, sarı ve müstevli insan ve hayvan hastalıklarının menî, Nafia, Orman, Gümrük ve kaçakçılık işlerinde yurt için çok önemli vazifeler tanınmış ve bu işlerin dürüst ve seri «bir şekilde yapılması ve mevcut bütün kanun ve nizamnamelerin lâyıkile tatbik edilebilmesi için yukarda izah edildiği veçhile ceza vermek ve her

ay nihayetinde ve lüzum görüldüğü sair zamanlarda idare şube reislerde lüzum görüldüğü diğer memurları heyet halinde toplanarak veya ayrı ayrı çağırarak izahat istemek ve icap eden talimat ve direktifleri vermek, adlî ve askerî idarelerden maada vilâyette mevcut devlet idare ve müesseselerinin kâffesinde teftiş ve mürakabe yapmak ve vazife başında kalmasını mahzurlu gördüğü memurları der hal işten menetmek salâhiyetleri verilmiş ve bu salâhiyetlerin daha bilgili şekilde istimali için İdarî ve siyasî muhaberat ile devlete aid işleri vekâletlerin doğrudan doğruya valiye yazmaları ve vilâyet dairelerinin bu gibi işler hakkında validen emir ve direktif almaları esası kabul edilmiştir.

III — Bu salâhiyetlerin tabîî bir neticesi olmak ve mümessilliğini yaptığı vekâletlerin vali üzerindeki mürakabe hakkını da temin etmek üzere 1851 sayılı kanunla her vekâletin, vekâletine ait işler için valilere resen emir ve talimat vermeleri ve icabında takdir beyan ve ihtar cezasını resen tatbik eylemeleri esası da kabul edilmiş ve idare edilenlerin âmme hizmetlerine ait kuvvetli mürakabelerle onun neticesinde tahassül edecek hakların teminine ait halkın itimadını takviye edici müeyyideler koymuştur.

4 — İdare âmirlerinin mesuliyetleri; vilâyette adlî ve askerî daireler müstesna olmak üzere mevcut bilûmum devlet daire ve müesseselerinin valinin ve kazalarda da yine adlî ve askerî daireler müstesna olmak üzere bilûmum idare şubelerinin de kaymakamın teftiş ve mürakabesi altında olduğunu tasrih eden vilâyet idaresi kanununun 35 ve 49 uncu maddelerinin ehemmiyetini ve yurt ve devlet işlerinde temin edeceği faydaları nazara alan Dahiliye memurları kanununun 24 üncü maddesi vali ve kaymakamlarla nahiye müdürlerini emir veya nezaretlerine tevdi olunan dairelerde suiistimal ve alelûmum kanunsuz harekeden vukuundan mesul tutmak suretile idare âmirlerinin mıntakaları içindeki devlet daire ve müesseselerini her zaman teftiş ve mürakabeleri altında bulundurarak onların kanunsuz iş yapmalarına ve vatandaşlara sarar vermelerine mani olmaları lüzumunu bir kat daha tebarüz ettirmiş ve bu suretle umumî idarenin daha ziyade düzgünleşmesine ve halk ile hükümet arasındaki münasebatın daha samimî bir duruma gelmesine yardım eylemiştir. Yurd içerisinde bütünlüğü için gelecek yıllarda da en lüzumlu ve şümüllü çalışma üzerinde hassasiyetle durulacaktır.

5 — Çalışma prensibi: Cumhuriyetin ilk yılından itibaren her gün biraz daha tekâmüle doğru giden umumî idare, geçen yılda kanun ve nizamnamelerin süratle tatbiki ve devlet ve yurt işlerinin tanzimi suretile rejimin daha iyiden kökleşmesi ve otoritesinin bir kat daha kuvvetlenmesine ve halk ile hükümet arasındaki samimiyetin daha sıkı bir hale gelmesine demokrasi esaslarına lââyık bir şekilde hiç durmadan çalışmış ve gelecek yıllarda bu çalışmaya daha ziyade hız vermek suretile mesaideki bütünlüğü temine gayret edecektir.

İdarî Teşkilat

Tarihçe :

Mülkî taksimat hakkında esaslı bir fikir verebilmek için imparatorluk devrindeki “İdarî taksimatın,, geçirdiği safhalardan bahsetmek lâzımdır.

A) Osmanlı devletinin kuruluşundan Meşrutiyet devrine kadar :

Osmanlı devletini kuran Türk beylerinden Osman; beyliğini ilân ettikten on sene sonra (Milâdi: 1308) bazı büyük kasabalarda adlî ve İdarî işleri görmek için kadılar, emniyet ve inzibat işlerini görmek için de subaşılar tayin etmiş ve Osmanlı Türklerinde İdarî teşkilâtın ilk temelleri bu suretle atılmıştır. Osmanın oğlu Orhan kardeşi Alâeddini devlet işlerinin tanzimine memur ettiği zaman Alâeddin askerî işleri tanzim etmekle beraber mülkî teşkilâtın ıslahı sahasında da çalışmıştır.

İstanbulun fethine kadar dirlik namile verilen tahsisatlarla beylerbeyiler

ve mirlivalar eyalet ve sancakları idare ederlerdi. Bu devirde Osmanlı devletinin en çok ehemmiyet verdiği daima muharip bir ordunun kuvvet ve muvaffakiyetini temine matuf teşkilâtı..

Kanunî Süleyman devrinde Osmanlı Türkleri büyük bir imparatorluk kurmuş ve üç kıta üzerinde 6.000.000 kilometre murabbai bir araziye malik olmak suretile o devrin en geniş ve en kudretli bir devletini meydana getirmişti. Fakat bu kuruluş çok geniş ve çok nüfuzlu olmakla beraber mütecanis değildi. Rumeli ve Anadolunun birçok yerlerinde mülkî taksimatın esası olarak sancak teşkilâtı vardı. Her sancak teşkilâtının başında bir mirliva bulunuyordu. O zamanki mülkî idare askerî teşkilâtla da karıştırılmış olup bir yerin askerî komutanı aynı zamanda mülkî idareyi de üzerine almış bulunuyordu. Rumeli nin fethinden sonra şimdiki müfettişi umumîlik teşkilâtına kısmen benzeyen Rumeli ve Anadolu beylerbeyliği ihdas edilmiş; Rumeli bir beyin ve Anadolu diğer bir Beyin idaresine terkedilmişti. Sancak teşkilâtı 1574 tarihine kadar devam etti.

Mirlivaların vazifeleri, idareleri altındaki cüzü idariyeyi eşkiya tasallutun-

dan korumak ve kale varsa onları muhafaza etmek, aşair ve kabileleri tahtı hükmünde bulundurmak, mahlûl olan timar ve zeametleri ehil ve erbabına tevcih etmek ve sefere memur oldukları zaman idaresinde bulunan dirlik erbabını toplıyarak tayin olunan mahalle gitmek hususlarından ibaretti. Mevaddı hukukiye ile şehir ve kasabaların muamelâtı hususiyeleri kadılara, mürettebatı emîriyyenin cibayet ve tahsili defterdarlara ait vazaif cümlesindendi.

Bu tarihte mülkî teşkilâta esas olarak eyalet teşkilâtı kabul edildi. Bu teşkilâta göre ülke, eyaletlere, eyaletler, sancaklara; sancaklar, mütesellimliklere ve mütesellimlikler de voyvodalıklara bölündü. Eyaletlerde Beylerbeyi (vali), sancaklarda Mirliya (Mutasarrıf) Mütesellimlikler de Mütesellim (Kaymakam) ve Voyvodalıklarda da Voyvoda (Nahiye müdürü) bulunurdu.

Beylerbeyi askerlik itibarile de livâ. fırka ve bazan da kolordu komutanı vazife ve salâhiyetini haizdi. Bundan başka Kırım, Erdil beylikleri ve Gürcistan prensliği mümtaz kıtalardan sayılırdı. Cezair, Tunus ve Trablusgarp eyaletlerinin de (Garp ocakları) namile mümtaz idareleri vardı. Devlet bu üç

eyalet vali göndermezdi. Ocaklar valilerini kendi dayıları (zabitleri) arasında seçerlerdi. Mekke'de Hicaz şerifleri Emir unvanını taşırlar ve bazı imtiyazları haiz bulunurlardı. Bu suretle üç kıtada 6.000.000 Km. murabbalık büyük bir arazi sahibi olan Osmanlı imparatorluğu her kıtanın hususiyetine göre bir idare şekli tanzim etmiş bulunuyorlardı ki bunun çok bariz misallerinden birisi valilerin idam salâhiyetlerini haiz olmaları idi. Bu şekli idare 17 nci asra kadar devam etti. 17 nci asrın sonlarına doğru Osmanlı imparatorluğu idaresinde tevakkuf ve inhitat devri başlayarak askerî teşkilât çığırından çıkmış ve 18 nci asrın başlarında mülkî teşkilât da bozulmağa yüz tutmuştu. İkinci Mahmut bazı ıslahata girişerek Anadoluda Eyalet adedini 18 den 4 e indirmiş ve bu suretle sıkı bir merkeziyet usulü takip etmişti.

Bu idarenin elemanlarının yetiştirme usulü: Devşirme çocuklarının güzideleri saraya alınarak terbiye edilip ve içlerinden liyakatlıları yeniçeri bölükleri ağalıklarına yahut miralemlik, mirahurluk, kapucular kethüdalığı, kapubaşı memuriyetlerine getirilir ve nihayet mirlivalık ile taşraya gönderilirlerdi. Bunlardan mirlivalıkta ehliyet ve

liyakat gösterenler vezeratı ihraz ederlerdi. Gitgide vüzera çoğaldığından bunlardan bazılarına iki sancak birleştirilerek tevcih edilmeğe başlandı. Bilhassa hudut kaleleri muhafızları bulunan vezirlere medarı taayyüş olmak üzere Rumeli ve Anadoluda ilhakan sancaklar verilirdi. Vali ve mutasarrıflar uhdelerindeki eyalet ve sancakların mülhak kazalarına daireleri gediklilerinden yahut mahallî hanedanından Voyvoda nasp ve tayin ederler, uhdelerinde ilhakan sancak bulunanlar da sancaklara mütesellim gönderirlerdi. Bundan başka mürettebatı emiriye ve memleket masarifi olan mebaliğin tevzi ve tahsilinde şehir ve kasabalarda ahali tarafından intihap edilen âyanlar vardı.

Bütün bu tafsilatı hülâsa edecek olursak memleketin zaptü raptü ile vali, mutasarrıf, mütesellim ve voyvodaların» umuru hukukiye ve narhı erzak ile (yani beledî işlerde) hükkâmı şer'in, mürettebatı emiriye ve memleket masarifi olan mebaliğin tevzi ve tahsili ile defterlerinin tertip ve terkim hususlariyle âyanın meşgul olduğu neticesine varırız. Ayan bu işleri eşrafi memleket ile biliçtima yaparlardı. Ayan sonraları voyvodalıklara ve mütesellimliklere geçmeğe de başlamıştı.

Tanzimattan sonra vilâyetlerde iyi bir idare şekli temin ve tanzimi için bazı esaslar konmuştu. 1281 tarihli teşkili vilâyat nizamnamesinde eyaletler ilga edilmiş ve ülke vilâyetlere taksim olunmak suretiyle yeni teşkilât vücuda getirilmek istenmişti. Fakat bu nizamnamede istihdaf edilen gaye mahallî idarelere halkın sureti iştirakini kabul değil eyalet beylerinin nüfuzlarını kırmak ve merkezi kuvvetlendirmekti. Bu nizamname tevsii mezuniyet yerine sıkı bir merkeziyet koymuş ve valileri her iş için merkeze müracaat mecburiyetinde bırakmıştı.

29 Şevval 1287 tarihinde tanzim olunan (idarei umumiyei vilâyat nizamnamesi) ise İdarî ademi merkeziyetin tesisine yönelmişti. 25 Mart 1292 tarihli (İdarei nevahî nizamnamesi) nahiyelerde halk tarafından seçilmiş bir meclis ve yine intihapla tayin olunan bir müdür bulunmasını ve nahiye idaresinin bu suretle teminini tesbit etmişti. Fakat bu nizamname pek mahdut nahiyelerde tatbik edilmiş ve bir müddet sonra metrûk bir hale gelmişti. Bu müntehap nahiye müdürlüğü usulü ilânı meşrutiyetten sonra tamamen kaldırılarak yerine mansup nahiye müdürleri ikame edildiği halde

müntehap nahiye meclisleri Cumhuriyet idaresine kadar devam etti. 1287 tarihli nizamname ile müntehap muhtar ve ihtiyar meclisleri teşkilâtı da vazolunmuştu. Köy idaresinde İdarî ademi merkezîyet yoktu. 1293 kanunu esasısı vilâyetlerin idaresini tevsii mezuniyet ve tefriki ve zaif esası üzerine kurmuş ise de tefriki ve zaif idarei ademi merkezîyet salâhiyeti vermemişti.

B) Meşrûtiyet devrinden Cumhuriyete kadar :

13 Mart 1913 tarihli (İdarei umumiyei vilâyat kanunu muvakkati) vilâyetlerin hükmî şahsiyetlerini ve ademi merkezîyet esaslarını filen kabul etti. Bu kanun 1281, 1287 tarihli nizamnameleri ilga ederek ülkeyi vilâyet, liva, kaza ve nahiye olmak üzere dört dereceye ayırmak suretiyle Meşrutiyette de dört dereceli idare usulünü kabul eyledi.

B) Cumhuriyet devri :

Cumhuriyetin ilâm tarihinde Türkiye ; imparatorluk devrindeki idare taksimatı mucibince vilâyetlere, vilâyetler livalara (mutasarrıflıklara) livalar da kazalara kazalar da nahiyelere ayrılmıştı. Bir de doğrudan doğruya merkeze merbut olmak üzere gayri mülhak livalar

mevcuttu. Bunlar vilâyet hükmünde olup yalnız buralarda vali yerine müstakil mutasarrıf bulunurdu. 24 Nisan 340 tarihinde neşrolunan teşkilâtı esasiye kanununun 84 üncü maddesi Türkiyeyi (Coğrafi vaziyet ve İktisadî münasebet noktasından vilâyetlere, vilâyetleri kazalara, kazaları nahiyelere taksim etmiş) ve devlet teşkilâtında hükmi şahsiyeti haiz olmıyan ve kaza ile vilâyet arasında lüzumsuz bir vasıta olduğu için halkın hükümeti merkeziye ile olan işlerinin uzamasına sebebiyet veren - Liva -mutasarrıflık teşkilâtını ortadan kaldırmıştı. Filhakika kaza ile vilâyet arasındaki liva teşkilâtı halkın hükümeti merkeziye ile olan işlerinin uzamasına sebep oluyordu. Yeni teşkilât kaza ile vilâyeti birbirine yaklaştırdı. Millî hükümet teşekkülünü müteakip bazı livaları müstakil liva haline koydu. Bu suretle livaların kaldırılmasına doğru ilk adım atılmış oluyordu. Nihayet mevcut vilâyetlerle müstakil ve mülhak livaların ünvanı vilâyete tebdil edilerek Türkiye de 74 vilâyet vücuda gelmişti. Fakat kısa bir tecrübe çok vilâyet usulünün memleket içinde pek faydalı olmadığını gösterdi. Bunlardan bir kısmının umumî ve hususî varidatları mahallerinin ihtiyacını teminden çok uzaktı. Bazılarının coğrafi,

iktisadî vaziyetleri, bazılarının nüfusunun azlığı başlı başına bir vilâyet halinde kalmaları imkânını selbediyordu. Bu sebeplerle bunların vilâyet halinde bırakılmaları faydasızdı. Vilâyetler adedinin azaltılması lüzumuna kanaat getiren vekâlet bu işi esaslı bir tetkikat neticesinde halletmek için mülkî ve askerî zevattan mürekkep (tetkikatı mülkiye heyetleri) teşkil etti. Bu heyetler memleketin her tarafında mahallen tetkikat icra ettiler. Raporlar hazırladılar. Bu raporlar Dahiliye Vekâletince büyük erkânı harbiyenin ve muhtelif vekâletlerin mümessillerinden mürekkep bir heyet marifetiyle tetkik edildi. Ve neticede vilâyetlerden bir kısmının lâğvı hakkında bir kanun lâyihası tanzim edildi.

Teşkilatı mülkiye kanunu :

926 tarihinde kabul edilen 977 numaralı teşkilâtı mülkiye kanunu mucibince Üsküdar, Gelibolu, Ardahan, Muş, Beyoğlu, Genç, Siverek, Çatalca, Ergani, Kozan vilâyetleri ilga edildi. Kaza halini muhafaza edemeyecek olan 27 kaza nahiyyeye kalbolundu. Yeniden 18 kaza teşkil edildi. Bu suretle mülkî taksimatımız 63 vilâyet ve 343 kaza ve 681 nahiye olarak tesbit edildi. Bu teşkilât da maksadı temin edememişti. Bir takım

mahallî cereyanlar, halkın hisse tâbi olarak vilâyetlerinin kaza haline konmasını istememesi idare taksimatına matlup olan şekli vermiyordu. Diğer taraftan vekâlet bu baptaki mesaisine devam ediyor, tahkikatı mülkiye heyetinin raporlarından, mahallerinden alınan malûmattan, mülkiye müfettişlerinin raporlarından, vilâyetlerin gönderdiği umumî ahval raporlarından istifadeye çalışarak vilâyetlerin azaltılması hakkındaki projelerini tanzime devam ediyordu. Yapılan projelerde daima asayiş vaziyeti ve iktisadî, ticarî vaziyet ve servet, varidat, askerlik vaziyeti ve coğrafî vaziyet ile nüfus, vesaiti nakliye, etnoğrafik vaziyet, İdarî vaziyet nazarı dikkate alınmış ve bunların birbirleriyle telifine çalışılmıştı.

Atatürkün işaretleri

Atatürk, 931 senesinde memleket dahilinde icra ettikleri seyahate ait notlarında vilâyetler için şu kıymetli irşatta bulunmuşlar ve (Hükûmet, her yerde teşkilâtı ile, şahıslarile, salâhiyet ve vazifeleriyle kuvvetlendirilmeğe muhtaçtır. Zaman zaman tesirini gösteren muhtelif mahallî cereyanların doğurduğu şimdiki çok vilâyet teşkilâtı birçok noktalardan zararlıdır. Bu kadar vilâyeti idare için kıymetli vali ve bilhassa rüesa bulunamıyor. Bir tarafta ondan fazla kazalı vilâyet varken öte tarafta iki kazalı bir vilâyetin ayrı bir idare cüzütamı olmasını mücbir kılacak sebebi müşahede etmek kabil değildir. Bilâkis vilâyetler bu dar taksimâtı coğrafi, siyasî ve İktisadî vaziyeti bir olan yanyana mıntakalarda ayrı idare fikirleri yapıyor. Çok vilâyet mahallî ve umumî bütçe için de zarar yapıyor. Bu sebeple mevcut vilâyetlerimizin adedi mümkün olduğu kadar azaltılmalı, tasarruf edilecek paradan umumî müfettişlikler teşkilâtı için para ayırmalı ve

büyücek vilâyetlerde vali muavini istihdam etmeli.) buyurmuşlardır.

Lâğvedilen ve yeniden kurulan vilâyetler :

Yukarıdaki işarettten ilham alan vekâletimiz, 930 senesinde hazırladığı bir proje ile altı vilâyetin daha lâğvını teklif etti. Yüksek meclisçe kabul olunan 2197 numaralı kanunla Aksaray, Cebelibereket, Artvin, İçel, Şibinkarahisar, Hakkâri vilâyetleri de lâğvedildi. Bu suretle vilâyetlerin adedi 57 ye indi. Âmme hizmetleri genişledikçe bunları daha iyi görebilmek ve nazımlık vazifesini daha esaslı yapabilmek için vilâyet teşkilâtını biraz genişletmek zarureti hasıl olmuş ve bunun üzerine Atatürk (İç idare teşkilâtımızı yurdun doğu bölgelerinden başlıyarak genişletmek ihtiyacını duymaktayız. Yeniden iki umumî müfettişlik ve yeniden bazı vilâyetlerin kurulması da lüzumlu görülmektedir....) buyurmuşlardır. Bu buyruktan ilham alan vekâletimiz lâyihayı hazırlamış ve bu lâyiha 25 birincikânun

1935 tarihinde 2885 sayı ile kanuniyet kesbederek bu kanunla:

1 — Borçka, Artvin, Şavşat, Hopa kazalarıyla Erzurum vilâyetinin Yusufeli kazasını ihtiva etmek ve merkezi Art-

vin olmak ve Çoruh vilâyeti adıyla anılmak üzere yeni bir vilâyet kurulmuş ve bugünkü Çoruh vilâyetinin Rize ve Pazar kazalarından ibaret kalan kısmına merkezi Rize olmak üzere Rize vilâyeti adı verilmiştir.

2 — Şemdinli, Hakkâri, Gevar kazalariyle Siirt vilâyetinin Beytüşşebap kazasından teşekkül etmek ve merkezi Çölemerik kasabası olmak üzere Hakkâri vilâyeti kurulmuştur.

3 — Muş vilâyetinin Bitlis, Mutki ve Van vilâyetinin Ahlat kazalariyle Hizan ve Kotum kazalarından teşekkül etmek ve merkezi Bitlis kasabası olmak üzere Bitlis vilâyeti kurulmuştur.

4 — Muş vilâyetinin Çapakçur, Genç, Solhan ve Bingöl kazalariyle Erzincan vilâyetinin Kiğı kazasından teşekkül etmek ve merkezi Çapakçur kasabası olmak üzere Bingöl vilâyeti kurulmuştur.

5 — Erzincan vilâyetinin Pülümür kazasiyle Elazığ vilâyetinin Nazimiye, Hozat, Mazgirt, Ovacık, Pertek, Çemişgezek kazalarından teşekkül etmek üzere Tunceli vilâyeti kurulmuştur.

Bu suretle Cumhuriyetin ilânından

evvel mevcut olan 15 vilâyet ve 24 müstakil liva Cumhuriyetin 15 yılı içinde 62 vilâyete çıkarılmıştır.

Kazalar ve Nahiye teşkilatı :

Vekâletimiz, idare taksimatında görülen noksanların ıslahı için daima tetkiklerine devam etmekte olup memleketi örmekte olan demir ağların husule getirdiği değişiklikleri ve ekonomik inkişafı Cumhuriyet Halk Partisi vilâyet kongrelerinin temennilerini, umumî meclis ve idare heyetlerinin tetkiklerini göz önünde tutarak yüksek kamutaydan aldığı tahsisata göre her sene bazı nahiye kaza haline koyduğu gibi tam teşekküllü nahiye projesine dahil bazı mühim mevkileri de nahiye haline sokmaktadır. Cumhuriyetin İdarî teşkilâtına ait ilk kanun 877 sayılı kanundur. Bu kanunla yukarıda da arzedildiği üzere 926 tarihinde lüzumsuz yerlerdeki bazı vilâyet ve kazalar ve nahiye lâğvedilip devlet işlerinin düzgünlüğü için yeniden 18 kaza teşkil edilmiş ve 17 kazanın bağılıkları değiştirilmiş ve 1282 sayılı kanunla da 1928 senesinde Artvinde Borçka; Edirne'de İpsala, İzmirde Dikili, İstanbulda Kartal, Beykoz ve Silivri, Balıkesirde Erdek, Çanakkalede Ayvacık, Samsunda Lâdik, Muğlada Datça adlarıyla 10 kaza ve 1533 sayılı kanunla da 929 tarihinde İstanbulda Yalova adlı bir ka-

za ve 1612 sayılı kanunla da 930 tarihinde İstanbulda Fatih ve Eminönü ve Kadıköy, Beşiktaş ve Sarıyer, Bursada İznik adlariyle 6 kaza ve 2042 sayılı kanunla da 932 tarihinde Muşta Solhan adıyla bir kaza ve 2202 sayılı kanunla 933 tarihinde Kocaeli vilâyetinde Karasu adıyla yeniden bir kaza ve 2529 sayılı kanunla 1934 tarihinde Muşta Bingöl, Erzurumda Çat, Samsunda Kavak, Boluda Akçakoca, Giresunda Buluncak adlariyle beş kaza ve 2885 sayılı kanunla da 1935 tarihinde Hakkâride Şemdinli, Bitliste Hizan, Kotum, Diyarıbakırda Bismil, Eğil, Vanda Gürpınar, Ağrıda Patnos, Elâzığda, Karakoçan, Sivrice adlariyle dokuz kaza ve 3012 sayılı kanunla da 1936 tarihinde Ankarada Çankaya, Antalyada Gündoğmuş, Balıkesirde Manyas, Burdurda Yeşilova, İstanbulda Eyüp, Kastamonuda Kargı, Kocaelide Gölcük, Çanakkaledede Yenice, Orduda Gölköy adlariyle yeniden dokuz kaza ve 1937 tarihinde 3223 sayılı kanunla Diyarıbakırda Çınar, Mardinde İdil ve Mazıdağı, Erzurumda Karayazı, Tuncelilide Kalan adlariyle yeniden beş kaza ve 938 tarihinde 3393 sayılı kanunla da Siirtte Baykan ve Kozluk, Ispartada Sütçüler adlariyle üç kaza kurulmuş ve bu suretle Cumhuriyetin ilânından evvel mevcut

bulunan 322 kaza Cumhuriyetin 15 yılı içinde 378 e ve Cumhuriyetin ilânından evvel mevcut olan 784 adet nahiye de muhtelif tarihlerde alınan kadrolarla 15 yıl içinde 894 adede çıkarılmıştır.

Gelecek yıllarda bütçenin müsaadesi nisbetinde kaza teşkilâtıyla tam teşekküllü nahiyelerin çoğaltılması suretile hükümet ve halk işlerinin daha düzgün ve verimli yürütmesine çalışılacaktır.

Tam teşkilatlı nahiyeler :

İdare taksimatımızda köyle kaza arasında nahiye teşkilâtı vardır. Bu teşkilât pek nakıs olduğu için köylünün nüfus, vergi, tapu işlerinin görülmesini temin edemeyip köylüyü kaza merkezine kadar gitmeğe mecbur ettiğinden bu müşkülâtı önleyebilmek için vekâletimiz, 928 senesinde yüksek meclise yepyeni bir şekil teklif etti. Çünkü mevcut nahiyeler ihtiyaca tekabül edemiyen nakıs teşekkül ve taazzuqlardır. Bunların başında yalnız bir müdür vardır. Pek istisna ile bazılarında nüfus ve tahrirat kâtibi mevcuttur. Bu nahiyeler de memleketin ötesine berisine gelişi güzel serpilmiştir. Elli köylü nahiye mevcut olduğu gibi beş köylü nahiye de vardır. Nahiye işlerini de inceliyen Atatürk Büyük Millet Meclisinin üçüncü intihap devresinin içtimasında irat buyurdukları nutukta

(Dahilî idarede tam teşekküllü nahiyeleler arttırılmalıdır) buyurmuşlardır. Bu buyruktan ilham alan vekâletimiz nahiyeleleri köylünün ve devlet işlerinin ihtiyacıyla mütenasip bir şekilde koymak için başta mesul müdürü, kâtip, nüfus, tapu memurları ve sulh hakimiyle tam teşekküllü nahiyeleler yapmağı düşünmüş ve bunun için esaslı tetkikat icra ederek bir proje vücade getirmiştir. Bu projeye nazaran Türkiye Cumhuriyeti hudutları dahilinde 1500 tam teşekküllü nahiyelele ihtiyac vardır. Tam teşekküllü nahiyelelerin vücade getirilmesinde üç esas gözetilmiş tir :

Birincisi: Köylünün yaya olarak sabahleyin nahiye merkezine gidip işini bitirdikten sonrai aynı günün akşamı köyüne dönebilmesi, bunun için de nahiyelele çerçevesiyecek köylerin merkeze asgarî 10 azami 15 kilometre olması esasıdır.

İkincisi: Her nahiyelede köy adedinin 25 ten fazla olmaması.

Üçüncüsü: Nahiye nüfusunun on bini geçmemesidir. Bir tam teşekküllü nahiyelele devlete 3000 liraya mal olacağı hesap edilerek ihtiyacın tesbitinde çok hassas davranılmıştı. İstenen 1500 nahiye dört buçuk milyon liraya mal olacağı-

dan bunların hepsini birden kurmağa bütçe mülâhazasıyle vekâletçe imkân görülemeyerek tedricen yapmağa karar verilmiş ve 928 den itibaren alınan tahsisatlarla Ankarada 30, Erzurumda 30, Balıkesirde 40, İstanbulda 37, Kırklarelinde 13, Konyada 45, Malatyada 30 tam teşekküllü nahiye teşkil edilmiştir. Bunlar için yalnız tahrirat kâtibi ve nüfus memuru tahsisatı alınabilmiştir. Vekâletimiz müteakip senelerde alacağı tahsisatlarla bu çok faydalı projeyi ikmalî düşünmüşse de son bir iki sene zarfında bütçe vaziyeti ve zarureti dolayısıyla tahsisat alamamıştır.

Vilâyetlerden alınan malûmat, mülkiye müfettişlerinin mahallinde yapmış olduğu tetkikat bu teşekkülün İdarî ve inzibatî hususlarda ve köylünün işlerinin kolaylıkla görülmesinde çok faydalı neticeler verdiğini göstermektedir.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinden tevdi edilen vilâyet kongreleri mukarreratı bu teşekkülün faydası hakkında bir fikir verebilir. Bütün temenniyat vilâyetleri dahilinde tam teşekküllü nahiyelelerin biran evvel teşkili noktasında toplanmaktadır. Ancak şurasını bilhassa nazarı dikkate almak lâzımdır ki tam teşekküllü nahiyeleler yalnız dahi-

liyeve ait teşkilât değil Adliyeve, Mâliyeve ait teşkilâtla, yani, isminin ifade ettiği tam teşekkülle köylüye müfit olabilir. Aksi takdirde basit nahiyelerden farkı kalmaz.

Maruzatımızı tamamlamak için yukarıki satırlarda izah edilen idare teşkilâtımızın 1334 yılından bu yıla kadar geçirdiği safahatın cetvelini aşağıya derce lüzum gördük.

**İdare teşkilâtımızın 1934 yılından beri geçirdiği safahatın
cetvelidir.**

Senesi	Vila- yeti	Müstak il Liva	Merbut Liva	Kaza	Nahiye Teşkila tı	Teşki- latsız
1334	24	21	55	451		1012
1920-1336	15	16	35	322		795
1921-1337	15	24	30	325		784
1922-1338	15	24	30	325		784
1923-1339	69			325		784
1924-1340	69			325		784
1925-1341	74			325		784
1926	63			327		751
1927	63			327		751
1928	63			337		741
1929	63			338	150	590
1930	63			344	230	650
1931	63			344	230	650
1932	63			340	230	656
1933	57			347	230	652
1934	57			352	223	655
1935	62			361	223	682
1936	62			370	223	676
1937	62			375	222	674
1938	62			378	323	671

Teşkilâtta diğer işler :

Vilâyetler idaresi umum müdürlüğü idarî teşkilât işinde yalnız kuruluşları yapmakla iktifa etmeyip yurt idaresinin düzgünlüğü için gereken fek ve ilhak işlerini, öz dilimize uymıyan vilâyet adlariyle keza öz dilimize uymıyan veya yekdiğeriyle iltibas eden nahiye ve kaza adlarının değiştirilmesi muamelelerini de yapmaktadır. Bu nevî işlerden birkaç yıl içinde yaptıklarının mühimlerini dercediyoruz:

A) Muhtelif yıllarda görülen lüzum ve zaruretlar karşısında 300 kadar köy ve 50 nahiye ve 32 kaza adlarını değiştirmiştir.

B) Elâzığ vilâyetinin esas itibariyle- memleket manasına gelen El ve gıda manasına gelen Azığ kelimelerinden mürekkep Bereketli, mahsullü, münbit demek olan Türkçe bir kelime olup zamanla bu şekle tahavvülü Arap harsının tesiri altında Türk ediplerinin Türkçe kelimeleri medrese diline çevirmeği bir sanat telâkki etmelerinden ileri gelmiş ve Diyarıbekir adı da öz dilimizde bir mâna ifade etmemekte ve esasen mıntakasinda bakır madenleri bulunmakta olduğundan 1938 senesinde Diyarıbekir vilâyetinin adı Diyarıbakır, ve Elâziz vilâyetinin adı da Elâzığ olarak değiştirilmiştir..

Teşkilât kanunundaki değişiklik:

Vilâyet idaresi kanununun teşkilât formalitesine ait olan ikinci maddesi günbegün değişen ihtiyacı karşılayamadığı için vekâletimizin teklifi ile 936 yılında çıkan 3001 sayılı kanunla lüzum görülen hükümler ilâve edilerek teşkilât işlerinin daha düzgün ve süratli yapılmasına çalışılmış ise de tatbikatın ve bu günkü her sahada hızlı gidiş hareketlerinin meydana çıkardığı ihtiyaçların kanuna dercine lüzum hasıl olmuş ve bu uğurda derin incelemeler yapan vekâletimiz hazırlamış olduğu projeyi Başvekâlet yüksek makamına sunmuştur. Devlet Şûrasının ve bütün vekâletlerin mütaleaları alındıktan sonra İcra Vekilleri Yüksek Heyetince kabul buyurularak Büyük Millet Meclisine arzedilmiş olan bu proje 93S yılında 3451 sayı ile kanuniyet kesbetmiştir. Bu kanunla vilâyet idaresi kanunu teşkilâta müteallik eski hükümler arasındaki farkı arzetmeği faydalı bulduk.

1 — 3001 sayılı kanunda vilâyet adının değişmesi muamelesi kanunla yapılır denilmekte ve bu sebeple vilâyet adının değişmesi uzun zamana mütevakkıf bulunmakta idi. Halbuki öz dilimize uymıyan bazı vilâyet adlarının değiştirilmesinde dil inkılâbımızın süratine uymak zarureti hissedildiğinden vilâyet

adının değiştirilmesinde Devlet şurasının ve Maarif Vekâletinin mütaleaları alınarak İcra Vekilleri Heyeti kararıyle intaç edilmek suretiyle maksut sūrat temin edilmiştir.

2 — 3001 sayılı kanunda vilâyet sınırlarının ve kaza merkez ve sınır ve adlarının değiştirilmesi hakkında hükümler varsa da mühim mevkilerle göl ve saire gibi ehemmiyetli tabiî arıza adlarının ne suretle değiştirileceğine dair kayıt ve sarahat yoktur. Bu noksanlık zaman zaman kendisini hissettirmekte ve nitekim Büyük Önder Atatürkün son seyahatlerinde işaret buyurdıkları veçhile Gölcük gölü adının değiştirilmesi işinde olduğu gibi daha bariz bir surette anlaşılmıştır. Buna binaen herhangi bir sebeple bu gibi mevki ve avarız adlarının değiştirilme formalitesi kanuna ilâve edilmiştir.

3 — 3001 sayılı kanunda sınır değiştirilmesi kaydı varsa da sınır tesbiti kaydı yoktur. Halbuki yeniden kurulan nahiye, kaza ve vilâyetlerin ilk önce sınırlarının tesbiti lâzım gelmektedir. Kanunda tesbit tasrih edilmemiş olduğu için bu gibi yeniden teşkilât vücuda getirilmesine dair olan kanunların hepsinde ayrıca sınır tesbiti için hükümetin meclisten sa-

sâhiyet almasına ve bu suretle kanuna bir madde eklenmesine zaruret görüldüğünden evvelki kanunun bu noksanlığının önüne geçilmek üzere yeni kanuna (Tesbiti) kelimesi ilâve olunmuştur.

4 — 3001 sayılı kanunda köy teşkili ve ayrılması ve birleştirilmesi varsa da köy kaldırılması yoktur. Gerçi başka bir köyle birleşen köyün kaldırılması bu birleşme içerisinde mündemiç ise de görülecek herhangi bir siyasî veya inzibatî ve yahut ta harsî sebeplerle bir köyün kaldırılmasına salâhiyet veren kanunların tatbiki sırasında o köyün devlet teşkilâtından silinebilmesi için kurulmasında olduğu gibi kaldırılmasının da aynı formaliteye tâbi tutulması icabettiğinden yeni kanuna bu cihet ilâve edilmiştir.

5 — Belediye kanununun 7 inci maddesinde köylerin belediye sınırlarına alınması ve belediye sınırında bulunan bir yerin başka bir beldeye veya köy sınırı içerisine verilmesi hakkında hükümler mevcut ise de belediye sınırından müstakil köy teşkil edilmek üzere ayrılacak herhangi bir mahalle veya semte dair bu- kayıt ve serahat mevcut olmadığından bu gibi işlerde müşkülâta rastlanmaktadır. Nitekim müstakil köy teşkil edile-

cek olan herhangi bir belediye parçasının evvelâ komşu bir köy sınırına, belediye kanununa göre, verilme muamelesi yapıldıktan bir müddet sonra o ye' in vilâyet idaresi kanunu mucibince bağlandığı köyden ayrılarak müstakil bir köy haline konulması cihetine gidilmesi icap etmekte ve bu da resmî muamelâtta halk ve hükümet işlerinin gecikmesine sebep olmaktadır. Bu noksanlığın ikmali için kanuna (Bir mahalle veya semtin belediye sınırından ayrılarak müstakil bir köy haline konması) na dair hüküm ilâve edilmiştir.

6 — Teşkilât işlerinde lâzım gelen süratin temini için umumî meclisler içtima halinde değilse gereken kararlar ötedenberi carî usule göre daimî encümenlerce verilegelmekte ise de bazı vilâyetler bu noktada tereddüde düşerek işi istizanlarla uzatmakta olduklarından bu tereddüdü ortadan kaldırmak için kanuna bu işe dair bir fıkra eklenmiştir.

7 — Eski kanunun son fıkrasında nahiye ve köy adlarının değiştirilmesi ve yeniden köy teşkili hususlarının kanunda gösterilen formalitenin ikmalinden sonra (Vilâyetçe yapılı) tabiri mevcut ise de keyfiyet vekâletçe tensip edilmek suretiyle tamamen intaç edilme-

sine esasen bütün vekâletlerin icra vasıtaları da vilâyetler olmasına binaen bu tabirin yanlış tefsirlere yol vermemesi için kaldırılması muvafık görülmüş ve kanun lâyihası bu maksatlara binaen tanzim edilmiştir. Bu kanun sayesinde teşkilât işleri daha düzgün ve daha süratli ve halkın ihtiyaçlariyle devlet işlerini daha ziyade karşılayabilecek bir süratte intaç edilmektedir.

İdarî teşkilâtta yegâne gaye yurt ve devlet işlerinin düzgünlüğü, vatandaşların rahatlığı olduğundan bunların temin ödevi karşısında olan vekâletimiz bütçenin imkân verdiği mabette her yıl lüzumlu gördüğü teşkilâtı yaparak her sahada olduğu gibi teşkilât işlerinde de bütünlük teminine çalışmaktadır. Bu gayeyi temin için çalışan vilâyetler idaresi umum müdürlüğü bütçe mülâhazasıyla sıraya konarak zamanı geldikçe yapılmakta olan teşkilâtın devlet ve halk işlerinde duyulan ihtiyaçların en ehemmiyetlisinin cevabı olmasına itina etmekte ve bu sonuca daha çabuk varabilmek için kadrosunu genişletmeğe uğraşmaktadır.

Teşkilât işini tamamlamak için vekâletimizin meydana getirdiği teşkilâtın en ehemmiyetlilerinden olan umumî müfettişlik teşkilâtı ile Tunçeli vilâyeti teş-

kilât ve idaresinden bahsetmek lâzımdır. Bu malûmatı ayrı bir kısım halinde aşağıya dercediyoruz.

Umumî Müfettişlikler :

Yurdumuzun birçok devletlerde de olduğu gibi tabii, içtimai, İktisadi ve sair icaplarla kendiliğinden bazı gruplara ayrılmış olup ve her grubun yekdiğerine nazaran hususiyet ve incelikleri bulunduğu malûmdur. Bu sebeple bir bölgede bir kaç vilâyet arasında alâkalı işlerin daha çabuk halledilebilmesi ve o bölgeye ait işlerin daha mütekâmil olarak bir makamda toplanıp daha verimli bir surette başarılabilmesi ve asayişe müteallik işlerin daha düzgün bir hale getirilebilmesi ve vilâyetler arasındaki yol ve köprü işlerinin daha çabuk yapılabilmesi ve kültür, tarım ve esenlik işlerinin daha mükemmel yürütülebilmesi için müteaddit vilâyetleri alâkadar eden ve bu vilâyetlerin müşterek faaliyetleriyle izalesi kabil olan ihtiyaçları hususunda bu vilâyetler üzerinde teftiş ve mürakabe salâhiyetini haiz umumî müfettişlik teşkilâtının vücade getirilmesine kail olan vekâletimizin hazırladığı kanun 25 haziran 927 tarih ve 1164 sayı ile iktisabı katiyet ederek lüzum görülen yerlerde umumî müfettişlikler teşkili için hükümete salâhiyet verilmiş ve bu salâhiyete isti-

den 1927 tarihinde merkezi Diyarıbakır olmak üzere Birinci Umumî Müfettişlik teşkil edilip bunun yurt için değerli faaliyetleri görülerek 1934 tarihinde merkezi Edirne olmak üzere İkinci, 1935 tarihinde merkezi Erzurum olmak üzere Üçüncü Umumî Müfettişlik ve Tunceli vilâyetinin teşkilinde istihdaf edilen salâh ve ıslah gayelerini elde etmek üzere 1935 tarihinde de bu bölge ile alâkalı üç vilâyeti sahasına almak ve merkezi Elazığ olmak üzere Dördüncü Umumî Müfettişlik teşkil edilmiştir.

Cumhuriyet devrinde meydana getirilmiş olan bu teşkilâtın yurdumuz sayılamıyacak kadar çok faydalar görmüştür. Hali hazırda mevcut bulunan dört müfettişi umumîlik bölgesindeki İdarî, kültürel, ekonomik, bayındırlık, tarım ve esenlik çalışmaları verimli semerelerini göstermiş ve ayrıca da vilâyetler, kazalar, nahiyeler ve köyler arasındaki yollar, köprüler, telgraf ve telefon hatları, mektepler, kışlalar, hastahaneler ve göçmen köyleri ve evleri yapılmıştır.

Umumî müfettişlik teşkilâtı bu sebeplerle yurt için çok isabetli ve faydalı olmuş ve halk Cumhuriyet kanunlarının emniyetle sınımlanacak yegâne varlık olduğunu bir kat daha anlamıştır. Atatürk

de Büyük Millet Meclisinin beşinci devre çalışmasını açış esnasında irat buyurdukları nutukta (Vilâyetlerimizin devamlı teftişi ve müşterek işlerinin bir elden takibini kollayan genel ispekterlerden çok faydalar bekliyoruz) buyurmuşlardır. Atatürkün bu emirlerinden de ilham alan müfettişi umumîler gün geçtikçe daha verimli bir surette çalışarak yurdun bütünlüğüne doğru atılan devlet adımlarının daha ziyade hızlaştırılmasına yardım etmektedir.

Gelecek yıllarda bu teşkilâtın tevsii düşünülmektedir.

Tunceli vilayetinin idaresi :

Dersim mıntakasında eski Osmanlı hükümetinin sakat idaresinin meydana getirdiği bir hoşnutsuzluk vardı. Bu hal, devlet kanunlarının tatbikinde hassasiyet gösterildiği zamanlar daha ziyade kendisini gösterip hakikati görmiyen o mıntakadaki bir kısım zavallı cahil halkın arazilerinin manialılığından istifade ederek hükümet kuvvetlerine silâhla karşı gelmeğe sebebiyet verirdi. O zamanki hükümetin yolladığı, keyfiyet ve kemiyet itibariyle değeri olmıyan, tenkil kuvvetleri işi başaramazlardı. Bu vaziyet karşısında devlet, otoritesinden fedakârlık ederek, burasını kendi cehaletleriyle başbaşa bırakırdı. Bu mıntaka Cumhu-

riyet idaresine de bu şekilde, geçerek halkı bazan hükümete sadık kaldı ve bazan da itaatsizliğe yeltenmeğe çalıştı İrkan Türkmen olan bu bölgenin insanlarındaki hüsnüniyet ve temiz kalpliliği bilen ve bu zavallı cahil insanların eski idarenin sakatlığının doğurduğu hisie gayri şuurf olarak itaatsizliğe doğru gitmekte olduklarını pek iyi gören Cumhuriyet idaresi 1935 senesine kadar yaptığı İdarî çalışmalarla bu zavallı halka hakikati öğretmeğe uğraşmış ise de bu mıntakada bulunan ve alelekser haricî entrikalara ve gayri meşru paralara temayül eden kalpsiz ve milliyetsiz bir iki ağa ve Seyyit binbir tahrikât ve melanetlerle hükümetin bu müşfik çalışmalarına engel olmağa çalışmışlardır. Bu sebeple yurdun yalnız bir parçasında idarede ana kanun olan vilâyet idaresi kanunu ile diğer kanunlar hakkiyle tatbik edilemiyordu. Temiz Türk ülkesinin bu kısmındaki itaatsizlik ve asayişsizliği ortadan kaldırarak onları ıslah ve salâha doğru götürmek ve faydalı birer uzuv haline getirebilmek için 1935 tarihinde 1884 sayılı kanunla bu mıntakada Tunçeli adıyla bir vilâyet teşkil edilerek umumî idaresinde muhitin vaziyet ve icaplarına göre istisnaî hükümler kondu. 1 Kânunusani 1940 tarihine kadar muteber olan bu ka-

nun lâıık olduğu ehemmiyet ve hassasiyetle tatbik edilmekte ve lüzumlu devlet tedbirleri vaktinde alınmaktadır.

Umumi ahval raporları :

926 senesinde vekâletimizin vilâyetlerin umumî vaziyetlerini anlıyarak yurdun bütünlüğü için gereken tedbirleri almak üzere her vilâyet ve kazanın umumî ahval raporu yazması usulü kabul edilmiş ve bu usule göre her sene kaza ve vilâyetlerden gelmekte olan umumî ahval raporları tetkik edilmekte bulunmuştur.

937 senesinden itibaren bu işe daha çok ehemmiyet verilerek umum müdürlükte müstakillen umumî ahval, devir ve teftiş, çalışma raporlariyle meşgul olmak üzere bir raporlar masası ayrılmıştır. Umum müdürlüğümüze her sene asgarî 2000 rapor gelmekte ve bunlar lâıık oldukları çabukluk ve ehemmiyetle tetkik edilerek gereken muameleler yapılmaktadır.

Şikayet ve Dilekler :

Umumî idarenin tabîî neticesi olarak umum müdürlüğümüz vazifeleri arasında şikâyet ve dileklerin tetkiki ödevi de vardır. Her sene yurdun muhtelif yerlerinden dört beş bin adet şikâyet ve dilek gelmekte ve bunlar inceden inceye tetkik edilmek suretiyle vatandaş hukukanın korunması ve kanunların düzgün

tatbik edilmesi çarelerine tevessül olunmakta, kanunsuz ve usulsüz hareketleri görülen memurlar hakkında da memurin muhakematı kanununa göre takibat yapılma işi takip ve intaç edilmektedir. Her şikâyet ve dileğin neticesi de teşkilâtı esasiye kanununa tevfikân sahiplerine tebliğ edilmektedir. Bu mühim işin lâıyk olduğu ehemmiyet ve inceliğini nazara alan umum müdürlüğümüz işlerin daha çabuk başarılabilmesini teminen bu yıl yalnız bu işlerle meşgul olmak üzere bir şikâyet ve dilek masası ayırmıştır. Bundan sonra bu gibi işler eski yıllara nazaran daha çabuk ve daha derin incelemelerle intaç edilecek ve binnetice kanunlar daha hassasiyetle tatbik olunacak ve devlet ve yurt işleri daha düzgün hale gelecek ve bunları gören halk ile hükümet arasındaki münasebat da evvelkinden ziyade samimileşecektir. Bu gaye ile çalışan umum müdürlüğümüz teşkilâtının darlığına rağmen gayesine daha çabuk ulaşabilmek için her yıl çalışmasına yeni bir hız vermiştir. Bu yıldan sonraki çalışmaların daha semereli olabilmesi için bütün gayretlerini sarfetmektedir.

ZİLYEDLİK HUKUKUNUN KORUNMASI

Memleketimizde arazi sınırları esaslı bir surette tespit edilmemiş olduğundan yer sahipleri arasında vakit vakit münazaalar eksik olmuyor ve bazan bu kavgalar .kanlı neticeler de doğuruyordu. Bu gibi kavgaları önlemek için vakit vakit muhtelif çarelere baş vurulmuşsa da müspet ve kat'î bir netice elde edilememişti. Bir aralık arazi kavgalarına 16 mart 1329 tarihli talimat mucibince idare meclisleri bakıyordu. Sonraları bu işlere bakmak salâhiyeti sulh mahkemelerine verildi. 1426 sayılı vilâyet idaresi kanununun 25 inci maddesi (Vilâyet dahilinde huzur ve asâyişin ve şahsî masuniyetin ve tasarrufa müteallik emniyetin ve zabıtai mania vazifelerinin) valiye verildiğini tasrih ediyor. Yine mezkûr kanunun 45 inci maddesi kaza dahilinde aynı vazifeleri kaymakama veriyordu. Bütün bunlar göz önüne alınarak vekâletçe bir lâyiha vücuda getirildi. Bu lâyi-

ha 1933 tarihinde 2311 sayı ile kanuniyet kesbetti.

Bu kanuna nazaran bir kimsenin yedinde bulunan gayri menkulüne başkası tarafından tecavüz ve müdahale olunarak ihdasiyed edilirse vilâyette vali, kazada kaymakam ve nahiye nahiye müdürü tarafından bu tecvüzler def ve eski hal iade olunur. Tecavüz eden gayri menkul üzerinde tercihe şayan bir hakkı olduğunu iddia etse bile mahkemeye müracaat eylemesi lüzumu tenbih olunur. Tecavüzü defedilen kimse mahkeme kararıyla kendisine teslim edilmeksizin o gayri menkule tecavüz ederse tecavüzü yine defedilmekle beraber zabıt varakası yapılarak sulh mahkemesince bir aydan altı aya kadar hapis ve beş liradan 50 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir. Bu kanunun tabik sureti hakkında bir de nizamname yapılmıştır. Bu nizamnamede arazisine tecavüz edilen kimsenin ne suretle ve kaç gün içinde müracaat edeceğine ve bu bapta vali, kaymakam ve nahiye müdürü tarafından ne suretle tetkikat yapılacağına, mütecaviz gayri menkulü teslimden imtina ederse tecavüzün ne suretle defedileceğine dair hükümler vardır.

Vilâyetlerden alınan malûmata ve devr ve teftiş raporlarına göre kanunun tatbikinden sonra birçok tecavüzlerin önlendiği ve bu kanundan halk ve asayiş için birçok faydalar elde edildiği anlaşılmıştır. Umum müdürlüğümüzce bu kanunun çok esaslı ve hassasiyetle tatbiki suretiyle istihdaf edilen gayeye ulaşılabilmesi çarelerine tevessül edilmektedir. Bu çalışmanın neticesi olarak kanunun koyduğu İdarî hükümler karşısında yurt içinde zilyedlik huhukuna tecavüz hareketlerinin günden güne azalmakla olduğu memnuniyetle görülmektedir.

SAYLAV SEÇİMİ

Umum müdürlüğümüzün vazifeleri arasında bulunan saylav seçimi işleri intihabı mebusan kanunu ile yapılmaktadır. Bu kanuna Cumhuriyet devrinde hasıl olan lüzum ve zaruretler karşısında yeni hükümler ilâve edilmiştir. Seçim işlerini arzdan evvel eski intihabı mebusan kanunu ile Cumhuriyet devrinde bu kanuna yapılan tadil ve ilâveler arasındaki esaslı farklardan bazılarını burada ve geri kalanlarını da daha aşağıdaki izahatta tebarüz ettirmeği muvafık bulduk.

Kanunun eski şeklinde 40000 nüfusa mukabil bir mebus intihap edilmekte idi. Cumhuriyet devrinde millet mümessillerinin daha ziyade çoğalması suretiyle yapılacak kanunların yurdun ihtiyaç ve menfaatlarına daha uygun olabilmesini teminen beher 20000 kişi için bir mebus intihap edilmesi kabul edilmiştir. Fakat bu miktar yalnız erkeklere ait olup saltanat devrinde iptidaî zihniyet ile kadınlara hiç bir hak verilmemiş olmasının burada da canlı bir misali görülerek

kadınlar mebus intihabına karıştırılmamışlardı. Bütün medenî ve demokrasi milletler gibi kadınların sosyal ve siyasal haklarının Türkiyede tanınmış olmasının en canlı ve en son misali olarak adımlara mebus seçmek ve seçilmeli hakkı da intihabı mebustan kanununa Cumhuriyetin 11 inci yılında yapılan tadilâtla tanınmış ve bundan sonra da kadın erkek her 40000 nüfus için bir mebus seçilmek hakkı kabul edilmiştir.

Bu bilgiyi kısaca verdikten sonra şimdi de saylav seçimi hakkında izahat arz edelim:

Türkiye Büyük Millet Meclisi 5-12-934 tarihli toplantısında saylav seçiminin yenilenmesine karar verdi. Aynı zamanda Teşkilâtı Esasiye kanununun 2599 sayılı kanunla değiştirilen 10 ve 11 inci maddeleri mucibince kadınlarımıza da seçmek ve seçilmek hakkı verildiğinden intihabı mebusan kanunu muvakkatinin bazı maddeleri de 2598 sayılı kanunla tadil edilerek saylav seçmek yaşı 18 den 22 ye çıkarılmış ve kanundaki (zükûr nüfus) kaydı kaldırılarak yerine (Kadın erkek nüfus) kaydı konulmuştur. Kanunun eski hükümlerine göre 20000 erkek nüfustan bir saylav seçilirken buna ait madde de değiştirilerek kadın erkek 40000 nüfustan bir saylav seçilmesi esa-

sı kabul edilmiştir. Bu iki kanundaki değişikliklerden başka intihabı mebusan kanunu muvakkatinin ikinci müntehip seçimine temas eden maddelerini muaddil 320 sayılı kanunun beşinci maddesi de B. M. M. ce sonradan kabul buyurulan 2635 sayılı kanunla tadil edilmiş ve eskiden 200 erkek nüfustan bir ikinci müntehip seçilirken bu kanunla bu nisbet de değiştirilerek kadın erkek 400 kişi için bir ikinci müntehip seçilmesi esası kabul edilmiştir. Kanunlarımızdaki bütün bu değişiklikler derhal vilâyetlere tebliğ edilerek seçim işlerine başlanılmış ve vilâyetlerde en geç 9-1-935 günü başlıyan ikinci müntehip seçimi 25-1-935 de her tarafta bitirilmiştir. Saylav seçimine 8 şubat 935 cuma sabahı yurdun her tarafında birden başlanılarak o günü saat 22 ye kadar bütün ülke içinde tam bir sükûn ve intizamla seçim sonlandırılmıştır.

Bu seçimde 17 si kadın olan 386 Cumhuriyet Halk Partisi namzetleri ittifakla ve on üç zat da müstakil olarak T. B. M. M. üyeliğine (Saylavlığa) seçilmiştir. Seçim için hazırlanan esas defterlerine nazaran elde edilen kadın erkek nüfus yekûnu 15452382 dir.

Tesbit edilen 8077310 birinci müntehipten 2716846 sı kadın ve 2828503 ü erkek olmak üzere 5545349 vatandaş ikinci müntehip seçimine iştirâk etmiş ve 5270 i kadın 32577 si erkek olmak üzere 37847 ikinci müntehip seçilmiştir. Bu seçime iştirâk eden vatandaşların birinci müntehip sayısına nazaran yüzde nisbeti 75 dir. Saylav seçimine 35941 ikinci müntehip iştirak etmiştir. Bundaki iştirak nisbeti ise yüzde 96 dır. 931 seçimin de 317 saylav seçilmişti. 935 seçiminde ise 82 fazlasiyle 399 saylav seçilmiştir. Vekâlet saylav seçiminin safahatını ve sonunu 931 - 935 seçimlerindeki çıkarılan saylav, birinci ve ikinci müntehip ve tesbit edilen nüfus sayılarını gösterir bir broşür neşretmiştir. Bu seçimden sonra açılan saylavlıklarını münferit seçimleri de umum müdürlüğümüz tarafından vaktinde yaptırılmaktadır.

VEKÂLET NEŞRİYATI

A) İdare Mecmuası :

Vekâletimiz idare memurlarının meslekî bilgi ve umumî malûmatlarını arttırmak ve idare hayatındaki yenilik ve değişiklikleri göstermek üzere 928 senesinden itibaren aylık idare mecmuası çıkarmağa başlamıştır. Mecmua her ay muntazaman çıkmaktadır. Bu güne kadar 127 nüsha çıkmıştır. Mecmua 'birisi resmî kısım diğeri makale olmak üzere iki kısmı ihtiva etmekte olup resmî kısımda tayin, terfi, tekaüt ve vekâlet emrine alınanlarla takdir görenler ve idare âmirlerini alâkadar eden kanun ve nizamname ve talimatname, kararname, meclis kararı ve tefsirler ve umumî emirler yazılmak, makaleler kısmında da idareyi alâkadar eden ilmi ve tatbikî makaleler ve mütemeddin devletlerin idare sahasındaki faaliyetlerinden yurdumuzu alâkadar eden mühim eser ve makalelerin tercemeleri ve mecmualara ayrıca birçok faydalı eserler de ek olarak çıkarılmaktadır. Mecmuamız ilk çıktığı sayıdan itibaren her

sayıda meal itibariyle tekâmül göstermekte ve tekemmülün en son safhaya ermesi için daimî şekilde çalışılmaktadır.

B) İdare taksimatı kitapları ve haritaları :

Vekâletimiz mülkî teşkilâtta fazla miktarda değişiklik yapıldıkça idare taksimatı kitapları ve haritaları çıkarmaktadır. Bu teşkilât kitaplarının çıkarılmasına 929 yılında başlanmış ve en mütekâmil eser 1936 yılında neşir ve tevzi edilmiştir. Bu eserde idare taksimatının tarihçesi, vilâyet, kaza ve nahiyelerin alfabetik cetveli ve eski adlarıyla merkezlerinin adları, umumî müfetişlik teşkilâtının tablosu, vilâyet üzerine kaza, nahiye adet ve adlarıyla köy ve muhtarlık adetlerini gösterir taksimat cetveli ve vilâyetlerin kaza, nahiye ve köy adetleriyle vali muavini, mansup idare heyeti olup olmadığını, nüfuslarını, mesahai sathiyelerini ve kilometre murabbına isabet eden nüfus miktarıyla nüfus kesafeti bakımından vilâyetlerin derecelerini gösterir listeyi ve vilâyetlerin kaza, nahiye ve köy nüfus adetlerini gösteren haritayı ihtiva etmektedir. Bu eserin nahiye alfabetik cetveline nahiyenin tam teşkilâtlı ve belediyesiyle posta ve telgraf idaresi mevcut olup olmadığı da gösterilmek suretiyle eser tatbikat sahasında kıymetlendirilmiş ve 937 senesinde de

yurt ve idareciler için çok istifadeli bir idare taksimatı haritası meydana getirilmiştir. Gelecek yıllarda da umumî idarenin her sahada baş gösterecek neşriyat ihtiyaçlarına cevap verebilmek ve idare âmir ve memurlarının bilgilerini arttırma- bilmek için çalışılacaktır.

B) Diğer neşriyat :

Vekâlet yukarıda izah edilen neşriyattan başka aranılan kanunların çabuk bulunabilmesini teminen - kanunlar - adlı dört ciltlik istifadeli bir eser çıkarmış ve ayrıca da 936 yılında kanun arama kılavuzu meydana getirmiş 1933 de de (Köylerimiz) adlı bir eser tabetmiş ve bunlardan başka da aşağıda yazılı bulunan diğer eserleri neşreylemiştir:

1 — (Albüm) vilâyetler hususî idareleri faaliyetlerinden (Tarihi 928 sayfası 300).

Bu eser hususî idarelerin faaliyet tekâmül hamlelerini gösteren ihşaî malûmat hülâsalarıyla fotoğraflarından ibarettir. Başta hülâsalar olmak üzere fotoğraflar vilâyetlerin alfabe sırasıyla tertib edilmiştir.

2 — Belediyelerin 1925, 1926, 1927, 1928, 1929 senelerine ait hesap hülâsaları (Tarihi 930, sayfası 376).

3 - Belediye bütçeleri:

Belediyelerin varidat ve masraflarile vücude getirdikleri asarı ve gayri menkul malların miktarını gösteren bu eser belediyelerin dört senede geçirdikleri tekâmül derece ve safhalarını tetkik ve mukayeseye medar olmak üzere tertib edilmiştir. (Tarihi: 1930 - 1932, Cilt: 4)

4 - Hukuku idare:

Müellifi Berthlemy, Mütercimi Saylav M. Atıf: îdare mecmuasına ilâve olarak çıkarılmıştır.

5 - Kanun Arama Kılavuzu:

Müellifi: Dahiliye vekâleti vilâyetler idaresi ikinci şube müdürü A. Şükrü Alptekin (4 kısım 630 sayfadır)

6 - Hususi idarelerin teadül cetvelleri : 930

7 - Hususi idarelerin dört senelik faaliyetlerinin hulâsaları (Tablo 13)

Bu eser Hususî idarelerin varidat ve masarifinin dört senelik mukayeselerini gösterir grafikleri havidir.

8 - İdarei hususiyelerin 926 bütçeleri

9 - İdarei hususiyelerin 927,928,

929, 930, 931 bütçeleri: 927 senesine kadar toplu bir halde neşredilmeyen hususî idareler bütçeleri vilâyetlerin birbirleriyle. mukayese edilebilmesini temin etmek üzere bu .tarihten itibaren bir arada neşredilmeye başlanmıştır

10 - İskân Tarihçesi.

11 - Kanunlar

Birinci cilt:	1270	Sayfa	
İkinci cilt:	1350	„	1930
Üçüncü cilt:	982	„	1934
Dördüncü cilt:	1198	„	

Bunlar Dahiliye vekâletini alâkadar eden kanun ve nizamnameleri ihtiva etmektedir.

12 - Kıdem mecmuası ve Tabloları:

Vali, kaymakam, mektupçu ve nufus müdürlerinin terfilerini muntazam bir esasa bağlamak için tanzim ve tertip edil mistir. Bu memurların sınıflarını, derecelerini gösterir ve terfilere bu cetvele istinaden her sene Cumhuriyet bayramında icra olunur.

13 - Kıdem mecmuası:

1931 Kıdem mecmuası, 1931 Kıdem tablosu, 1933 dördüncü kıdem tabloları.

14 - Köylerimizin adları: son teşkilâtı mülkiyede. (Tarihi 928, Sayfa 1066) Vilâyetlerin kaza ve nahiyelerde bunlara tabi köylerin isimlerini göstermektedir.

15 - Muhtıra: (929) Belediyelerin varidat ve nüfusları hakkında istatistik hulâsalarını havidir.

16 - Muhtıra : (1935) Askerî ve mülkî tekaüt kanunu ile tekaüt ve yetim maaşlarının tahsisi h atkındaki talimatnameyi ve buna dair tamimlerle müteferrik bazı ahkâmı muhtevidir.

17 - Nüfus meselesi : (1930) Nüfus ilmi, nüfus tarihi ve nüfus hareketinden bahseder.

18 - Vilâyet İdâresi kanunu (1929)Hükümetin esbabı mucibesini ve meclis zabıtlarını hâvidir:

19 - Umumi müfettişliklerin 936 senesinde yapılan kongralarına ait hizmete mahsus konferans ,ve raporlar. (Sayfa:287)

20 - 935 saylav seçimine ait broşür (Sayfa: 45)

21 - Geçen dört yılda yapılan ve gelecek dört yıl içinde yapılacak olan işler hulâsaları. (Tarihi: 935; Cildi 9, sayfası 225)

22 - Belediyeler: (Tarihi: 933, Sayfası : 1984)

23 - Nüfus kılavuzu: (Tarihi: 938, Sayfası: 240)

24 - Türk adları: (Müellifi Besim Atalay, Tarihi 936, Sayfası: 84)

25 - Hava kimya taarruzuna karşı korunma: .Tarihi: 937, Sayfası: 34 müellifi Hüsamettin Tugaç)

26 - Can kurtaran, gaz temizleyen takımlar teşkilâtı: (Tarihi: 935, Sayfası: 19)

27 - İtfaiyecilik ve yangından koruma tedbirlerine dair talimatname: (Tarihi: 937, Sayfa :80)

28 - Resmî ve hususî mebanide tesis edilecek gazlardan korunma odaları talimatnamesi: (Tarihi: 935, Sayfa 19)

29 - Köy kanunu : (Tarihi: 931, Sayfa : 26)

30 - Köy bütçe ve hesap defterleri kılavuzu: (Tarihi: 938, Sayfa: 20)

31 - Köy bütçesi: (Tarihi: 938, Sayfa: 8)

32 - Köy idaresinin altı aylık iş cetvelleri izahnamesi: (Tarihi: 938, Sayfa: 14)

33 - Köy kalkınma programı: (Tarihi : 937, Sayfa :8)

34 - Köy bütçe ve hesap defteri: (Tarihi: 938, Sayfa: 184)

35 - Şükrü Kaya Sözleri - Yazıları: (Tarihi: 938, Sayfa: 318, Toplayan Dahiliye Hukuk Müşaviri Ekrem Ergün)

KÜTÜPHANE İŞLERİ

Vekâlet içinde ötedenberi bir kütüphane mevcuttur. İdaresi vilâyetler idare si umum müdürlüğüne ait olan bu kütüphanenin gün geçtikçe zenginleştirilerek yarının en istifadeli bir okuma yeri haline getirilmesine çalışılmaktadır.

Kütüphanede :

Din kitapları	89
Tarih kitapları	439
Coğrafya kitapları	498

Korunmalar	595
T. B. M. M. neşriyatı	116
İçtimaiyat, hukuk; ve	
Politik eserler	867
Ekonomi	527
Dil	315
Mütenevvi ilimler	464
Umumî Eserler	1104

adet olmak üzere idare ilmile diğer ilimlere ait 5014 kitap vardır. Bu kitaplar bu yıla kadar evvelce tesbit edilmiş usule göre tasnif edilmekte idi. Bu yıl kütüphanenin modern bir şekle ifrağı esası kabul edilerek getirilmiş olan mütehassısların sekiz aylık mesaisile kütüphanemiz gerek kitapların tasnifi ve muhafazası ve gerekse çabuk bulunabilmeleri bakımından muntazam bir hale getirilmiştir. Bu esas üzerinde gün geçtikçe biraz daha tekâmüle doğru gidilmektedir.

Umum müdürlüğe ait diğer

vazifeler

Vilâyetler idaresi umum müdürlüğünün yukarda izah edilen ödevlerinden başka menafii umumiye isimlâki, cemi ianat, siyasî mahiyet arzetmeyen ecnebi

muameleleri, afatı semaviye ve arziye, Milli bayramlar, Kanun ve nizamnamelerin vekâlet içinde tamimi ve Vekâletin diğer şubelerini ilgilendirmeyen ve vekâlet tarafından verilen diğer işler gibi senede en az 5000 evrak gelen müteferrik vazifeleri de vardır.

Bu işler de lââyık oldukları sürat ve intizamda başarılmaktadır.
